from J. Searight
ffs. for £1-0-0
9th 1917

NEC TIMIDE NEC TEMERE

M. TULLII

CICERONIS

OPERUM OMNIUM

VOL. XII.

PHILOSOPHICORUM

VOL. II.

VOL. XII.

...S LIBRI V.

M. T. CICERONIS
DE
FINIBUS
BONORUM ET MALORUM,
AD
MARCUM BRUTUM,
LIBRI QUINQUE.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUAE:
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOU
MDCCXLVIII.

[redacted]

BRI PRIMI ARGUMENTUM.

quinque de finibus bonorum et malorum libris *sunt veterum Philosophorum, sed praecipue* *i, Stoicorum, et Peripateticorum de* summo :t malo *sententiae: is est enim, quem* finem um et malorum *imitatus Graecos, dixit, qui* *, quod est in quaque re summum, appellant;* *2. et prima quidem disputatio, quae in Epi-* *ntentia versatur et explicanda et rejicienda,* *primis libris continetur. ea fingitur habita* *Cumano Ciceronis, cum eò L. Torquatus et C.* *is salutandi Ciceronis causa venissent. Torqua-* *icurei partes suscipit, et libro I. explicat Epi-* *ntentiam. hujus disputationi praemittitur a* *ie reprehensio philosophiae Epicureae in uni-* *i omnis:* cap. 6. 7. *ipsius autem, quae Tor-* *ribuitur, disputationis haec est summa: Epi-* *summum bonum posuisse in voluptate, sum-* *nalum in dolore, quod omne animal simul at-* *tum sit, voluptate gaudeat, dolorem asperne-* *repellat, quantum possit: ex quo intelligatur,* *id omnibus insitum esse, ut voluptatem sum-* *bonum putent: neque tam argumentatione hic* *sse, quam mediocri admonitione et animadver-* *sed rectius agere tamen eos, qui, quod multa contra* *atem dicantur, rationibus conquisitis de ea re dis-* *lum putent:* cap. 9. *qui accusent voluptatem, do-* *ue laudent, non ipsam voluptatem, sed eos potius* *re, qui blanditiis praesentium voluptatum cor-* *futuros dolores non provideant, aut perferendis* *ius parvis majores non repellant:* cap. 10. *neque* *voluptatem intelligi eam solam, quae suavitate a-* *iaturam ipsam moveat, sed eam potissimum, quae* *iatur omni dolore detracto;* quod ipsa illa mo-

... splendore capti, summum bonum ponant, non videre, eam ne expetendam quidem videri, nisi voluptatem efficeret, et esset omnium virtutum quidam ad voluptatem cursus: cap. 13. 16. *nullam igitur esse errorem in ipsis finibus, sed in his rebus, e quibus efficiantur. fateri autem se, animi voluptatem et dolorem e corpore nasci; sed esse tamen animi voluptatem et dolorem majorem eo, qui in corpore sit, quod corpore praesentia tantum sentiamus, animo praeterita etiam et futura, quorum magna vis sit ad voluptatem et dolorem augendum, prout sapiens quisque aut stultus sit. itaque Epicurum etiam, nemini nisi sapienti voluptatem illam, nemini nisi stulto dolorem tribuere;* cap. 17. *&c. neque tandem amicitiam, isto summo bono constituto, tolli, quod omnium rerum, quas ad suaviter vivendum sapientia comparaverit, nihil majus amicitia, nihil jucundius sit.* ERNESTUS. *Vide Mureti Var. Lect. lib.* XVII. *cap.* 1. *cui titulus:* rectene inscripti libri ...

Liber in refutanda Torquati disputatione atque versa Epicuri ratione consumitur. initium facit ipso voluptatis vocabulo, quod negat recte ab Epicuro definiri, qui ei non modo quae in motu sit, hoc est corpoream, sed etiam, quae in stabilitate sit, hoc est vacuitatem a dolore, sive indolentiam subjiciat: quae res cum sint natura diversae, uno vocabulo nequeant comprehendi, adversante in primis linguae Graecae Latinaeque ratione, quarum neque illa ἡδονὴν, *neque haec* voluptatem *appellet indolentiam, cum Hieronymus, qui summum bonum in indolentia ponat, manifeste disputet contra Aristippum, qui voluptati summi boni vim tribuat:* cap. 1-10. *ad evertenda deinde ipsius opinionis Epicureae fundamenta accedit, et ostendit, neque ab animantium ortu recte repeti originem summi boni, nec propterea, quod appetant voluptatem infantes, aspernentur dolorem, voluptatem pro summo bono habendam, cum non tam ad voluptatem appetendam moveantur a natura infantes, quam ut seipsi diligant, et integros se salvosque velint; neque a sensibus, quorum judicii non sit de bono et malo judicare, sed de coloribus, sonis, figuris, motu, intervallis, et reliquis hujusmodi sensui subjectis rebus:* cap. 10-12. *unam ergo rationem audiendam esse, quae doceat, nihil esse voluptati loci, non modo ut sola in summi boni sede ponatur, sed ne illo quidem modo, ut ad honestatem applicetur; nullamque esse de summo bono sententiam probandam, nisi quae aut solam honestatem probet, aut eam initiis naturae et totius perfectione vitae locupletet. totam autem sententiam Epicuream* hoc uno *everti posse, si honestum aliquid ostendatur,* quod sit

LIBRI TERTII ARGUMENTUM.

Liber hic cum quarto continet in Luculli Tusculano *iter Catonem et Ciceronem habitam de fine bonorum* *malorum disputationem, in qua Catoni* Stoicae, *iceroni vero* Peripateticae *partes tribuuntur. prae-* *isso brevi de ratione Stoica et Peripatetica sermone,* *rum verbis an re discrepent, quorum illud Cicero* *ntendebat, hoc Cato pugnabat,* cap. 3. 4. *fit ad* *sam disputationem accessio, et Cato totam Stoicam* *itionem explicat. ejus disputationis haec summa est:* *nul ac natus est homo, ipse sibi commendatur et con-* *liatur a natura ad se conservandum, et ab interitu ali-* *iatur. haec* prima appetitio *ubi consecuta est id quod* *uaerebat, accedit voluptas, quae perperam pro ipsa* *ima appetitione habetur ab Epicuro, et in* primis

fit ad
icam
a est:
t con-
tu ali-
d quod
o ipsa
rimis
sed ad
n sint
es ip-
si ni-
t ar-
it, et
vitiis

tenere potest, nisi statuerit, nihil esse quod inte
differat aliud ab alio, praeter honesta et
cap. 6. 7. ex his autem consequuntur duo, p
ut cum extremum sit, naturae congruenter
sapiens semper feliciter vivat; alterum,
honestum sit, id solum bonum judicemus; qu
pe, solum malum, cap. 8. bonum est id,
natura absolutum; utile autem (ὠφέλημα
tus aut status e natura absoluta. atque id bon
accessione, neque crescendo, aut cum caeteris
rando, sed propria vi sua sentimus, et app
bonum, ejusque aestimatio (ἀξία) genere va
magnitudine. nec vero perturbationes (πά
aliqua naturali moventur, sed sunt opiniones

ste scelus admittere sustinent: cap. 11.
re discrepare re, non verbis, Peripateticos
ex eo intelligitur, quod illi omnia, quae ip
cunt, pertinere putant ad beate vivendum
quod aestimatione omnino aliqua dignum sit
vitam beatam putant: quod illi dolorem in mi
et cum multitudine bonorum augeri beatitat
aliamque actionem magis expetendam aliâ,
sine dolore, magis eâ, quae sit cum dolore; q
secus sunt apud Stoicos: cap. 13. 14. *quanqu*
nec virtutes, nec vitia crescunt, fundunt
quodammodo, et quasi dilatantur; alia en
integras provincias complectitur, alia p
tanquam termino circumscribitur, ut se eo
diffundere non possit. voluptas et valetudo
ter bona numeranda, quod ad eam ducunt
continent divitiae; ex quo efficeretur, ut i
tiae in bonis essent: cap. 15. *sed ne omnis*
fundatur. alio etiam modo res distingu

praepofita, alia quid aliquid efficiunt, alia, quod utrumque: sed quoniam aestimabile nec bonum, nec malum est, ideo ἀδιάφορον, indifferens *dicitur:* c. 15.—17. *bona porro sunt vel* τελικά, ad finem pertinentia, *alia* ποιητικά, efficientia: *ad illud genus actiones honestè referuntur, ad hoc nil praeter amicum, sapientia ad utrumque:* cap. 17. officia *nec in bonis, nec in malis sunt; est tamen iis fungendum, quod in iis est aliquid probabile, cujus ratio reddi potest. in iis versatur sapiens, judicando, quid officii sit, necne:* cap. 18. *pertinet autem ad rem, ut intelligatur, naturâ liberos a parentibus amari, et communem esse hominum inter homines et naturalem commendationem, quâ ducti societatem appetamus, cujusque haec vis sit, ut communi utilitati studeamus, rempublicam administremus, liberos quaeramus, decorum sequamur, amicitiam adhibeamus, et justitiam, neque utilitatis causa, sed per se. ad has virtutes etiam Dialecticae et Physicae cognitio adjicienda, quae ipsae virtutes sunt:* cap. 19. 22. *ex quibus intelligitur, quae a Stoicis sapienti tribuantur, ea vere tribui.* ERNESTUS.

Occurrent sane in tertio hoc libro multa, opinor item in quarto, quae homines, caeteroqui non indoctos, impediant ac morentur: tricae videlicet Stoicorum; vocabula, vel nata in Porticu, vel, si minus nova ipsa, novum certe pravumque in usum detorta. ubi ego, si Morelianas, quas in Praefatione indicavi, observationes ad haec explicanda saepius adhiberem, illudere huic aetati ac studiorum usitatae rationi existimarer voluisse. hanc enim explicandi viam instituit Morelius, ut varios e Plutarcho, Laërtio, atque aliis ejusdem linguae scriptoribus, locos afferat longiusculos, quibus illustrat ea scilicet, quae obscura qui-

... ... jacere adhuc in tenebris, e
tem expectare. spoponderat vero hic ipse Valen
in Academicis, eandem se Stoicae de moribu
ctrinae impensurum esse operam. ego, etsi vix du
abam, quin illi id evenisset, quod plerisque scripto-
us, cum praesertim ejus operis nullam viderem
ue in Hispana Nic. Antonii Bibliotheca, neque in
s mentionem esse; tamen ne quid omitterem in-
rendo, datis in Hispaniam literis, imploravi fidem
ici summi ac popularis mei, Jacobi Antonii Fo-
, qui illic nunc degit Regiorum librorum praefectus;
vi, videret etiam atque etiam, num quod in Lau-
tiana regali bibliotheca vestigium ejus libri esset,
us potiundi tanta me cupiditas tenebat. respondit
oppidò eruditus ac diligens: perlustratis curiose
iis omnibus, inventum prorsus nihil. idoneo ita-
artifici non deerit in explicatione Stoicae doctri-
liber, cui hactenus defuit idoneus artifex. OLI-
TUS.

LIBRI QUARTI ARGUMENTUM.

institutae disciplinae aut reprehenderit, aut mutaret, iniuste sit eam deserere, novamque disciplinam condere, quae a superiori, neque partitione, neque ulla re paulo maiori, nisi verbis novis quibusdam, et scribendi ac disserendi ratione, discreparet: cap. 1—5. *in quo autem maxime Stoici a vetere ratione discedere putarentur, nempe de bono summo, et malo, in eo quoque verborum potius quam rerum dissensionem esse. nam conciliationem illam primam naturae, a qua et Cato, de Stoicorum more, exorsus sit, et unde omnis ista disputatio de bono et malo ducitur, eam utriusque partis esse, ut dissensus rerum nullus reperiatur. illa enim valetudinem corporis, integritatem sensuum, non esse bona, sed praeposita; quae in corpore excellerent, non esse per se expetenda, sed sumenda; omnia vitia esse paria; qui virtutem non plene consecuti essent, summe esse miseros; ea non esse tanti, ut propterea a veteri disciplina desciscendum fuisset, in primis cum usui loquendi repugnarent:* cap. 6—9. *sequitur deinde pressior disputatio de his, quae a Catone dicta erant, eaque conferuntur cum his, quae Cicero interponebat Catonianis. ab iisdem initiis naturae, animo et corpore, et utriusque conservandi studio proficiscuntur Stoici et Peripatetici. male ergo Stoici paulo post corporis plane obliviscuntur, et in exquirendo summo bono et malo, unius animi rationem habent. nam etsi corporis bona parva sunt ad virtutem, et ab ea obscurantur, et obruuntur, non sunt tamen plane nihil; atque adeo, etsi parvae, tamen partes vitae beatae:* cap. 10—12. *deinde cum omnium naturarum simile sit id, ad quod omnia referuntur, et quod est ultimum rerum appetendarum; omnis autem natura nullam sui partem deserat, neque tantum in optimo conservando perficiendoque laboret; nulla ratio est, quare summum bonum non in toto homine,*

poteſt, quod ubi a Stoicis ſolum boneſtum in boni locatum eſt, tum rurſus dicunt, initia proponen-ſſe accommodata naturae, quorum e ſelectione us poſſit exiſtere. non enim eſt aequum aliunde n beate vivendi, nempe ab boneſto; aliunde vero, be a natura, principium agendi petere; ſed una ne utrumque contineri oportet: cap. 17. *jam is conſectariis*: omne bonum laudabile, lau-ile omne honeſtum, igitur omne bonum eſtum; *item in illo ſorite*: quod bonum eſt, ſt optabile; quod optabile expetendum *&c. ntur ea, quae a nemine conceduntur, niſi qui ſola ute finem bonorum contineri putat. reliqua au-*: omnes, qui non ſunt ſapientes, aequè ri ſunt, omnia recte facta et peccata ae-ia, *et bis ſimilia, ita repugnant ſenſibus ac re-naturae, ut iis ipſis tollantur ea, ex quibus col-tur*: cap. 18. 19. *atque baec ipſa res fecit, ut*

ae tolluntur: ex quibus angustiis dum se vult ex-
lire Zeno, nova quaedam dicere cogitur. sed ea
n Aristoteleis re consentientia, verbis discrepantia;
ie verborum dissensio cum ad contemnendum, ver-
causa, dolorem nil prosit, melius fecisset, si usitate
itus esset: cap. 25. 26. idem de illis παρα-
ξοις statuendum, quae nil controversiae habent,
verbis subjectae spectentur; quod, exempli cau-
illo, omnia peccata esse paria demonstratur:
p. 27. Ernestus.

LIBRI QUINTI ARGUMENTUM.

Quas superiori libro ipse partes susceperat Cicero,
hoc libro M. Pisoni imponit, ut cum ipse veteris
demiae et Peripateticorum rationem, impugnata
ica, defendisset, hic nunc omnem illam rationem
clamaret. et facile quidem intelligitur, quae Piso
disputare fingitur, ea Ciceroni placuisse ipsi, tum,
d eandem rationem superiori libro Stoicae praepo-
rat, tum vero quod ipsa ratio explicandi est longe
venustior et ornatior, quā libro primo et tertio
est, cum aliena a Torquati et Catonis personis
tractaret. ea enim fere felicius in hoc genere fuc-
dunt, quae ipsi probamus. nam quod in fine hujus
, cap. 26. et seq. quaedam in Peripatetica ra-
reprehenduntur, ea non ad summam rei perti-
cum non tam ipsa sententia reprehendatur,
quod inconstans quodammodo, nec satis consen-

ndam confirmandamque suscipit Piso, in qua
elem imprimis, ejusque filium Nicomachum,
isque etiam Theophrastum adhibere possit, quae
est cum ea, quam Academia vetus tenuit :
:—8. *facto ergo, ex instituto veterum omni-*
primis naturae exponendis initio, hunc finem
m ex iis existere dicit, secundum naturam
e, sic affectum, ut optime affici possis, ad
amque accommodatissime. *exposita autem*
erum expetendarum terminatione, cur ista se
i habeat, demonstrat. primum argumentum om·
itur a prima commendatione naturae, quod om-
imal se ipsum diligit : id quod ita infixum esi
à natura et suis cujusque sensibus comprehendi·
ut contra siquis dicere velit, non audiatur; ne·
otest intelligi, aut cogitari non modo esse ali·
animal, quod se oderit, sed quod quomodo se ha
nihil sua censeat interesse; quod, eo sumpto, om

ex nostris plurimum habent dignitatis et praestantiae, ita maxime esse expetenda, atque adeo virtutem animi, quae ex ratione gignitur, qua nihil est divinius in homine, omnium maxime appetendam esse: cap. 10—14. quod si se quisque et naturam suam, simul ac natus est, cognosceret, et naturae suae singularumque partium vim, continuo homo videret hoc, quod quaeritur, ultimum. nunc vero in infirma aetate, ea per caliginem cernitur, et sensim paulatimque cognoscitur; ut neque finis ille statim cernatur: cap. 15. 16. altera argumentandi ratio inde ducitur, quod cujusque partis naturae et in corpore et in animo sua vis est, ut idcirco in his rebus et actionibus, quae cuique parti humanae, membro, facultati subjectae sint, summa nostra sponte moveamur, ut ad eas nati videamur: cap. 17—20. actionum autem aliae aliis sunt majores, excellentioresque: maximae vero cognitio rerum caelestium, et a natura occultatarum, quas indagare ratio potest; administratio reipublicae, aut administrandi scientia, tum prudens, temperata, fortis et justa ratio, caeteraeque virtutes et actiones virtutibus congruentes, quae omnia honesta dicimus, ad quorum cognitionem, natura ipsa praeeunte, deducimur, quaeque, praeterquam quod nos ipsi diligimus, etiam suapte natura appetenda sunt: cap. 21. 22. in omni honesto autem nil est illustrius, quam hominum conjunctio, cujus innatus est nobis amor: quam quae tuetur animi affectio, justitia appellatur, eique pietas, bonitas, liberalitas, comitas, aliaque ejus generis, ita propria sunt, ut sint virtutum reliquarum communia. ita fit ut illa conjunctio etiam per se appetenda sit. neque tamen est in fine bonorum, quod est extrinsecus, neque in animo, neque in corpore posita. duo ergo sunt genera per se expetendorum, unum in quo est finis

... cap. 25.
putatio versatur in diluendis iis, quae C
constantia Peripateticae rationis disseru
26. *qua ostenditur, tantam esse virtuti*
am, ut bonorum externorum defectum ob
que minus beatus sapiens dici possit, etsi
quadam sit; accessione autem illorum be
decessione fieri alium alio beatiorem. E

DE

FINIBUS

BONORUM ET MALORUM,

AD

MARCUM BRUTUM,

LIBER PRIMUS.

NON eram neſcius, Brute, cum, quae ſummis ingeniis exquiſitaque doctrina philoſophi Graeco ſermone tractaviſſent, ea Latinis literis mandaremus, fore, ut hic noſter labor in varias reprehenſiones incurreret. nam quibuſdam, et iis quidem non admodum indoctis, totum hoc diſplicet philoſophari. quidam autem non id tam reprehendunt, ſi remiſſius agatur: ſed tantum ſtudium, tamque multam operam ponendam in eo non arbitrantur. erunt etiam, et hi quidem eruditi Graecis literis, contemnentes *Latinas*, qui ſe dicant in Graecis le-

tis responsum est eo libro, quo a no
philosophia defensa et collaudata est, c
esset accusata et vituperata ab Horten
qui liber cum et tibi probatus videret
et iis, quos ego posse judicare arbitrar
plura suscepi, veritus ne movere ho
num studia viderer, retinere non po
qui autem, si maxime hoc placeat, n
deratius tamen id volunt fieri, difficil
quandam temperantiam postulant in
quod semel jam missum, coërceri, re
mique non potest: ut propemodum ju
oribus utamur illis, qui omnino avoc
a philosophia, quàm iis, qui rebus inf

veſtigandi veri, niſi inveneris: et quaerendi defatigatio turpis eſt, cum id, quod quaeritur, ſit pulcherrimum. etenim ſi delectamur, cum ſcribimus; quis eſt tam invidus, qui ab eo nos abducat? ſin laboramus; quis eſt qui alienae modum ſtatuat induſtriae? nam, ut Terentianus Chremes non inhumanus, qui novum vicinum non vult

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique:

non enim illum ab induſtria, ſed ab illiberali labore deterret: ſic iſti curioſi, quos offendit noſter minime nobis injucundus
2 labor. His igitur eſt difficilius ſatisfacere, qui ſe Latina ſcripta dicunt contemnere. in quibus hoc primum eſt, in quo admirer; cur in graviſſimis rebus non delectet eos patrius ſermo, cum iidem fabellas Latinas, ad verbum de Graecis expreſſas, non inviti legant. quis enim tam inimicus paene nomini Romano eſt, qui Ennii Medeam, aut Antiopam Pacuvii ſpernat aut rejiciat? qui ſe iiſdem Euripidis fabulis delectari dicat, Latinas literas oderit? Synephebos ego, inquit, potius *Caecilii, aut Andriam* Terentii, quam u-

scriptorem tamen,
at legendus sit. rudem enim esse
no in nostris poëtis, aut inertissim
itiae est, aut fastidii delicatissimi
quidem nulli satis eruditi videntu
ous nostra ignota sunt. an,
Utinam ne in nemore----
nihilo minus legimus, quam ho
Graecum: quae autem de bene be
ivendo a Platone disputata sunt
xplicari non placebit Latine? q
os non interpretum fungimur m
d tuemur ea, quae dicta sunt ab iis
robamus, eisque nostrum judici

ſippo praetermiſſum in Stoicis? legimus tamen Diogenem, Antipatrum, Mneſarchum, Panaetium, multos alios, in primiſque familiarem noſtrum Poſidonium. quid Theophraſtus? mediocriterne delectat, cum tractat locos ab Ariſtotele ante tractatos? quid Epicurei? num deſiſtunt de iiſdem, de quibus et ab Epicuro ſcriptum eſt, et ab antiquis, ad arbitrium ſuum ſcribere? quod ſi Graeci leguntur a Graecis iiſdem de rebus aliâ ratione compoſitis: quid eſt, cur noſtri a noſtris non
3 legantur? Quanquam ſi plane ſic verterem Platonem, aut Ariſtotelem, ut verterunt noſtri poëtae fabulas; male, credo, mererer de meis civibus, ſi ad eorum cognitionem divina illa ingenia transferrem. ſed id neque feci adhuc, nec mihi tamen, ne faciam, interdictum puto. locos quidem quoſdam, ſi videbitur, transferam, et maxime ab iis, quos modo nominavi, cum inciderit, ut id apte fieri poſſit: ut ab Homero Ennius, Afranius a Menandro ſolet. nec vero, ut noſter Lucilius, recuſabo, quo minus omnes mea legant. utinam eſſet ille Perſius! Scipio vero et Rutilius multo etiam magis! quorum ille ju-

ego autem quem timeam lectorem
te, ne Graecis quidem cedentem i
ſophia, audeam ſcribere? quanq
ipſo, id quidem facio, provocatus
mo mihi libro, quem ad me de
miſiſti. ſed ex eo credo quibuſdam
nire, ut abhorreant a Latinis, quod
rint in inculta quaedam et horrida
lis Graecis Latine ſcripta deterius.
ego aſſentior, dummodo de iiſdem
ne Graecos quidem legendos putei
vero bonas, verbis electis, gravit
nateque dictatas, quis non legat? r
ſe plane Graecum dici velit

[redacted]

Municipem Ponti, Tritanni, centurionum,
Praeclarorum hominum, ac primorum, signiferûmque,
Maluisti dici. Graece ergo praetor Athenis,
Id quod maluisti, te, cum ad me accedi', saluto:
Χαῖρε, inquam, Tite: lictores, turma omni', cohorsque,
Χαῖρε, Tite: hinc hostis mi Albucius, hinc inimicus.

sed jure Mucius. ego autem satis mirari non queo, unde hoc sit tam insolens domesticarum rerum fastidium. non est omnino hic docendi locus: sed ita sentio et saepe disserui, Latinam linguam non modo non inopem, ut vulgo putarent, sed locupletiorem etiam esse quam Graecam. quando enim, ne nobis dicam, aut oratoribus bonis, aut poëtis, postea quidem quam fuit quem imitarentur, ullus orationis vel copiosae, vel elegantis ornatus
4 defuit? Ego vero, cum forensibus operis, laboribus, periculis, non deseruisse mihi videor praesidium, in quo a populo *Romano locatus* sum: debeo profecto,

lint, vel, si suas habent, illas non
nopere desiderent. qui autem alian
scribi a nobis, aequi esse debent, q
scripta multa sunt, sic ut plura ne
nostris; et scribentur fortasse plura
ta suppetet: et tamen qui diligenter
quae de philosophia literis mandam
gere assueverit, judicabit nulla
gendum his esse potiora. quid est
in vita tantopere quaerendum, quan
omnia in philosophia, tum id, quo
libris quaeritur, quid sit finis, quid e
mum, quid ultimum, quò sint omni
ne vivendi recteque faciendi consilia

'partus ancillae sitne in fructu haben-'dus,' differetur inter principes civitatis, P. Scaevolam, M'. Manilium, ab hisque M. Brutus dissentiet: quod et acutum genus est, et ad usus civium non inutile: nosque ea scripta reliquaque ejusdem generis et legimus libenter, et legemus: haec, quae vitam continent omnem, negligentur? nam, ut sint illa vendibiliora, haec uberiora certe sunt. quanquam id quidem licebit iis existimare, qui legerint. nos autem hanc omnem quaestionem de finibus bonorum et malorum fere a nobis explicatam esse iis literis arbitramur, in quibus, quantum potuimus, non modo quid nobis probaretur, sed etiam quid a singulis philosophiae disciplinis diceretur, persecuti sumus.
5 Ut autem a facillimis ordiamur, prima veniat in medium Epicuri ratio, quae plerisque notissima est: quam a nobis sic intelliges expositam, ut ab ipsis, qui eam disciplinam probant, non soleat accuratius explicari. verum enim invenire volumus, non tanquam adversarium aliquem convincere. accurate autem quondam a L. Torquato, homine *omni doctrina* erudito, defensa est Epicu-

erat in utroque ſtudium; deinde Torc
tus: quoniam nacti te, inquit, ſumus
quando otioſum, certe audiam, quid
quod Epicurum noſtrum non tu qui
oderis, ut fere faciunt, qui ab eo diſſ
tiunt, ſed certe non probes, eum, q
ego arbitror unum vidiſſe verum, m
miſque erroribus hominum animos li
raviſſe, et omnia tradidiſſe, quae perti
rent ad bene beateque vivendum. ſe
xiſtimo, te, ſicut noſtrum Triarium,
nus eo delectari, quod iſta Platonis, A
ſtotelis, Theophraſti orationis ornam
ta neglexerit. nam illuc quidem add

ner; ſi non habeat, non admodum flagitem. re mihi non aeque ſatisfacit, et quidem locis pluribus. ſed quot homines, tot ſententiae. falli igitur poſſumus. quamobrem tandem, inquit, non ſatisfacit? te enim judicem aequum puto: modo, quae dicat ille, bene noris. niſi mihi Phaedrum, inquam, mentitum aut Zenonem putas, (quorum utrumque audivi, cum mihi nihil ſane praeter ſedulitatem probarent) omnes mihi Epicuri ſententiae ſatis notae ſunt. atque eos, quos nominavi, cum Attico noſtro frequenter audivi; cum miraretur ille quidem utrumque, Phaedrum autem etiam amaret: quotidieque inter nos ea, quae audiebamus, conferebamus: neque erat unquam controverſia, quid e-
6 go intelligerem, ſed quid probarem. Quid igitur eſt, inquit? audire enim cupio, quid non probes. principio, inquam, in phyſicis, quibus maxime gloriatur, primum totus eſt alienus. Democrito adjicit perpauca mutans, ſed ita, ut ea, quae corrigere vult, mihi quidem depravare videatur. ille atomos, quas appellat, id eſt, corpora individua, propter ſoliditatem *cenſet in infinito* inani, in quo nihil nec

nullo a principio, ...

pore intelligi convenire. Epicuru
:m, in quibus ſequitur Democritum
ı fere labitur. quanquam utriuſqu
ı multa non probo, tum illud in pri
ı,quod,cum in rerum natura duo quae
ıda ſint, unum, quae materia ſit, ex qu
aeque res efficiatur; alterum, quae v
, quae quidque efficiat: de materia di
ıuerunt, vim et cauſam efficiendi rel
ıerunt. ſed hoc commune vitium: ill
picuri propriae ruinae. cenſet enim,
ım illa individua et ſolida corpora fe
ıo deorſum pondere ad lineam: hu
... omnium corporum n

ſici complexiones, et copulationes, et adhaeſitationes atomorum inter ſe: ex quo efficeretur mundus, omneſque partes mundi, quaeque in eo eſſent. quae cum res tota ficta ſit pueriliter, tum ne efficit quidem quod vult. nam et ipſa declinatio ad libidinem fingitur, (ait enim declinare atomum ſine cauſa: quo nihil turpius phyſico, quam fieri ſine cauſa quidquam dicere) et illum motum naturalem omnium ponderum, ut ipſe conſtituit, e regione inferiorem locum petentium, ſine cauſa eripuit atomis: nec tamen id, cujus cauſa haec finxerat, aſſecutus eſt. nam ſi omnes atomi declinabunt, nullae unquam cohaereſcent: ſive aliae declinabunt, aliae ſuo nutu recte ferentur: primum erit hoc quaſi provincias atomis dare, quae recte, quae oblique ferantur: deinde eadem illa atomorum, in quo etiam Democritus haeret, turbulenta concurſio hunc mundi ornatum efficere non poterit. ne illud quidem phyſici eſt, credere aliquid eſſe minimum. quod profecto nunquam putaviſſet, ſi a Polyaeno, familiari ſuo, geometriam diſcere maluiſſet, quam illum etiam ipſum dedocere. ſol Democrito mag-

mi, inane, imagines, quae idol
nant, quorum incursione non sc
deamus, sed etiam cogitemus: i
ipsa, quam ἀπειρίαν vocant, tot
est: tum innumerabiles mundi, c
riantur, et intereant quotidie. q
mihi nullo modo probantur: tan
mocritum laudatum a caeteris, a
qui eum unum secutus est, nollem
ratum. Jam in altera philosoph
te, quae est quaerendi ac differend
λογικὴ dicitur, iste vester plane, v
quidem videtur, inermis ac nuc
tollit definitiones: nihil de divide

'vero parte, quae est de vita et moribus,
'in constitutione finis, nil generosum sa-
'pit atque magnificum.' confirmat illud
vel maxime, quod ipsa natura, ut ait ille,
adsciscat et reprobet, id est, voluptatem
et dolorem. ad haec, et quae sequamur,
et quae fugiamus, refert omnia. quod
quanquam Aristippi est, a Cyrenaicisque
melius liberiusque defenditur: tamen e-
jusmodi esse judico, ut nihil homine vide-
atur indignius. ad majora enim quaedam
nos natura genuit et conformavit, ut mi-
hi quidem videtur. ac fieri potest, ut er-
rem: sed ita prorsus existimo, neque eum
Torquatum, qui hoc primus cognomen
invenerit, aut torquem illum hosti de-
traxisse, aut aliquam ex eo perciperet cor-
pore voluptatem, aut cum Latinis tertio
consulatu conflixisse apud Veserim prop-
ter voluptatem. quod vero securi filium
percusserit, privavisse se etiam videtur
multis voluptatibus, cum ipsi naturae pa-
trioque amori praetulerit jus majestatis
atque imperii. quid? L. Torquatus, is, qui
consul cum Cn. Octavio fuit, cum illam
severitatem in eo filio adhibuit, quem in
adoptionem D. Silano emancipaverat, ut

,ueret ,
eque ex utraque p
ret, eum non talem videri fuis
io, quales ejus majores fuissent: et
aspectum suum venire vetuit: num-
videtur tibi de voluptatibus suis co-
visse? sed ut omittam pericula, labores,
orem etiam, quem optimus quisque pro
tria et pro suis suscipit, ut non modo
ullam captet, sed etiam praetereat omnes
oluptates; dolores denique quosvis sus-
cipere malit, quam deserere ullam officii
partem: ad ea, quae hoc non minus decla-
rant, sed videntur leviora, veniamus. quid
Torquate? quid huic Triario literae, quid
cognitioque rerum, quid
tanta tot versu

 xime allicit, quod ita putat dici ab illo, ecta et honeſta quae ſint, ea facere ipſa per ſe laetitiam, id eſt, voluptatem. homines optimi non intelligunt totam rationem everti, ſi ita ſe res habeat. nam ſi concederetur, etiam ſi ad corpus nihil referatur, iſta ſua ſponte et per ſe eſſe jucunda; et per ſe eſſet et virtus, et cognitio rerum, quod minime ille vult, expetenda. haec igitur Epicuri non probo, inquam. de caetero, vellem equidem aut ipſe doctrinis fuiſſet inſtructior, (eſt enim, quod ita tibi videri neceſſe eſt, non ſatis politus iis artibus, quas qui tenent eruditi appellantur) aut ne deterruiſſet alios a ſtudio. quanquam te quidem video minime eſſe deterritum.

8 Quae cum dixiſſem, magis ut illum provocarem, quam ut ipſe loquerer, tum Triarius leniter arridens, tu quidem, inquit, totum Epicurum paene e philoſophorum choro ſuſtuliſti. quid ei reliquiſti, niſi te, quoquo modo loqueretur, intelligere, quid diceret? aliena dicit in phyſicis, nec ea ipſa, quae tibi probarentur. ſi qua in his corrigere voluit, deteriora fecit. diſſerendi artem nullam habuit. voluptatem

doctum fuisse. fieri, inquam, o Triar
nullo pacto potest, ut non dicas, quid no
probes ejus, a quo dissentias. quid enii
me prohiberet Epicureum esse, si probi
rem quae ille diceret? cum praesertim il
perdiscere ludus esset. quamobrem di
sentientium inter se reprehensiones no
sunt vituperandae. maledicta, conti
meliae, tum iracundiae, contentione
concertationesque in disputando pert
naces, indignae mihi philosophia vide
solent. tunc Torquatus, prorsus, ii
quit, assentior. neque enim disputari s
ne reprehensione, nec cum iracundia ai
pertinacia recte disputari potest. sed a
haec, nisi molestum est, habeo quae ve
lim. at me, inquam, nisi te audire ve

amque maximam. de phyſicis aliàs: et
quidem tibi et declinationem iſtam ato-
morum, et magnitudinem ſolis probabo,
et Democriti errata, ab Epicuro repre-
henſa et correcta permulta. nunc dicam
de voluptate; nihil ſcilicet novi, ea ta-
men, quae te ipſum probaturum eſſe con-
fidam. certe, inquam, pertinax non ero:
tibique, ſi mihi probabis ea, quae dices,
libenter aſſentiar. probabo, inquit: mo-
do iſta ſis aequitate, quam oſtendis. ſed
uti oratione perpetua malo, quam inter-
rogare, aut interrogari. ut placet, in-
9 quam. tunc dicere exorſus eſt. Pri-
mum igitur, inquit, ſic agam, ut ipſi auc-
tori hujus diſciplinae placet: conſtituam,
quid et quale ſit id, de quo quaerimus:
non quod ignorare vos arbitrer; ſed ut
ratione et via procedat oratio. quaeri-
mus igitur, quid ſit extremum, quid ul-
timum bonorum. quod omnium philo-
ſophorum ſententia tale debet eſſe, ut ad
id omnia referri oporteat: ipſum autem
nuſquam. hoc Epicurus in voluptate po-
nit, quod ſummum bonum eſſe vult; ſum-
mumque malum, dolorem: idque inſtitu-
it docere ſic: ‘ omne animal, ſimul atque

[q]ue negat opus esse ratione, neque dispu-
[t]atione, quam ob rem voluptas expeten-
[d]a, fugiendus dolor sit. sentiri hoc pu-
[t]at, ut calere ignem, nivem esse albam,
[d]ulce mel: quorum nihil oporteret ex-
[q]uisitis rationibus confirmare: tantum
[s]atis esse admonere. interesse enim inter
[a]rgumentum conclusionemque rationis,
[e]t inter mediocrem animadversionem at-
[q]ue admonitionem: altera occulta quae-
[d]am et quasi involuta aperiri: altera
[p]rompta et aperta judicari. etenim quo-
[n]iam, detractis de homine sensibus, reli-
[q]ui nihil est: necesse est, quid aut ad na-

nimo etiam ac ratione intelligi poſſe, et voluptatem ipſam per ſe eſſe expetendam, et dolorem ipſum per ſe eſſe fugiendum. itaque aiunt hanc quaſi naturalem atque inſitam in animis noſtris ineſſe notionem, ut alterum eſſe appetendum, alterum aſpernandum ſentiamus. alii autem (quibus ego aſſentior) cum a philoſophis compluribus permulta dicantur, cur nec voluptas in bonis ſit numeranda, nec in malis dolor, non exiſtimant oportere nimium nos cauſae confidere, ſed et argumentandum, et accurate diſſerendum, et rationibus conquiſitis de voluptate et dolore diſputandum putant. Sed ut perſpiciatis, unde omnis iſte natus ſit error voluptatem accuſantium, doloremque laudantium, totam rem aperiam: eaque ipſa, quae ab illo inventore veritatis et quaſi architecto beatae vitae dicta ſunt, explicabo. nemo enim ipſam voluptatem, quia voluptas ſit, aſpernatur, aut odit, aut fugit; ſed quia conſequuntur magni dolores eos, qui ratione voluptatem ſequi neſciunt. neque porro quiſquam eſt, qui dolorem ipſum, quia dolor ſit, amet, con*ſectetur, adipiſci* velit; ſed quia nonnun-

.. ut enim
im exercitationem ul
ipit laborioſam, niſi ut aliquid
nmodi conſequatur? quis autem
jure reprehenderit, qui in ea vo-
velit eſſe, quam nihil moleſtiae
quatur; vel illum, qui dolorem eum
t, quo voluptas nulla pariatur? at
eos et accuſamus, et juſto odio dig-
mos ducimus, qui, blanditiis prae-
tium voluptatum deliniti atque cor-
pti, quos dolores et quas moleſtias ex-
epturi ſint, occaecati cupiditate non pro-
ident: ſimilique ſunt in culpa, qui officia
ollitia animi, id eſt, laborum
harum quidem re-
gio. nam

, itaque earum rerum hic
ite delectus, ut aut rejici-
ibus majores alias conse-
rferendis doloribus asperi-
hanc ego cum teneam sen-
est, cur verear, ne ad eam
commodare Torquatos no-
tu paulo ante cum memori-
m erga nos amice et benevo-
nec me tamen laudandis ma-
s corrupisti, nec segniorem ad
um reddidisti. quorum facta
dum, quaeso, interpretaris? sic-
enses aut in armatum hostem
ecisse, aut in liberos, aut in san-
um tam crudeles fuisse, nihil ut
ibus, nihil ut de commodis suis
it? at id ne ferae quidem faciunt,
ant, itaque turbent, ut, earum
t impetus quo pertineant, non
mus. tu tam egregios viros cen-
as res gessisse sine causa? quae fu-
sa mox videro: interea hoc tene-
ob aliquam causam ista, quae sine
praeclara sunt, fecerint, virtutem
sam per se causam non fuisse. tor-
detraxit hosti. et quidem se texit,

- --.....,.

portuno tamque crudeli. ſin ut ſuo ſanciret militaris imperii c nam, exercitumque in graviſſim animadverſionis metu contineret proſpexit civium, qua intelligebai neri ſuam. atque haec ratio late in quo enim maxime conſuevit veſtra ſe oratio, tua praeſertim, c dioſe antiqua perſequeris, claris tibus viris commemorandis, eor factis non emolumento aliquo, ſe honeſtatis decore, laudandis, id to vertitur eo delectu rerum, quem dixi, conſtituto, ut aut voluptate:

nunc autem explicabo, voluptas ipsa, quae qualisque sit, ut tollatur error omnis imperitorum: intelligaturque ea, quae voluptaria, delicata, mollis habeatur disciplina, quam gravis, quam continens, quam severa sit. non enim hanc solam sequimur, quae suavitate aliqua naturam ipsam movet, et cum jucunditate quadam percipitur sensibus, sed maximam illam voluptatem habemus, quae percipitur, omni dolore detracto. nam quoniam, cum privamur dolore, ipsa liberatione et vacuitate omnis molestiae gaudemus: omne autem id, quo gaudemus, voluptas est; ut omne id, quo offendimur, dolor: doloris omnis privatio recte nominata est voluptas. ut enim cum cibo et potione fames sitisque depulsa est, ipsa detractio molestiae consecutionem affert voluptatis; sic in omni re doloris amotio successionem efficit voluptatis. itaque non placuit Epicuro, medium esse quiddam inter dolorem et voluptatem. illud enim ipsum, quod quibusdam medium videtur, omni dolore carere; non modo voluptatem esse, verum etiam summam voluptatem. *quisquis enim* sentit, quemadmodum sit

: Stoicos irridente, ſtatua eſt in Cera-
ico Chryſippi, ſedentis porrecta manu,
ıae manus ſignificet illum in hac eſſe ro-
.tiuncula delectatum: num quidnam
anus tua ſic affecta, quemadmodum af-
cta nunc eſt, deſiderat? nihil ſane. at, ſi
›luptas eſſet bonum, deſideraret. ita cre-
›. non eſt igitur voluptas bonum. hoc
: ſtatuam quidem dicturam pater aiebat,
loqui poſſet. concluſum eſt enim con-
a Cyrenaicos ſatis acute: nihil ad Epi-
ırum. nam ſi ea ſola voluptas eſſet, quae
ıaſi titillaret ſenſus, ut ita dicam, et ad eos
ım ſuavitate afflueret et illaberetur: nec

e voluptatibus, nullo dolore nec
ante, nec impendente: quem tan-
c statu praestabiliorem aut magis
dum possumus dicere? inesse enim
st in eo, qui ita sit affectus, et fir-
animi, nec mortem, nec dolorem
, quod mors sensu careat: dolor
quitate levis: in gravitate bre-
esse: ut ejus magnitudinem ce-
diuturnitatem allevatio console-
, cum accedit, ut neque divi-
n horreat, nec praeteritas vo-
ffluere patiatur, earumque assi-
datione laetetur

... voluptate vivere. nec enim h
nostra mens aliud quidquam, ubi c
stat, tanquam in extremo: omnesq
metus, et aegritudines ad dolorem r
runtur: nec praeterea est res ulla, c
sua natura aut sollicitare possit, aut a
re. praeterea et appetendi, et refugie
et omnino rerum gerendarum initia p
ficiscuntur aut a voluptate, aut a dol
quod cum ita sit, perspicuum est om
rectas res atque laudabiles eo referri
cum voluptate vivatur. quoniam au
id est vel summum bonorum, vel u
mum, vel extremum, quod Graeci τέ
nominant ...

chraeque virtutes niſi voluptatem efficerent, quis eas aut laudabiles, aut expetendas arbitraretur? ut enim medicorum ſcientiam non ipſius artis, ſed bonae valetudinis cauſa probamus: et gubernatoris ars, quia bene navigandi rationem habet, utilitate, non arte laudatur: ſic ſapientia, quae ars vivendi putanda eſt, non expeteretur, ſi nihil efficeret; nunc expetitur, quod eſt tanquam artifex conquirendae et comparandae voluptatis. quam autem dicam voluptatem jam videtis, ne invidia verbi labefactetur oratio mea. nam cum ignoratione rerum bonarum et malarum maxime hominum vita vexetur, ob eumque errorem et voluptatibus maximis ſaepe priventur, et praviſſimis animi doloribus torqueantur; ſapientia eſt adhibenda, quae et terroribus cupiditatibuſque detractis, et omnium falſarum opinionum temeritate direpta, certiſſimam ſe nobis ducem praebeat ad voluptatem. ſapientia enim eſt una, quae moeſtitiam pellat ex animis, quae nos exhorreſcere metu non ſinat: qua praeceptrice in tranquillitate vivi poteſt, omnium cupiditatum ardore reſtincto. cupiditates enim

rum in alios caeco impetu incurrunt,
intus etiam in animis inclusae inter s
dissident atque discordant. ex quo v
tam amarissimam necesse est effici: ut s
piens solum, amputata circumcisaque
inanitate omni et errore, naturae finib
contentus, sine aegritudine possit, et si
metu vivere. quae est enim aut utilio
aut ad bene vivendum aptior partitio
quam illa, qua est usus Epicurus? qui u
num genus posuit earum cupiditatum
quae essent et naturales et necessariae
alterum, quae naturales essent, nec ta
men necessariae: tertium, quae nec na

14 nec finis inveniri potest. Quod si vitam omnem perturbari videmus errore et inscientia: sapientiamque esse solam, quae nos a libidinum impetu et formidinum terrore vindicet, et ipsius fortunae modice ferre doceat injurias, et omnes monstret vias, quae ad quietem et tranquillitatem ferant: quid est, cur dubitemus dicere, et sapientiam propter voluptatem expetendam, et insipientiam propter molestias esse fugiendam? eademque ratione ne temperantiam quidem propter se expetendam esse dicemus, sed quia pacem animis afferat, et eos quasi concordia quadam placet ac leniat. temperantia est enim, quae in rebus aut expetendis, aut fugiendis, rationem ut sequamur monet. nec enim satis est judicare, quid faciendum, non faciendumve sit: sed stare etiam oportet in eo, quod sit judicatum. plerique autem, quod tenere atque servare id, quod statuerunt, non possunt, victi et debilitati, objecta specie voluptatis, tradunt se libidinibus constringendos, nec, quid eventurum sit, provident, ob eamque causam propter voluptatem et *parvam* et non necessariam, et quae vel

·es consequantur; et qui ...

ı retinent, ne voluptate victi faciant id, od ſentiunt non eſſe faciendum: hi voptatem maximam adipiſcuntur, praermittenda voluptate. iidem etiam dorem ſaepe perpetiuntur, ne, ſi id non ciant, incidant in majorem. ex quo inlligitur, nec intemperantiam propter ſe ıgiendam eſſe: temperantiamque expendam, non quia voluptates fugiat, ſed uia majores conſequatur. Eadem for- 15 tudinis ratio reperietur. nam neque laorum perfunctio, neque perpeſſio doloım, per ſe ipſa allicit: nec patientia, nec ...duitates, nec vigiliae, nec ea ipſa, quae

loribus, eosque humili animo imbecillo-
que ferre, miserum est; ob eamque de-
bilitatem animi, multi parentes, multi a-
micos, nonnulli patriam, plerique au-
tem se ipsos penitus perdiderunt: sic ro-
bustus animus et excelsus omni est li-
ber cura et angore, cum et mortem con-
temnit, qua qui affecti sunt, in eadem
causa sunt, qua antequam nati: et ad do-
lores ita paratus est, ut meminerit, ma-
ximos morte finiri, parvos multa habere
intervalla requietis, mediocrium nos esse
dominos: ut, si tolerabiles sint, feramus:
sin minus, aequo animo e vita, cum ea
non placeat, tanquam e theatro, exea-
mus. quibus rebus intelligitur, nec timi-
ditatem ignaviamque vituperari, nec for-
titudinem patientiamque laudari suo no-
mine: sed illas rejici, quia dolorem pari-
16 ant: has optari, quia voluptatem. Ju-
stitia restat, ut de omni virtute sit dic-
tum; sed similia fere dici possunt. ut e-
nim sapientiam, temperantiam, fortitu-
dinem, copulatas esse docui cum volupta-
te, ut ab ea nullo modo nec divelli, nec
distrahi possint, sic de justitia judicandum
est: quae non modo nunquam nocet cui-

er sollicitant, turbulentaeque ...
ujus in mente consedit, hoc ipso,
l adest, turbulenta non potest fieri:
vero molita quippiam est, quamvis
ilte fecerit, nunquam tamen confidet
ore semper occultum. plerumque im-
borum facta primo suspicio insequi-
: deinde sermo atque fama, tum accu-
or, tum judex: multi etiam, ut te con-
:, ipsi se indicaverunt. quod si qui sa-
sibi contra hominum conscientiam sep-
sse et muniti videntur, deorum tamen
rrent, easque ipsas sollicitudines, qui-
s eorum animi noctes atque dies exe-
... immortalibus supplicii cau-

neque honoris, neque imperii, nec libidinum, nec epularum, nec reliquarum cupiditatum: quas nulla praeda unquam improbe parta minuit, ſed auget potius, atque inflammat: ut coërcendi magis, quam dedocendi eſſe videantur. invitat igitur vera ratio bene ſanos ad juſtitiam, aequitatem, fidem: neque homini infanti atque impotenti injuſte facta conducunt; qui nec facile efficere poſſit, quod conetur, nec obtinere, ſi effecerit: et opes vel fortunae, vel ingenii, liberalitati magis conveniunt; qua qui utuntur, benevolentiam ſibi conciliant, et, quod aptiſſimum eſt ad quiete vivendum, caritatem; praeſertim cum omnino nulla ſit cauſa peccandi. quae enim cupiditates a natura proficiſcuntur, facile explentur ſine ulla injuria: quae autem inanes ſunt, his parendum non eſt. nihil enim deſiderabile concupiſcunt, pluſque in ipſa injuria detrimenti eſt, quam in iis rebus emolumenti, quae pariuntur injuria. itaque ne juſtitiam quidem recte quis dixerit per ſe ipſam optabilem, ſed quia jucunditatis vel plurimum afferat: nam diligi et carum *eſſe jucund*um eſt, propterea quia

dam imp…
tiam magis, quod cuj…
tur, nunquam ſinit eum reſpirare,
quam acquieſcere. quod ſi ne ipſa
quidem virtutum laus, in qua max
caeterorum philoſophorum exultat
tio, reperire poteſt exitum, niſi diri
ad voluptatem; voluptas autem eſ
quae nos vocet ad ſe et alliciat ſua
tura: non poteſt eſſe dubium, qu
ſummum atque extremum bonor
nium; beateque vivere nihil aliu
cum voluptate vivere. Huic c
bilique ſententiae, quae ſint c
…plicabo brevi. nullus in ipſ
…rum et malorum
ſed

quam autem et laetitiam nobis voluptas animi, et molestiam dolor afferat: eorum tamen utrumque et ortum esse e corpore, et ad corpus referri: nec ob eam causam non multo majores esse et voluptates, et dolores animi, quam corporis. nam corpore nihil, nisi praesens et quod adest, sentire possumus: animo autem et praeterita, et futura. ut enim aeque doleamus animo, cum corpore dolemus: fieri tamen permagna accessio potest, si aliquod aeternum et infinitum impendere malum nobis opinemur. quod idem licet transferre in voluptatem, ut ea major sit, si nihil tale metuamus. jam illud quidem perspicuum est, maximam animi aut voluptatem, aut molestiam plus aut ad beatam, aut ad miseram vitam afferre momenti, quam eorum utrumvis, si aeque diu sit in corpore. non placet autem, detracta voluptate, aegritudinem statim consequi, nisi in voluptatis locum dolor forte successerit: at contra, gaudere nosmet omittendis doloribus, etiam si voluptas ea, quae sensum moveat, nulla successerit: eoque intelligi potest, quanta voluptas *sit non* dolere. sed ut iis bonis

et adversa quasi perpetua obliv
amus, et secunda jucunde ac su
minerimus. sed cum ea, quae
runt, acri animo et attento
tunc fit, ut aegritudo sequatur,
la sint; laetitia, si bona. O p
beate vivendi, et apertam, et s
et directam viam! cum enim
homini possit melius esse, qu
omni dolore et molestia, perfru
ximis et animi et corporis volu
videtisne, quam nihil praeter
quod vitam adjuvet, quo faciliu
propositum est, summum bon

diſcordans, guſtare partem ullam liquidae voluptatis et liberae poteſt. atqui pugnantibus et contrariis ſtudiis conſiliiſque ſemper utens, nihil quieti videre, nihil tranquilli poteſt. quod ſi corporis gravioribus morbis vitae jucunditas impeditur: quanto magis animi morbis impediri neceſſe eſt? animi autem morbi ſunt cupiditates immenſae et inanes, divitiarum, gloriae, dominationis, libidinoſarum etiam voluptatum. accedunt aegritudines, moleſtiae, moerores, qui animos exedunt conficiuntque curis, hominum non intelligentium, nihil dolendum eſſe animo, quod ſit a dolore corporis praeſenti futurove ſejunctum. nec vero quiſquam ſtultus non horum morborum aliquo laborat. nemo igitur eſt non miſer. accedit etiam mors, quae, quaſi ſaxum Tantalo, ſemper impendet: tum ſuperſtitio; qua qui eſt imbutus, quietus eſſe nunquam poteſt. praeterea bona praeterita non meminerunt, praeſentibus non fruuntur, futura modo exſpectant: quae quia certa eſſe non poſſunt, conficiuntur et angore, et metu: *maxime*que cruciantur, cum *ſero ſentiunt,* fruſtra ſe aut pecuniae ſtu-

di, difficiles, lucifugi, maledici, mon-
:ofi: alii autem etiam amatoriis levita-
bus dediti, alii petulantes, alii audaces,
rotervi, iidem intemperantes et igna-
i, nunquam in ſententia permanentes.
uas ob cauſas in eorum vita nulla eſt in-
ercapedo moleſtiae. igitur neque ſtulto-
um quiſquam beatus, neque ſapientum
aon beatus. multoque hoc melius nos ve-
riuſque quam Stoici. illi enim negant bo-
num quidquam eſſe, niſi neſcio quam il-
lam umbram, quod appellant honeſtum,
non tam ſolido quam ſplendido nomine:
virtutem autem, nixam hoc honeſto, nul-

. diis immortalibus sine ullo metu vera ntit; non dubitat, si ita melius sit, mi- rare de vita. his rebus instructus sem- er est in voluptate. neque enim tempus est ullum, quo non plus habeat volupta- tum, quam dolorum. nam et praeterita grate meminit, et praesentibus ita poti- tur, ut animadvertat quanta sint ea, quam- que jucunda: neque pendet ex futuris, sed exspectat illa, fruitur praesentibus: ab iisque vitiis, quae paulo ante collegi, abest plurimum: et, cum stultorum vitam cum sua comparat, magna afficitur vo- luptate. dolores autem, si qui incurrunt, nunquam vim tantam habent, ut non plus habeat sapiens, quod gaudeat, quam quod angatur. optime vero Epicurus, quod 'exiguam' dicit 'fortunam interve- ' nire sapienti: maximasque ab eo, et gra- ' vissimas res consilio ipsius et ratione ad- ' ministrari: neque majorem voluptatem ' ex infinito tempore aetatis percipi pos- ' se, quam ex hoc percipiatur, quod vi- ' deamus esse finitum.' in dialectica au- tem vestra nullam vim existimavit esse nec ad melius vivendum, nec ad com- *modius* differendum. in physicis plur

qua ipsa horribiles exsistunt saepe formid
nes. denique etiam morati melius erimus
cum didicerimus, quae natura desideret
tum vero, si stabilem scientiam rerum te
nebimus, servata illa (quae quasi delaps
de caelo est ad cognitionem omnium) re
gula, ad quam omnia judicia rerum diri
gentur, nunquam ullius oratione vict
sententia desistemus. nisi autem rerum
natura perspecta erit, nullo modo pote
rimus sensuum judicia defendere. quid
quid porro animo cernimus, id omne o
ritur a sensibus. qui si omnes erunt veri
ut Epicuri ratio docet: tum denique po

[redacted]

tudo sumitur contra mortis timorem; et constantia contra metum religionis; et sedatio animi, omnium rerum occultarum ignoratione sublata; et moderatio, natura cupiditatum generibusque earum explicatis; et (ut modo docui) cognitionis regula et judicio ab eadem illa constituto, veri a falso distinctio traditur. Restat locus huic disputationi vel maxime necessarius de amicitia, quam, si voluptas summum sit bonum, affirmatis nullam omnino fore: de qua Epicurus quidem ita dicit: ‘ omnium rerum, quas ad ‘ beate vivendum sapientia comparave‘ rit, nihil esse majus amicitia, nihil ube‘ rius, nihil jucundius.’ neque vero hoc oratione solum, sed multo magis vita, et factis, et moribus comprobavit. quod quam magnum sit, fictae veterum fabulae declarant: in quibus tam multis tamque variis, ab ultima antiquitate repetitis, vix tria amicorum paria reperiuntur, ut ad Orestem pervenias, profectus a Theseo. at vero Epicurus una in domo, et ea quidem angusta, quàm magnos, quantaque amoris conspiratione consentientes tenuit *amicorum* greges? quod fit etiam nunc

) E ... tribus ...
eis. sed ad rem ... tribus
dici non necesse est. ... de amicitia
is video esse a nostris de amicitia ... quae
tum. alii, cum eas voluptates, quae ... esse per
icos pertinerent, negarent esse per
as tam expetendas, quam nostras ex-
remus: quo loco videtur quibusdam
bilitas amicitiae vacillare. tuentur ta-
en eum locum, seque facile, ut mihi vi-
etur, expediunt. ut enim virtutes, de
quibus ante dictum est, sic amicitiam ne-
gant posse a voluptate discedere. nam
cum solitudo et vita sine amicis insidia-
rum et metûs plena sit, ratio ipsa monet
amicitias comparare: quibus partis con-
... animus, et a spe pariendarum
... non potest. atque u
... adversar
... mo

niſi aeque amicos et noſmetipſos diligamus: idcirco et hoc ipſum efficitur in amicitia, et amicitia cum voluptate connectitur. nam et laetamur amicorum laetitia aeque atque noſtra, et pariter dolemus angoribus. quocirca eodem modo ſapiens erit affectus erga amicum, quo in ſeipſum: quoſque labores propter ſuam voluptatem ſuſciperet, eoſdem ſuſcipiet propter amici voluptatem: quaeque de virtutibus dicta ſunt, quemadmodum hae ſemper voluptatibus inhaerent, eadem de amicitia dicenda ſunt. praeclare enim Epicurus his paene verbis: ‘ eadem, inquit, ſcientia confirmavit animum, ne quod aut ſempiternum, aut diuturnum timeret malum; quae perſpexit, in hoc ipſo vitae ſpatio amicitiae praeſidium eſſe firmiſſimum.’ ſunt autem quidam Epicurei timidiores paulo contra veſtra convicia, ſed tamen ſatis acuti, qui verentur, ne, ſi amicitiam propter noſtram voluptatem expetendam putemus, tota amicitia quaſi claudicare videatur. itaque primos congreſſus copulationeſque et conſuetudinum inſtituendarum voluntates fieri propter voluptatem: cum au-

unes adamare solemus, quanto id in
minum consuetudine facilius fieri pote-
et justius? sunt autem qui dicunt foedus
oddam esse sapientum, ut ne minus
idem amicos, quam se ipsos, diligant.
od et fieri posse intelligimus, et saepe
videmus: et perspicuum est, nihil ad
:unde vivendum reperiri posse, quod
njunctione tali sit aptius. quibus ex
nibus judicari potest, non modo non
pediri rationem amicitiae, si summum
num in voluptate ponatur, sed sine hoc
stitutionem omnino amicitiae non pos-
reperiri. Quapropter si ea, quae di- 21

duce natura, nihil esse prosperum nisi voluptatem, nihil asperum nisi dolorem; de quibus neque depravate judicant, neque corrupte; nonne ei maximam gratiam habere debemus, qui hac exaudita quasi voce naturae, sic eam firme graviterque comprehenderit, ut omnes bene sanos in viam pacatae, tranquillae, quietae, beatae vitae deduceret? qui quod tibi parum videtur eruditus, ea causa est, quod nullam eruditionem esse duxit, nisi quae beatae vitae disciplinam juvaret. an ille tempus aut in poëtis evolvendis, ut ego et Triarius, te hortatore, facimus, consumeret? in quibus nulla solida utilitas, omnisque puerilis est delectatio: aut se, ut Plato, in musicis, geometria, numeris, astris contereret? quae et a falsis initiis profecta, vera esse non possunt: et, si essent vera, nihil afferrent, quo jucundius, id est, quo melius viveremus. eas ergo artes persequeretur; vivendi artem tantam, tamque operosam, et perinde fructuosam relinqueret? non ergo Epicurus ineruditus; sed ii indocti, qui, quae pueros non didicisse turpe est, ea putent usque ad se-

DE

FINIBUS

BONORUM ET MALORUM,

LIBER SECUNDUS.

HIC cum uterque me intueretur, seseque ad audiendum significarent paratos: primum, inquam, deprecor, ne me, tanquam philosophum, putetis scholam vobis aliquam explicaturum: quod ne in ipsis quidem philosophis magnopere unquam probavi. quando enim Socrates, qui parens philosophiae jure dici potest, quidquam tale fecit? eorum erat iste mos, qui tum sophistae nominabantur: quorum e numero primus est ausus Leontinus Gorgias in conventu poscere quaestionem, id est, jubere dicere, qua de re quis vellet audire. audax negotium; dicerem impudens, nisi hoc institutum *postea translatum* ad philosophos nostros

ıt eorum opinıones, q...

ıt, ut ad ea, quae ii respondissent, si videretur, diceret. qui mos cum a rioribus non esset retentus, Arcesiım revocavit; instituitque, ut ii, qui dire vellent, non de se quaererent, psi dicerent, quid sentirent. quod dixissent, ille contrà. sed qui audiıt, quoad poterant, defendebant seniam suam. apud caeteros autem philoıos, qui quaesivit aliquid, tacet. quod dem jam fit etiam in Academia. ubi m is, qui audire vult, ita dixit, 'voptas mihi videtur esse summum boum,' perpetua oratione contra dispuur: ut facile intelligi possit, eos, qui a-...id sibi videri dicant, non ipsos in ea

.s ſingulis inſiſtas, et intelligas quid quiſque concedat, quid abnuat, ex rebus conceſſis concludi quid velis, et ad exitum perveniri. cum enim fertur, quaſi torrens, oratio, quamvis multa cujuſque modi rapiat: nihil tamen teneas, nihil apprehendas, nuſquam orationem rapidam coërceas. omnis autem in quaerendo, quae via quadam et ratione habetur, oratio praeſcribere primum debet, (ut quibuſdam in formulis, ' ea res agetur ') ut, inter quos diſſeritur, conveniat, quid ſit
2 id, de quo diſſeratur. Hoc poſitum in Phaedro a Platone probavit Epicurus: ſenſitque, in omni diſputatione id fieri oportere. ſed quod proximum fuit, non vidit. negat enim definiri rem placere: ſine quo fieri interdum non poteſt, ut inter eos, qui ambigunt, conveniat, quid ſit id, de quo agatur: velut in hoc ipſo, de quo nunc diſputamus. quaerimus enim finem bonorum: poſſumuſne ſcire, hoc quale ſit, niſi contulerimus inter nos, cum finem bonorum dixerimus, quid finis, quid etiam ſit ipſum bonum? atqui haec patefactio quaſi rerum opertarum, cum *quid quid*que ſit aperitur, definitio eſt.

rentur, neque id ipsum [...]tur. praeclare hoc quidem. bonum ipsum etiam quid esset, fortasse, si opus fuisset, definisses; aut, quod esset natura appetendum: aut, quod prodesset: aut, quod juvaret: aut, quod liberet modò. nunc idem (nisi molestum est) quoniam tibi non omnino displicet definire, et id facis cum vis; velim definias, quid sit voluptas: de quo omnis haec quaestio est. quasi quis, inquit, sit, qui, quid sit voluptas, nesciat: aut qui, quo magis id intelligat, definitionem aliquam desideret. me ipsum esse dicerem, inquam, nisi mihi viderer habere bene cognitam voluptatem, et satis firme conceptam animo atque [...]prehensam. nunc autem dico, ipsum

[redacted]

ıquit, optimum, ut is, qui finem re-
expetendarum voluptatem esse di-
id extremum, id ultimum bonorum:
psum quid sit, quale sit, nesciat. at-
, inquam, aut Epicurus, quid sit vo-
›tas, aut omnes mortales, qui ubique
ıt, nesciunt. quonam, inquit, modo?
ıia voluptatem hanc esse sentiunt om-
:s, quam sensus accipiens movetur, et
ıcunditate quadam perfunditur. quid
rgo, istam voluptatem, inquit, Epicu-
us ignorat? non semper, inquam. nam
interdum nimis etiam novit, quippe qui
testificetur, ne intelligere quidem se pos-
se ubi sit, aut quid sit ullum bonum, prae-
ter illud, quod cibo, aut potione, et auri-
um delectatione, et obscoena voluptate
capiatur. an haec ab eo non dicuntur?
quasi vero me pudeat, inquit, istorum,
aut non possim, quemadmodum ea di-
cantur, ostendere. ego vero non dubito,
inquam, quin facile possis: nec est, quod
te pudeat sapienti assentiri; qui se unus,
quod sciam, sapientem profiteri sit ausus.
nam Metrodorum non puto ipsum pro-
fessum: sed, cum appellaretur ab Epicu-
ro, repudiare tantum beneficium noluit

Latine voluptatem vocant. quid est i
tur, inquit, quod requiras? dicam,
quam, et quidem discendi causa ma
quam quo te, aut Epicurum reprehen
velim. ego quoque, inquit, didicerin
bentius, si quid attuleris, quam te re
henderim. tenesne igitur, inquam, I
ronymus Rhodius quod dicat esse s
mum bonum, quò putet omnia referr
portere? teneo, inquit, finem illi vid
nihil dolere. quid? idem iste de volup
quid sentit? negat esse eam, inquit, p
ter seipsam expetendam. aliud igitur
censet gaudere, aliud non dolere. et

reperies, inquit, in hoc quidem pertinacem: dici enim nihil potest verius. estne quaeso, inquam, sitienti in bibendo voluptas? quis istud, inquit, posset negare? eademne, inquam, quae restincta siti? immo alio genere. restincta enim sitis stabilitatem voluptatis habet, inquit: illa autem voluptas ipsius restinctionis in motu est. cur igitur, inquam, res tam dissimiles eodem nomine appellas? quid paulo ante, inquit, dixerim, nonne meministi, cum omnis dolor detractus esset, variari, non augeri voluptatem? memini vero, inquam. sed tu istuc dixti bene Latine, parum plane. varietas enim Latinum verbum est, idque proprie quidem in disparibus coloribus dicitur: sed transfertur in multa disparia. varium poëma, varia oratio, varii mores, varia fortuna. voluptas varia etiam dici solet, cum percipitur ex multis dissimilibus rebus, dissimiles efficientibus voluptates. eam si varietatem diceres, intelligerem, ut, etiam non dicente te, intelligo. ista varietas quae sit non satis perspicio, quod ais, cum *dolore careamus*, tum in summa *voluptate nos esse:* cum autem vescamur iis

nihil melius, inquam: nondum enim id quaero: num propterea idem voluptas eſt, quod (ut ita dicam) indolentia? plane idem, inquit, et maxima quidem, qua fieri nulla major poteſt. quid dubitas igitur, inquam, ſummo bono a te ita conſtituto, ut id totum in non dolendo ſit, id tenere unum, id tueri, id defendere? quid enim neceſſe eſt, tanquam meretricem in matronarum coetum, ſic voluptatem in virtutum concilium adducere? invidioſum nomen eſt, et infamiae ſubjectum. itaque hoc frequenter dici ſolet a vobis, non intelligere nos, quam dicat Epicu-

linguam neſcio? deinde, quî fit, ut ego neſciam, ſciant omnes quicumque Epicurei eſſe voluerunt? quod veſtri quídem vel opime diſputant, nihil opus eſſe, eum, qui philoſophus futurus ſit, ſcire literas. itaque, ut majores noſtri ab aratro abduxerunt Cincinnatum illum, ut dictator eſſet: ſic vos de Pelaſgis omnibus colligitis bonos illos quidem viros, ſed certe non pereruditos. ergo illi intelligunt, quid Epicurus dicat, ego non intelligo? ut ſcias me intelligere, primùm idem eſſe voluptatem dico, quod ille ἡδονήν. et quidem ſaepe quaerimus verbum Latinum par Graeco, et quod idem valeat: hîc nihil fuit, quod quaereremus. nullum inveniri poteſt, quod magis idem declaret Latine, quod Graece, quam declarat voluptas. huic verbo omnes, qui ubique ſunt, qui Latine ſciunt, duas res ſubjiciunt, laetitiam in animo, commotionem ſuavem jucunditatis in corpore. nam et ille apud Trabeam, voluptatem animi nimiam, Laetitiam dicit, eandem, quam ille Caecilianus, qui ‘ omnibus laetitiis laetum ‘ eſſe ſe’ narrat. ſed hoc intereſt, quòd *voluptas dicitur* etiam in animo vitioſa

quentium more, ponitur, cum pe
ea quae sensum aliquem moveat
ditas. hanc quoque jucunditater
transfer in animum: 'juvare' en
troque dicitur, ex eoque 'jucu
modo intelligas, inter illum, qui

Tanta laetitia auctus sum, ut n
constem:

et eum, qui,

Nunc demum mihi animus arde

quorum alter laetitia gestiat, alte
crucietur: esse illum medium,

Quanquam haec inter nos nup
tia admodum est,

[redacted]

quid Epicurus loquatur, cum Graece, ut videor, luculenter ſciam: ſit aliqua culpa ejus, qui ita loquatur, ut non intelligatur. quod duobus modis ſine reprehenſione fit: ſi aut de induſtria facias, ut Heraclitus, cognomento qui σκοτεινὸς perhibetur, quia de natura nimis obſcure memoravit: aut cum rerum obſcuritas, non verborum, facit, ut non intelligatur oratio: qualis eſt in Timaeo Platonis. Epicurus autem, ut opinor, nec non vult, ſi poſſit, plane et aperte loqui: nec de re obſcura, ut phyſici; aut artificioſa, ut mathematici; ſed de illuſtri et facili, etiam in vulgus pervulgata, loquitur. quanquam non negatis nos intelligere, quid ſit voluptas, ſed quid ille dicat. e quo efficitur, non ut nos non intelligamus, quae vis ſit iſtius verbi, ſed ut ille ſuo more loquatur, noſtrum negligat. ſi enim idem dicit, quod Hieronymus, qui cenſet ſummum bonum eſſe, ſine ulla moleſtia vivere; cur mavult dicere voluptatem, quam vacuitatem doloris, ut ille facit, qui, quid dicat, intelligit? ſin autem voluptatem putat adjungendam eam, quae in motu ſit: ſic enim appellat hanc dulcem, in motu;

sensibus: extorquere ex animis ones verborum, quibus imbuti quis enim est, qui non videat, in natura rerum tria: unum, cu luptate sumus; alterum, cum i tertium hoc, in quo nunc quide credo quidem vos nec in dolo voluptate esse; ut in voluptate si letur; in dolore, qui torqueatur inter haec tantam multitudin num interjectam non vides, ne um, nec dolentium? non, prors omnesque, qui sine dolore sint, te. et eâ quidem summâ, esse di

ris quam dialectice disputare? quasi o, inquit, perpetua oratio rhetorum im, non etiam philosophorum sit. Zenis est, inquam, hoc Stoici, omnem ι loquendi, ut jam ante Aristoteles, luas tributam esse partes: rhetoricam mae, dialecticam pugno similem esse ebat, quod latius loquerentur rheto-, dialectici autem compressius. obse-ur igitur voluntati tuae: dicamque, si ero, rhetorice, sed hac rhetorica phi-ophorum, non nostra illa forensi: quam esse est, cum populariter loquatur, es-aterdum paulo hebetiorem. sed dum lecticam, Torquate, contemnit Epi-us, quae una continet omnem et per-iendi, quid in quaque re sit, scienti-, et judicandi, quale quidque sit, et ra-ae ac via disputandi: ruit in dicendo, nihi quidem videtur, nec ea, quae do-e vult, ulla arte distinguit: ut haec ip-quae modo loquebamur. summum a iis bonum voluptas dicitur: aperien-n est igitur, quid sit voluptas: aliter m explicari, quod quaeritur, non po-. quam si explicavisset, non tam hae-ret. aut enim eam voluptatem tuere-

reliquique Graeci, qui hoc anapaesto citantur, hoc, non dolere, solum voluptatis nomine appellaret, illud Aristippeum contemneret: aut, si utrumque probaret, ut probat, conjungeret doloris vacuitatem cum voluptate, et duobus ultimis uteretur. multi enim et magni philosophi haec ultima bonorum juncta fecerunt, ut Aristoteles, qui virtutis usum cum vitae perfectae prosperitate conjunxit. Callipho adjunxit ad honestatem voluptatem: Diodorus ad eandem honestatem addidit vacuitatem doloris. idem fecisset Epicurus, si sententiam hanc, qui nunc Hiero-

non dolere, neque Hieronymus, qui ſummum bonum ſtatuit non dolere, voluptatis nomine unquam utitur pro illa indolentia, quippe qui ne in expetendis qui-
7 dem rebus numeret voluptatem. Duae ſunt enim res quoque, ne tu verba ſolum putes. unum eſt, ſine dolore eſſe: alterum, cum voluptate. vos ex his tam diſſimilibus rebus, non modo nomen unum (nam id facilius paterer) ſed etiam rem unam ex duabus facere conamini. quod fieri nullo modo poteſt. hic, qui utramque probat, ambobus debuit uti, ſicut facit re, neque tamen dividit verbis. cum enim eam ipſam voluptatem, quam eodem nomine omnes appellamus, laudat locis plurimis, audet dicere, ne ſuſpicari quidem ſe ullum bonum ſejunctum ab illo Ariſtippeo genere voluptatis: atqui ibi hoc dicit, ubi omnis ejus eſt oratio de ſummo bono. in alio verò libro, in quo breviter comprehenſis graviſſimis ſententiis, quaſi oracula edidiſſe ſapientiae dicitur, ſcribit his verbis: quae nota tibi profecto, Torquate, ſunt. quis enim veſtrûm non edidicit Epicuri κυρίας δόξας, *id eſt*, quaſi maxime ratas, quia gra-

ximus: cum undique complerentur vo
'luptatibus, nec haberent ulla ex parte
'aliquid aut dolens, aut aegrum, id est,
'aut malum.' hoc loco se tenere Triarius non potuit. obsecro, inquit, Torquate, haec dicit Epicurus? quod mihi quidem visus est, cum sciret, velle tamen confitentem audire Torquatum. at ille non pertimuit, saneque fidenter, istis quidem ipsis verbis, inquit: sed quid sentiat, non videtis. si alia sentit, inquam, alia loquitur; nunquam intelligam quid sentiat: sed plane dicit quod intelligam. idque si ita dicit, non esse reprehendendos luxuriosos ...

[redacted]

aliquos, qui, cum luxuriose viverent, a summo philosopho non reprehenderentur eo nomine, duntaxat caetera caverent? sed tamen nonne reprehenderes, Epicure, luxuriosos ob eam ipsam caussam, quod ita viverent, ut persequerentur cujusque modi voluptates; cum esset praesertim, ut ais tu, summa voluptas nihil dolere? atqui reperiemus asotos primum ita non religiosos, ut edant de patella: deinde ita mortem non timentes, ut illud in ore habeant ex Hymnide,

Mihi sex menses satis sunt vitae: septimum Orco spondeo.

jam doloris medicamenta illa Epicurea, tanquam de narthecio promant: 'si gravis, brevis: si longus, levis. unum nescio, quo modo possit, si luxuriosus sit,
8 finitas cupiditates habere. Quid ergo attinet dicere, 'nihil haberem, quod reprehenderem, si finitas cupiditates haberent?' hoc est dicere, 'non reprehenderem asotos, si non essent asoti.' isto modo, ne improbos quidem, si essent boni viri. hic homo severus luxuriam per se ipsam reprehendendam non putat. et hercule, Torquate, ut verum loquamur, si vo-

nec orientem: qui, consumptis patri-
niis, egeant. nemo nostrûm istius ge
ris asotos jucunde putat vivere. mun
elegantes, optimis cocis, pistoribus,
catu, aucupio, venatione, his omni
exquisitis, vitantes cruditatem; ' qu
' vinum defusum e pleno sit; hir, siph
ut ait Lucilius, ' cui nihil dempsit ; j
' sacculus abstulerit : adhibentes lu
et quae sequuntur illa, quibus detr
clamat Epicurus se nescire, quid s
num. adsint etiam formosi pueri, q
nistrent : respondeat his vestis, a
tum, Corinthium, locus ipse, aedifi
... quidem viver

ret quid ſuaviſſimum eſſet: (nec enim ſequitur, ut cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatus) ſed quia parvi id duceret.

O lapathe, ut jactere neceſſe eſt, cognitu' cui ſis.
In quo Laeliu' clamores ſophos ille ſolebat
Edere, compellans gumias ex ordine noſtros.
Laeliu' praeclare et recte ſophos, illudque vere:
O Publi, ô gurges, Galloni, es homo miſer, inquit:
Coenaſti in vita nunquam bene, cum omnia in iſta
Conſumis ſquilla, atque acipenſere cum decumano.

is haec loquitur, qui in voluptate nihil ponens, negat eum bene coenare, qui omnia ponat in voluptate: et tamen non negat libenter unquam coenaſſe Gallonium,(mentiretur enim) ſed bene. ita graviter et ſevere voluptatem ſecernit a bono. ex quo illud efficitur, qui bene coenent, omnes libenter coenare: qui libenter, non continuo bene. ſemper Laelius bene. quid *bene? dicet* Lucilius, ' cocto, condito: ſed

miſerum: cum praeſertim in eo omne ſtu-
dium conſumeret. quem libenter coe-
naſſe nemo negat. cur igitur non bene?
quia quod bene, id recte, frugaliter, ho-
neſte: ille porro male, prave, nequiter,
turpiter coenabat. non igitur nec lapa-
thi ſuavitatem acipenſeri Gallonii Laeli-
us anteponebat, ſed ſuavitatem ipſam ne-
gligebat. quod non faceret, ſi in volup-
tate ſummum bonum poneret. Semo- 9
venda eſt igitur voluptas, non ſolum ut
recta ſequamini, ſed etiam ut loqui dece-
at frugaliter. poſſumusne igitur in vita
ſummum bonum dicere, cum id ne in

ditatum eſſe duo genera, naturales et inanes: naturalium quoque item duo, neceſſarias et non neceſſarias: confecta res eſſet. vitioſum eſt enim in dividendo partem in genere numerare. ſed hoc ſane concedamus. contemnit enim diſſerendi elegantiam: confuſe loquitur. gerendus eſt mos, modo recte ſentiat. et quidem illud ipſum non nimium probo, (et tamen patior) philoſophum loqui de cupiditatibus finiendis. an poteſt cupiditas finiri? tollenda eſt atque extrahenda radicitus. quis eſt enim, in quo ſit cupiditas, quin recte cupidus dici poſſit? ergo et avarus erit, ſed finite: et adulter, verùm habebit modum: et luxurioſus eodem modo. qualis iſta philoſophia eſt, quae non interitum afferat pravitati: ſed ſit contenta mediocritate vitiorum? quanquam in hac diviſione rem ipſam prorſus probo: elegantiam deſidero. appellet haec deſideria naturae: cupiditatis nomen ſervet aliò, ut cum de avaritia, cum de intemperantia, cum de maximis vitiis loquetur, eam tanquam capitis accuſet. ſed haec quidem liberius ab eo dicuntur et ſaepius. *quod* equidem non reprehendo. eſt

it, hominum conscientia remota,
tam turpe sit, quod voluptatis causa non videatur esse facturus. deinde, ubi erubuit (vis enim est permagna naturae) confugit illuc, ut neget accedere quidquam posse ad voluptatem nihil dolentis. at iste non dolendi status non vocatur voluptas. non laboro, inquit, de nomine. quid, quod res alia tota est? reperiam multos, vel innumerabiles potius, non tam curiosos, nec tam molestos, quam vos estis: quibus, quidquid velim, facile persuadeam. quid ergo dubitamus, quin, si non dolere voluptas sit summa, non dolere dolor sit maximus? cur

percipiatur, quae auribus: caetera addit, quae ſi appelles, honos praefandus ſit. hoc igitur quod ſolum bonum ſeverus et gravis philoſophus novit, idem non videt ne expetendum quidem eſſe, quod eam voluptatem hoc eodem auctore non deſideremus, cum dolore careamus: quanquam haec ſunt contraria. hic ſi definire et dividere didiciſſet, ſi loquendi vim, ſi denique conſuetudinem verborum teneret, nunquam in tantas ſalebras incidiſſet. nunc vides, quid faciat. quam nemo unquam voluptatem appellat, et hanc in motu voluptatem, quae duo ſunt, unum facit. ſic enim has ſuaves et quaſi dulces voluptates appellat. interdum ita extenuat, ut M'. Curium putes loqui: interdum ita laudat, ut, quid praeterea ſit bonum, neget ſe poſſe ne ſuſpicari quidem. quae jam oratio non a philoſopho aliquo, ſed a cenſore opprimenda eſt. non eſt enim vitium in oratione ſolum, ſed etiam in moribus. luxuriam non reprehendit, modo ſit vacua infinita cupiditate et timore. hoc loco diſcipulos quaerere videtur, ut, qui aſoti eſſe velint, *philoſophi* ante fiant. a primo, ut opi-

judicari. haec et ... ...
vestra sunt. quàm multa vitiosa? summum enim bonum et malum vagiens puer utra voluptate dijudicabit, stante, an movente? quoniam, si diis placet, ab Epicuro loqui discimus. si stante, hoc natura videlicet vult, salvam esse se, quod concedimus: si movente, quod tamen dicitis, nulla turpis voluptas erit, quae praetermittenda sit. et simul non proficisci tur animal illud modo natum a summ voluptate: quae est a te posita in non do lendo, nec tamen argumentum hoc Ep curus a parvis petivit, aut etiam a bestii ... specula naturae: ut dic

qui permulcet ſenſum voluptate. itaque Epicurus ſemper hoc utitur, ut probet, voluptatem naturâ expeti: quod ea voluptas, quae in motu ſit, et parvos ad ſe alliciat et beſtias; non illa ſtabilis, in qua tantùm ineſt nihil dolere. quî igitur convenit, ab alia voluptate dicere naturam proficiſci, in alia ſummum bonum ponere?
11 Beſtiarum vero nullum judicium puto. quamvis enim depravatae non ſint, pravae tamen eſſe poſſunt. ut bacillum aliud eſt inflexum et incurvatum de induſtria, aliud ita natum: ſic ferarum natura non eſt illa quidem depravata mala diſciplina, ſed natura ſua. nec vero, ut voluptatem expetat, natura movet infantem: ſed tantùm ut ſe ipſe diligat, ut integrum ſe ſalvumque velit. omne enim animal, ſimul ut ortum eſt, et ſeipſum et omnes partes ſuas diligit: duaſque, quae maximae ſunt, in primis amplectitur, animum et corpus: deinde utriuſque partes. nam ſunt et in animo praecipua quaedam, et in corpore: quae cum leviter agnovit, tunc diſcernere incipit, ut ea, quae prima data ſunt naturâ, appetat, aſperneturque contraria. in his primis

pite fluere necesse est omnem r
bonorum et malorum. Polemon
ante Aristoteli, ea prima visa sur
paulo ante dixi. ergo nata est se
veterum Academicorum et Perip
rum, ut finem bonorum dicerent
dum naturam vivere, id est, virtu
bita frui primis a natura datis. C
ad virtutem nihil adjunxit nisi ve
tem: Diodorus, nisi vacuitatem d
his omnibus, quos dixi, conseq
sunt fines bonorum. Aristippo s
voluptas : Stoicis consentire na
quod esse volunt e virtute, id est, h

[redacted]

quibus honestas cum aliqua accessione, Polemonis, Calliphonis, Diodori. una simplex, cujus Zeno auctor, posita in decore tota, id est, in honestate. nam Pyrrho, Aristo, Herillus jam diu abjecti. reliqui sibi constiterunt, ut extrema cum initiis convenirent; ut Aristippo voluptas: Hieronymo doloris vacuitas, Carneadi frui principiis naturalibus, esset ex-
12 tremum. Epicurus autem, cum in prima commendatione voluptatem dixisset; si eam, quam Aristippus, idem tenere debuit ultimum bonorum, quod ille: sin eam, quam Hieronymus, fecisset idem, ut voluptatem illam Aristippi in prima commendatione poneret. nam, quod ait, sensibus ipsis judicari, voluptatem bonum esse; dolorem malum: plus tribuit sensibus, quam nobis leges permittunt. privatarum litium judices sumus: nihil enim possumus judicare, nisi quod est nostri judicii. in quo frustra judices solent, cum sententiam pronuntiant, addere, ‘ si quid ‘ mei judicii est.’ si enim non fuit eorum judicii, nihilo magis, hoc non addito, illud est judicatum, quod judicat sensus: *dulce, amarum*: lene, asperum: prope,

nium dominas, tu voluptatum ...
et ministras esse voluisti; quarum adeo omnium sententia pronuntiabit, primum de voluptate, nihil esse ei loci, non modo ut sola ponatur in summi boni sede, quam quaerimus, sed ne illo quidem modo, ut ad honestatem applicetur. de vacuitate doloris eadem sententia est. rejicietur etiam Carneades. nec illa de summo bono ratio aut voluptatis, non dolendive particeps, aut honestatis expers, probabitur. ita relinquet duas, de quibus etiam atque etiam consideret. aut enim statuet, nihil esse bonum, nisi hone-
... nisi turpe: caeter

tam videbit. quod eo liquidius faciet, si perspexerit, rerum inter eas verbo-
13 rumne sit controversia. Hujus ego nunc auctoritatem sequens idem faciam. quantum enim potero, minuam contentiones: omnesque simplices sententias eorum, in quibus nulla inest virtutis adjunctio, omnino a philosophia semovendas putabo. primum Aristippi Cyrenaicorumque omnium; quos non est veritum, in ea voluptate, quae maxima dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere, contemnentes istam vacuitatem doloris. hi non viderunt, ut ad cursum equum, ad arandum bovem, ad indagandum canem, sic hominem ad duas res, ut ait Aristoteles, intelligendum et agendum esse natum, quasi mortalem deum: contraque, ut tardam aliquam et languidam pecudem, ad pastum et ad procreandi voluptatem, hoc divinum animal ortum esse voluerunt. quo nihil mihi videtur absurdius. atque haec contra Aristippum, qui eam voluptatem non modo summam, sed solam etiam ducit: quam omnes unam appellamus voluptatem. aliter autem vobis placet. sed *ille, ut dixi,* vitiose. nec enim figura cor-

ıs ingenii huma-
nam rem natum
voluptatibus. nec
nymus: cui sum-
, quod vos inter-
n saepe dicitis, ni-
i malum dolor est,
st ad bene viven-
ius Ennius,
i nihil est mali.
n depulsione mali,
dicemus: nec eam
tem, ut Aristippus,
t hic; sed agendo a-
re quaeramus. quae
[redacted]

essione utuntur non ita probabili, nec tamen, cur id tam parce tamque restricte faciant, intelligo. quasi enim emendum eis sit, quod addant ad virtutem, primum vilissimas res addunt: deinde singulas potius, quam omnia quae prima natura approbavisset, ea cum voluptate conjungerent. quae cum Aristoni et Pyrrhoni omnino visa sunt pro nihilo, ut inter optime valere et gravissime aegrotare nihil prorsus dicerent interesse, recte jam pridem contra eos desitum est disputari. dum enim in una virtute sic omnia esse voluerunt, ut eam rerum selectione exspoliarent: nec ei quidquam aut unde oriretur, darent, aut ubi niteretur: virtutem ipsam, quam amplexabantur, sustulerunt. Herillus autem, ad scientiam omnia revocans, unum quoddam bonum vidit: sed nec optimum, nec quo vita gubernari possit. itaque hic ipse jam pridem est rejectus. post enim Chrysippum non sa-
14 ne est disputatum. Restatis igitur vos. nam cum Academicis incerta luctatio est: qui nihil affirmant, et quasi desperata cognitione certi id sequi volunt, quodcumque verisimile videatur. cum Epicuro

deſerenda eſt. ita caeterorum ſententi
ſemotis, relinquitur non mihi cum Toı
quato, ſed virtuti cum voluptate certa
tio. quam quidem certationem, homo e
acutus et diligens, Chryſippus non con
temnit, totumque diſcrimen ſummi bon
in eadem comparatione poſitum putat
ego autem exiſtimo, ſi honeſtum aliquic
oſtendero, quod ſit ipſum vi ſua propteı
ſeque expetendum, jacêre veſtra omnia.
itaque eo, quale ſit, breviter, ut tempus
poſtulat, conſtituto, accedam ad omnia
tua, Torquate, niſi memoria forte defe-
cerit.

quam communi omnium judicio, et optimi cujuſque ſtudiis atque factis: qui permulta ob eam unam cauſam faciunt, quia decet, quia rectum, quia honeſtum eſt; etſi nullum conſecuturum emolumentum vident. homines enim, etſi aliis multis, tamen hoc uno a beſtiis plurimum differunt, quod rationem habeant a natura datam, mentemque et acrem, et vigentem: celerrimeque multa ſimul agitantem, et, ut ita dicam, ſagacem: quae et cauſas rerum, et conſecutiones videat, et ſimilitudines transferat, et disjuncta conjungat, et cum praeſentibus futura copulet, omnemque complectatur vitae conſequentis ſtatum. eademque ratio fecit hominem hominum appetentem, cumque his natura, et ſermone, et uſu congruentem, ut profectus a caritate domeſticorum ac ſuorum ſerpat longius, et ſe implicet primum civium, deinde omnium mortalium ſocietate: atque, ut ad Archytam ſcripſit Plato, ‘non ſibi ſe ſoli natum ‘meminerit, ſed patriae, ſed ſuis,’ ut perexigua pars ipſi relinquatur. et quoniam eadem natura cupiditatem ingenuit *homini veri* inveniendi, quod faciliime

quiddam amplum atque magnificum, ad imperandum magis quam ad parendum accommodatum: omnia humana non tolerabilia ſolum, ſed etiam levia ducens: altum quiddam et excelſum, nihil timens, nemini cedens, ſemper invictum. atque his tribus generibus honeſtorum notatis, quartum ſequitur, et in eadem pulchritudine, et aptum ex illis tribus: in quo ineſt ordo et moderatio. cujus ſimilitudine perſpecta in formarum ſpecie ac dignitate, tranſitum eſt ad honeſtatem dictorum atque factorum. nam ex his tribus laudibus, quas ante dixi, et temeritatem refor-

,continetur. hanc se tuus Epicurus
ino ignorare dicit, quam aut qua-
esse velint, qui honestate summum
um metiantur. si enim ad honesta-
omnia referantur, neque in ea vo-
atem dicant inesse; ait eos inani vo-
nare, (his enim ipsis verbis utitur)
e intelligere, neque videre, sub
voce honestatis, quae sit subjicienda
ntia. ut enim consuetudo loquitur,
lum dicitur honestum, quod est po-
ri fama gloriosum. quod, inquit,
quam voluptatibus quibusdam est
jucundius, tamen expetitur propter
ptatem. videsne quam sit magna dis-
o? philosophus nobilis, a quo non
n Graecia et Italia, sed etiam omnis
aria commota est, honestum quid sit,
ion est in voluptate, negat se intelli-
: nisi forte illud, quod multitudinis
ore laudetur. ego autem hoc etiam
e esse saepe judico: et, si quando turpe
sit, tamen non esse non turpe, cum
multitudine laudetur. quod si sit ip-
per se rectum atque laudabile, non
um causam tamen illud dici honestum
, quia laudetur a multis, sed quia tale

etiam honeste. quid nunc, non
dicit? idemne, quod 'jucunde?' erg
non posse honeste vivi, nisi honeste
tur. at nisi populari fama? sine ea i
jucunde negat posse vivere? quid t
us, quam sapientis vitam ex insipien
sermone pendere? quid ergo hoc lo
telligit honestum? certe nihil, nisi
possit ipsum propter se jure laudari.
si propter voluptatem: quae est ista
quae possit e macello peti? non is v
ut, cum honestatem eo loco habe
sine ea jucunde neget posse vivi, illi
nestum, quod populare sit, sentiat

mihi gloriari videbare. tanta vis inerat in verbis, propter earum rerum, quae ſignificabantur his verbis, dignitatem, ut altior fieres, ut interdum inſiſteres, ut nos intuens, quaſi teſtificarere laudari honeſtatem et juſtitiam aliquando ab Epicuro. quàm te decebat iis verbis uti, quibus ſi philoſophi non uterentur, philoſophia omnino non egeremus? iſtorum enim verborum amore, quae perrarò appellantur ab Epicuro, ſapientiae, fortitudinis, juſtitiae, temperantiae, praeſtantiſſimis ingeniis homines ſe ad philoſophiae ſtudium contulerunt. ‘ oculorum,’ inquit Plato, ‘ eſt in nobis ſenſus acerrimus: quibus ſa‘ pientiam non cernimus. quàm illa ar‘ dentes amores excitaret ſui, ſi videretur!’ cur tandem? an quod ita callida eſt, ut optime poſſit architectari voluptates? cur juſtitia laudatur? aut unde eſt hoc contritum vetuſtate proverbium? ‘ quicum in ‘ tenebris.’ hoc dictum in una re latiſſime patet: ut in omnibus factis re, non teſte moveamur. ſunt enim levia et perinfirma, quae dicebantur a te, cum animi conſcientia improbos excruciari, tum etiam poenae timore; qua aut afficiuntur,

lide referentem ad utilitatem, acu
versutum, veteratorem, facile ut ex
tet, quo modo occulte, sine teste, sin
lo conscio fallat. an tu me de L. Tu
putas dicere? qui, cum praetor quae
nem inter sicarios exercuisset, ita a
cepit pecunias ob rem judicandam
anno proximo P. Scaevola, tribunus
bis, ferret ad plebem, ' vellentne de
' quaeri. quo plebiscito decreta a se
est consuli quaestio Cn. Caepioni.
fectus in exilium Tubulus statim, ne
spondere ausus. erat enim res ap
Non igitur de improbo, sed callide

tur: quid est enim aliud, esse versutum? memini me adesse P. Sextilio Rufo, cum is ad amicos rem ita deferret, se esse heredem Q. Fadio Gallo: cujus in testamento scriptum esset, se ab eo rogatum, ut omnis hereditas ad filiam perveniret. is Sextilius factum negabat. poterat autem impune: quis enim redargueret? nemo nostrûm negabat: eratque verisimilius, hunc mentiri, cujus interesset, quàm illum, qui id se rogasse scripsisset, quod debuisset rogare. addebat etiam, se in legem Voconiam juratum contra eam facere non audere, nisi aliter amicis videretur. aderamus nos quidem adolescentes, sed et multi amplissimi viri: quorum nemo censuit plus Fadiae dandum, quam posset ad eam lege Voconia pervenire. tenuit permagnam Sextilius hereditatem: unde, si secutus esset eorum sententiam, qui honesta et recta emolumentis omnibus et commodis anteponerent, ne nummum quidem unum attigisset. num igitur eum postea censes anxio animo aut sollicito fuisse? nihil minus: contraque, illa hereditate dives: ob eamque rem laetus. magni enim aestimabat pecuniam, non modo non

ınt per ſe expetenda, adeunda ... q-
vis pericula decoris honeſtatiſque causâ: ſic veſtris, qui omnia voluptate metiuntur, pericula adeunda ſunt, ut adipiſcantur magnas voluptates; ſi magna res, magna hereditas agetur, cum pecunia voluptates pariantur plurimae. idemque erit Epicuro veſtro faciendum, ſi ſuum finem bonorum ſequi volet, quod Scipioni magna gloria propoſita, ſi Annibalem in Africam retraxiſſet. itaque quantum adiit periculum? ad honeſtatem enim ille omnem conatum ſuum referebat, non ad voluptatem. ſic veſter ſapiens magno ali-
...motus, animi cau-

eum ſapientem ſemper boni plus habere
18 vultis, tolerabilem. Sed ſinge non ſolum callidum eum, qui aliquid improbe faciat, verum etiam praepotentem: ut M. Craſſus fuit, qui tamen ſolebat uti ſuo bono: ut hodie eſt noſter Pompeius, cui recte facienti gratia eſt habenda; eſſe enim quamvis vellet juſtus, iniquus poterat impune. quàm multa vero injuſte fieri poſſunt, quae nemo poſſit reprehendere? ſi te amicus tuus moriens rogaverit, ut hereditatem reddas filiae ſuae, nec uſquam id ſcripſerit, ut ſcripſit Fadius, nec cuiquam dixerit: quid facies? tu quidem reddes: ipſe Epicurus fortaſſe redderet: ut Sex. Peducaeus, Sex. filius, is, qui hunc noſtrum reliquit, effigiem et humanitatis et probitatis ſuae filium, tum doctus, tum omnium vir optimus et juſtiſſimus, cum ſciret nemo, eum rogatum a C. Plotio, equite Romano ſplendido, Nurſino, ultro ad mulierem venit, eique nihil opinanti viri mandatum expoſuit, hereditatemque reddidit. ſed ego ex te quaero (quoniam idem tu certe feciſſes) nonne intelligas, eo majorem vim eſſe naturae, *quod ipſi* vos, qui omnia ad veſtrum com-

m assidere, cujus mors tibi emolumen-
m futura sit: improbe feceris, nisi mo-
ueris, ne assideat: sed impune tamen,
isse enim te quis coarguere possit? sed
mis multa: perspicuum est enim, nisi
quitas, fides, justitia proficiscantur a
atura, et si omnia haec ad utilitatem re-
rantur, virum bonum non posse repe-
ri: deque his rebus satis multa in no-
is de Republica libris sunt dicta a Laelio.
ransfer idem ad modestiam, vel tempe-
ntiam, quae est moderatio cupiditatum,
tioni obediens. satisne ergo pudori

ſes, Torquate, Imperioſum illum, ſi noſtra verba audiret, tuamne de ſe orationem libentius auditurum fuiſſe, an meam; cum ego dicerem, nihil eum feciſſe ſuâ causâ, omniaque reipublicae; tu contra nihil, niſi ſuâ? ſi vero id etiam explanare velles, apertiuſque diceres, nihil eum feciſſe, niſi voluptatis cauſa, quo modo eum tandem laturum fuiſſe exiſtimes? eſto: fecerit, ſi ita vis, Torquatus propter ſuas utilitates: malo enim dicere, quam voluptates, in tanto praeſertim viro: num etiam ejus collega P. Decius, princeps in ea familia conſulatûs, cum ſe devoveret, et equo admiſſo in mediam aciem Latinorum irruebat, aliquid de voluptatibus ſuis cogitabat? nam ubi eam caperet, aut quando, cum ſciret confeſtim eſſe moriendum; eamque mortem ardentiore ſtudio peteret, quam Epicurus voluptatem petendam putat? quod quidem ejus factum niſi eſſet jure laudatum, non eſſet imitatus quarto conſulatu ſuo filius: neque porro ex eo natus, cum Pyrrho bellum gerens, conſul cecidiſſet in praelio, ſeque e continenti genere tertiam victimam reipublicae praebuiſſet. con-

: virtuti tradit ...g
as. ſed dies me deficiet: et, ut A.
ius, qui eſt habitus judex durior,
re confeſſori ſolebat, cum, datis te-
ıs, alii tamen citarentur, aut hoc te-
m ſatis eſt, aut neſcio, quid ſatis ſit:
ı me ſatis datum eſt teſtium. quid e-
ı? te ipſum, digniſſimum majoribus
;, voluptaſne induxit, ut adoleſcentu-
eriperes P. Syllae conſulatum? quem
n ad patrem tuum retuliſſes, fortiſſi-
m virum, qualis ille vel conſul, vel
is cum ſemper, tum poſt conſulatum
t? quo quidem auctore nos ipſi ea geſ-
ıus, ut omnibus potius quam ipſis no-
; conſuluerimus. at quàm pulchre di-
re videbare. cum ex altera parte po-

aut ſuperiore illo beatior foret? deinde
concludebas, ſummum malum eſſe do-
lorem, ſummum bonum voluptatem?
20 Thorius Balbus fuit, Lanuvinus; quem
meminiſſe tu non potes. is ita vivebat,
ut nulla tam exquiſita poſſet inveniri vo-
luptas, qua non abundaret. erat et cu-
pidus voluptatum, et cujuſvis generis e-
jus intelligens, et copioſus: ita non ſu-
perſtitioſus, ut illa plurima in ſua patria
ſacrificia et ſana contemneret: ita non ti-
midus ad mortem, ut in acie ſit ob rem-
publicam interfectus. cupiditates non
Epicuri diviſione finiebat, ſed ſua ſatie-
tate. habebat tamen rationem valetudi-
nis: utebatur iis exercitationibus, ut ad
coenam et eſuriens et ſitiens veniret: eo
cibo, qui et ſuaviſſimus eſſet, et idem fa-
cillimus ad concoquendum: vino, et ad
voluptatem, et ne noceret. caetera illa
adhibebat, quibus demptis negat ſe Epi-
curus intelligere, quid ſit bonum. aberat
omnis dolor: qui ſi adeſſet, nec molliter
ferret; et tamen medicis plus, quam phi-
loſophis uteretur. color egregius, inte-
gra valetudo, ſumma gratia, vita denique
conferta voluptatum omnium varietate.

uam dederat hosti, ex patria Cartha
iem revertisset, tum ipsum, cum vigil
t fame cruciaretur, clamat virtus bea
rem fuisse, quam potantem in rosa Th
ium. bella is magna gesserat; bis con
ierat; triumpharat: nec tamen sua i
iperiora tam magna, neque tam pr
lara ducebat, quam illum ultimum
im, quem propter fidem, constantia
ue susceperat: qui nobis miserabilis
etur audientibus, illi perpetienti erat v
intarius. non enim hilaritate, nec las
ia, nec risu, aut joco, comite levitatis, s
iepe etiam tristes firmitate, et constan

sexagesimo anno post libertatem receptam, virginem filiam, sua manu occidit, potius quam ea App. Claudii libidini, qui tum erat summo in imperio, dederetur.

21 Aut haec tibi, Torquate, sunt vituperanda, aut patrocinium voluptatis repudiandum. quod autem patrocinium, aut quae ista causa est voluptatis, quae nec testes ullos e claris viris, nec laudatores poterit adhibere? ut enim nos ex annalium monumentis testes excitamus eos, quorum omnis vita consumpta est in laboribus gloriosis, qui voluptatis nomen audire non possent: sic in vestris disputationibus historia muta est. nunquam audivi in Epicuri schola Lycurgum, Solonem, Miltiadem, Themistoclem, Epaminondam nominari: qui in ore sunt caeterorum omnium philosophorum. nunc vero, quoniam haec nos etiam tractare coepimus, suppeditabit nobis Atticus noster e thesauris suis, quos et quantos viros habere testium sat est. nonne melius est de his aliquid, quam tantis voluminibus de Themista loqui? sint ista Graecorum: quanquam ab his philosophiam et omnes *ingenuas disciplinas* habemus: sed tamen

esse quaedam bona. et ...
um,et disputatio splendida: omnis
n de virtutis dignitate contentio.
tuis cùm differas,multa sunt audi-
tiam de obscoenis voluptatibus,de
s ab Epicuro saepissime dicitur. non
ergo ista tueri,Torquate,mihi cre-
te ipse, et tuas cogitationes, et stu-
erspexeris. pudebit te, inquam, il-
abulae, quam Cleanthes; sane com-
e, verbis pingere solebat. jubebat
qui audiebant, secum ipsos cogitare
m in tabula Voluptatem, pulcherri-
n vestitu et ornatu regali, in solio se-
... virtutes, ut ancillu-

n, aut quidquam, e quo oriretur ali-s dolor. nos quidem virtutes, sic na-; sumus, ut tibi serviremus: aliud nego-i nihil habemus. At negat Epicurus (hoc enim vestrum lumen est) quemquam, qui honeste non vivat, jucunde posse vivere. quasi ego id curem, quid ille aiat, aut neget. illud quaero, quid ei, qui in voluptate summum bonum putat, consentaneum sit dicere. quid affers, cur Thorius, cur Postumius, cur Chius, cur omnium horum magister, Orata, non jucundissime vixerit? ipse negat, ut ante dixi, luxuriosorum vitam reprehendendam, nisi plane fatui sint, id est, nisi aut cupiant, aut metuant. quarum ambarum rerum cum medicinam pollicetur, luxuriae licentiam pollicetur. his enim rebus detractis, negat se reperire in asotorum vita quod reprehendat. non igitur potestis, voluptate omnia dirigentes, aut tueri, aut retinere virtutem. nam nec vir bonus ac justus haberi debet, qui, ne malum habeat, abstinet se ab injuria. nosti credo illud:

Nemo pius est, qui pietatem----

cave quidquam putes esse verius. nec e-

tissimum est, pro vera certaque justitia
mulationem nobis justitiae traditis; pr
cipitisque quodam modo, ut nostram s
bilem conscientiam contemnamus, a
orum errantem opinionem aucupem
quae dici eadem de caeteris virtuti
possunt: quarum omnium fundame
vos in voluptate, tanquam in aqua po
tis. quid enim? fortemne possumus
cere eundem illum Torquatum? delec
enim, quanquam te non possum, ut
corrumpere: delector, inquam, et fam
vestra, et nomine. et hercule mihi vir
amantissimus. A. T

sua: nisi hoc dicis, sua, quod interest omnium recte facere. si id dicis, vicimus. id enim volumus, id contendimus, ut officii fructus sit ipsum officium. hoc ille tuus non vult, omnibusque ex rebus voluptatem, quasi mercedem, exigit. sed ad illum redeo. si voluptatis caussa cum Gallo apud Anienem depugnavit provocatus, et ex ejus spoliis sibi et torquem et cognomen induit, nullam aliam ob caussam, nisi quod ei talia facta digna viro videbantur; fortem non puto. jam si pudor, si modestia, si pudicitia, si, uno verbo, temperantia, poenae aut infamiae metu coërcebuntur, non sanctitate sua se tuebuntur: quod adulterium, quod stuprum, quae libido non se proripiet ac projiciet aut occultatione proposita, aut impunitate, aut licentia? quid? illud, Torquate, quale tandem videtur? te isto nomine, ingenio, gloria, quae facis, quae cogitas, quae contendis, quò referas, cujus rei caussa perficere, quae conaris, velis, quod optimum denique in vita judices, non audere in conventu dicere? quid enim mereri velis jam, cum magistratum inieris, et in concionem adscenderis, (est

luptatis causa? an me, inquis, tam amen-
tem putas, ut apud imperitos isto modo
loquar? at tu eadem ista dic in judicio,
aut, si coronam times, dic in senatu. nun-
quam facies. cur, nisi quod turpis est o-
ratio? mene ergo et Triarium dignos e-
xistimas, apud quos turpiter loquare?
Verùm, esto: verbum ipsum voluptatis 2
non habet dignitatem: nec nos fortasse
intelligimus. hoc enim identidem dici-
tis, non intelligere nos voluptatem quam
dicatis. rem vides difficilem et obscu-
ram. individua cum dicitis, et intermun-
dia, quae nec sunt ulla, nec possunt esse,

vis, quam modo ego dixi: et nomen imponis, in motu ut ſit, et faciat aliquam varietatem: tum aliam quandam ſummam voluptatem, cui addi nihil poſſit: eam tum adeſſe, cum dolor omnis abſit, eamque ſtabilem appellas. ſit ſane iſta voluptas. dic in quovis conventu, te omnia dicere, ne doleas. ſi ne hoc quidem ſatis ample, ſatis honeſte dici putas; dic te omnia et in iſto magiſtratu, et in omni vita, utilitatis tuae cauſa facturum, nihil niſi quod expediat, nihil denique niſi tua cauſa: quem clamorem concionis, aut quam ſpem conſulatus ejus, qui tibi paratiſſimus eſt, futuram putes? eamne rationem ſequare, qua tecum ipſe et cùm tuis utare, profiteri autem et in medium proferre non audeas? at vero illa, quae Peripatetici, quae Stoici dicunt, ſemper tibi in ore ſunt, in judiciis, in ſenatu, ‘officium, aequitatem, dignitatem, fidem, ‘recta, honeſta, digna imperio, digna ‘populo Romano, omnia pericula pro re-‘publica, mori pro patria.’ haec cum loqueris, nos barones ſtupemus: ut videlicet tecum ipſe rides. nam inter iſta tam magnifica verba tamque praeclara, non

tei vos, nemo appellat voluptatem...
de, ne non debeas verbis noſtris uti, ſ
tentiis tuis. quod ſi vultum tibi, ſi in
ſum fingeres, quo gravior viderere, :
eſſes tui ſimilis: verba tu fingas, et ea
eas, quae non ſentias, aut etiam, ut
ſtitum, ſic ſententiam habeas aliam
meſticam, aliam forenſem, ut in fr
oſtentatio ſit, intus veritas occulte
vide, quaeſo, rectumne ſit. mihi qui
eae verae videntur opiniones, quae
neſtae, quae laudabiles, quae glorio
quae in ſenatu, quae apud populum,
in omni coetu concilioque proferei
ſint: ne id non pudeat ſentire, quod

nihi eo esse animo. immo videri fortasse. ffe enim, nisi eris, non potes. qui auem esse poteris, nisi te amor ipse cepeit? quod non, subducta utilitatis ratione, fici solet, sed ipsum ex se oritur, et sua ponte nascitur. at enim sequor utilitaem. manebit ergo amicitia tam diu, quam iu sequetur utilitas: et, si utilitas amicitim constituet, tollet eadem. sed quid ages andem, si utilitas ab amicitia (ut fit saee) defecerit? relinquesne? quae ista amiitia est? retinebis? qui convenit? quid nim de amicitia statueris, vides. ne in dium veniam, si amicum destitero tueri. rimum cur ista res digna odio est, nisi uod est turpis? quod si, ne quo incomodo afficiare, non relinques amicum: amen, ne sine fructu alligatus sis, ut moiatur, optabis. quod si non modo utilitaem tibi nullam afferet, sed jacturae rei amiliaris erunt faciendae, labores suscipiendi, adeundum vitae periculum: ne um quidem te respicies, et cogitabis sibi uemque natum esse et suis voluptatius? vadem te ad mortem tyranno dabis ro amico, ut Pythagoreus ille fecit Siulo *tyranno*? aut Pylades cum sis, dices

haec omnia. nihil enim arbitror
laude dignum, quod te praetern
credam aut mortis aut doloris m
quaeritur autem, quid naturae t
sentaneum sit, sed quid discipli
tio ista, quam defendis; praecep
didicisti, quae probas, funditus
amicitiam: quamvis eam Epic
facit, in caelum efferat laudibus
luit ipse amicitias. quasi quis i
get et bonum virum, et comen
manum fuisse. de ingenio ejus i
putationibus, non de moribus q
sit ista in Graecorum levitate pe

[redacted]

quavis ſcientia, vel in ipſa virtute, optimum quidque rariſſimum eſt. ac mihi quidem, quod et ipſe bonus vir fuit, et multi Epicurei fuerunt, et hodie ſunt, et in amicitiis fideles, et in omni vita conſtantes, et graves, nec voluptate, ſed officio conſilia moderantes, hoc videtur major vis honeſtatis et minor voluptatis. ita enim vivunt quidam, ut eorum vitâ refellatur oratio: atque ut caeteri exiſtimantur dicere melius, quam facere, ſic hi mihi videntur facere melius, quam dicere.
6 Sed haec nihil ſane ad rem. illa videamus, quae a te de amicitia dicta ſunt. e quibus unum mihi videbar ab ipſo Epicuro dictum cognoſcere: amicitiam a voluptate non poſſe divelli, ob eamque rem colendam eſſe, quod ſine ea tutò et ſine metu vivi non poſſet, nec jucunde quidem poſſet. ſatis eſt ad hoc reſponſum. attuliſti aliud humanius horum recentiorum, nunquam dictum ab ipſo illo, quod ſciam: primo utilitatis cauſa amicum expeti: cum autem uſus acceſſiſſet, tum ipſum amari propter ſe, etiam omiſſa ſpe voluptatis. hoc etſi multis modis reprehendi *poteſt,* tamen accipio quod dant. mihi

ſint in ſe ipſos animati, eodem mod
erga amicos: id et fieri poſſe, et ſaep
factum, et ad voluptates percipiend
xime pertinere. hoc foedus facere
tuerunt, faciant etiam illud, ut ae
tem, modeſtiam, virtutes omnes
ipſas gratas diligant. at vero, ſi fruć
et emolumentis, et utilitatibus am
colemus, ſi nulla caritas erit, quae
amicitiam ipſam ſua ſponte, vi ſua, e
propter ſe expetendam, dubium eſt
fundos et inſulas amicis antepon
licet hîc rurſus ea commemores, qu
timis verbis ab Epicuro de laudibu

mediocribus amicitiis praeſidii: jam contemni non poteris. odium autem et invidiam facile vitabis. ad eas enim res ab Epicuro praecepta dantur. et tamen tantis vectigalibus ad liberalitatem utens, etiam ſine hac Pyladea amicitia, multorum te benevolentia praeclare et tuebere, et munies. at quicum joca, ſeria, ut dicitur, quicum arcana, quicum occulta omnia? tecum optime: deinde etiam cum mediocri amico. ſed fac iſta eſſe non inopportuna: quid ad utilitatem tantae pecuniae? vides igitur, ſi amicitiam ſua caritate metiare, nihil eſſe praeſtantius: ſin emolumento, ſummas familiaritates praediorum pretioſorum mercede ſuperari. me igitur ipſum ames oportet, non mea, ſi veri amici futuri ſumus. Sed in rebus apertiſſimis nimium longi ſumus. perfecto enim et concluſo, neque virtutibus, neque amicitiis uſquam locum eſſe, ſi ad voluptatem omnia referantur: nihil praeterea magnopere dicendum. attamen, ne cui loco non videatur eſſe reſponſum, pauca etiam nunc dicam ad reliquam orationem tuam. quoniam igitur omnis *ſumma philo*ſophiae ad beate vivendum

licitatem in ...
beate vivere vestrum quale sit. atque ... dabitis, ut opinor, si modo sit aliquid, esse beatum, id oportere totum poni in potestate sapientis. nam, si amitti vita beata potest, beata esse non potest. quis enim confidit semper sibi illud stabile et firmum permansurum, quod fragile et caducum sit? qui autem diffidet perpetuita ti bonorum suorum, timeat necesse es ne aliquando, amissis illis, sit miser. b atus autem esse in maximarum rerum ... more nemo potest. nemo igitur beat esse potest. neque enim in aliqua par ... perpetuitate temporis vita be

s aetatis: quod Croeso scribit Herodo-
i praeceptum a Solone. etenim, quem-
nodum tute dicebas, negat Epicurus
iturnitatem quidem temporis ad beate
rendum aliquid afferre, nec minorem
luptatem percipi in brevitate tempo-
, quam si illa sit sempiterna. haec di-
ntur inconstantissime. cum enim sum-
im bonum in voluptate ponat, negat
inito tempore aetatis voluptatem fieri
ijorem, quam finito atque modico. qui
num omne in virtute ponit, is potest
:ere perfici beatam vitam perfectione
tutis: negat enim summo bono afferre
:rementum diem. qui autem voluptate
tam effici beatam putabit, qui sibi is
nveniet, si negabit voluptatem cresce-
longinquitate? igitur ne dolorem qui-
m. an dolor longissimus quisque mi-
rimus: voluptatem non optabiliorem
aturnitas facit? quid est igitur, cur ita
nper deum appellet Epicurus ‘ beatum
t aeternum?’ dempta enim aeternitate
hilo beatior Jupiter, quam Epicurus.
erque enim summo bono fruitur, id
:, voluptate. at enim hic etiam dolore.
eum nihili facit: ait enim se, si uratur,

(addam, si vis, animi, dum ea ipsa,
tis, sit quoque in corpore) situm
vere beate. quid? istam voluptate
petuam quis potest praestare sap
nam quibus rebus efficiuntur volu
hae non sunt in potestate sapientis
enim in ipsa sapientia positum est b
esse, sed in iis rebus, quas sapientia
parat ad voluptatem. totum autem
ternum: et, quod externum, id in ca
ita fit beatae vitae domina fortuna.
Epicurus ait ' exiguam intervenir
' enti.' Age, inquies, ista parva
' sapientem locupletat ipsa natura

ret quidquam intereſſe ad beate vivendum, quali uteretur victu, concederem: laudarem etiam: verum enim diceret: idque Socratem, qui voluptatem nullo loco numerat, audio dicentem ‘cibi condi‘mentum eſſe famem, potionis ſitim.’ ſed qui, ad voluptatem omnia referens, vivit ut Gallonius, loquitur ut frugi ille Piſo, non audio. nec enim eum, quod ſentiat, dicere exiſtimo. naturales divitias dixit parabiles eſſe, quod parvo eſſet natura contenta. certe, niſi voluptatem tanti aeſtimaretis. ‘non minor, inquit, voluptas ‘percipitur ex viliſſimis rebus, quam ex ‘pretioſiſſimis.’ hoc eſt non modo cor non habere, ſed ne palatum quidem. qui enim voluptatem ipſam contemnunt, iis licet dicere, ſe acipenſerem menae non anteponere: cui vero in voluptate ſummum bonum, huic omnia ſenſu, non ratione ſunt judicanda; eaque dicenda optima, quae ſunt ſuaviſſima. verùm eſto: conſequatur ſummas voluptates, non modo parvo, ſed per me nihilo, ſi poteſt: ſit voluptas non minor in naſturtio illo, quo veſci Perſas eſſe ſolitos ſcribit Xenophon, quam in Syracuſanis menſis, quae a Pla

lter Epicurus, beatum esse describit his ere verbis: ‘ cum corpus bene constitutum sit, et sit exploratum, ita futurum.’ in id exploratum cuiquam potest esse, quo modo sese habiturum sit corpus non lico ad annum, sed ad vesperam? dolor gitur, id est summum malum, metuetur semper, etiam si non aderit. jam enim adesse poterit. qui potest igitur habitare n beata vita summi mali metus? traditur, inquit, ab Epicuro ratio negligendi doloris. jam ipsum absurdum, maximum malum negligi. sed quae tandem ista ratio est? maximus dolor, inquit, brevis est.

mum virum, Cn. Octavium, M. filium, familiarem meum, confici vidi: nec vero semel, nec ad breve tempus, sed et saepe plane, et diu. quos, dii immortales! ille cum omnes artus ardere viderentur, cruciatus perferebat? nec tamen miser esse, quia summum id malum non erat: tantummodo laboriosus videbatur. at miser, si in vitiosa et flagitiosa vita afflueret
29 voluptatibus. Quod autem magnum dolorem brevem, longinquum levem esse dicitis, id non intelligo quale sit. video enim et magnos et eosdem bene longinquos dolores: quorum alia toleratio est verior: qua uti vos non potestis, qui honestatem ipsam per se non amatis. fortitudinis quaedam praecepta sunt, ac paene leges, quae effoeminari virum vetant in dolore. quamobrem turpe putandum est, non dico dolere, (nam id quidem est interdum necesse) sed saxum illud Lemnium clamore Philoctetaeo funestare:

Quod ejulatu, questu, gemitu, fremitibus
Resonando, mutum flebiles voces refert.

huic Epicurus comparet se, si potest

:riti doloris memoria recens eſt; et fuari atque impendentis torquet timor? ioriatur, inquit. fortaſſe id optimum, ſed bi illud, ‘ plus ſemper voluptatis?’ ſi eim ita eſt; vide, ne facinus facias, cum iori ſuadeas. potius ergo illa dicantur, urpe eſſe viro debilitari, dolore frangi, uccumbere. nam iſta veſtra, ‘ ſi gravis, brevis; ſi longus, levis,’ dictata ſunt. irtutis, magnitudinis animi, patientiae, ortitudinis fomentis dolor mitigari ſoet. Audi, ne longe abeam, moriens quid dicat Epicurus: et intellige, facta eius cum dictis diſcrepare. EPICURUS

or ſummum malum eſt. dici aliter non
ɪoteſt. ſed audiamus ipſum. ‘ compenſa-
batur tamen, inquit, cum his omni-
bus animi laetitia, quam capiebam me-
moria rationum inventorumque no-
ſtrorum. ſed tu, ut dignum eſt tua erga
me et erga philoſophiam voluntate, ab
adoleſcentulo ſuſcepta, fac ut Metro-
dori tueare liberos.’ non ego jam Epa-
ninondae, non Leonidae mortem hujus
norti antepono: quorum alter cum vi-
iſſet Lacedaemonios apud Mantineam,
imulque ipſe gravi vulnere exanimari ſe
ideret; ut primum deſpexit, quaeſivit,
alvuſne eſſet clypeus? cum ſalvum eſſe
lentes ſui reſpondiſſent, rogavit, eſſent-
ne fuſi hoſtes? cumque id quoque, ut cu-
iebat, audiviſſet, evelli juſſit eam, qua
rat transfixus, haſtam. ita multo ſan-
uine profuſo in laetitia et in victoria eſt
nortuus. Leonidas autem, rex Lacedae-
noniorum, ſe in Thermopylis, trecen-
oſque eos, quos eduxerat Sparta, cum
ſſet propoſita aut fuga turpis, aut glori-
ſa mors, oppoſuit hoſtibus. praeclarae
nortes ſunt imperatoriae. philoſophi au-
em in ſuis lectulis plerumque moriun-

, ------ cium, si vera sunt ea, quorum recordatione te gaudere dicis, hoc est, si vera sunt tua scripta et inventa, gaudere non potes. nihil enim jam habes, quod ad corpus referas. est autem a te semper dictum, nec gaudere quemquam, nisi propter corpus: nec dolere. 'praeteritis, inquit, gaudeo.' quibusnam praeteritis? i ad corpus pertinentibus; rationes tuas e video compensare cum istis doloribus, on memoriam corpore perceptarum voptatum. si autem ad animum; falsum t, quod negas animi ullum esse gaudin, quod non referatur ad corpus.

probitate ipsius ac moribus. nam ista commendatio puerorum, memoria et caritas amicitiae, summorum officiorum in extremo spiritu conservatio, indicat innatam esse homini probitatem gratuitam, non invitatam voluptatibus, nec praemiorum mercedibus evocatam. quod enim testimonium majus quaerimus, quae honesta et recta sint, ipsa esse optabilia per sese: cum videamus tanta officia morientis? sed, ut epistolam laudandam arbitror eam, quam modo totidem fere verbis interpretatus sum, (quanquam ea cum summa ejus philosophi nullo modo congruebat) sic ejusdem testamentum non solum a philosophi gravitate, sed etiam ab ipsius sententia judico discrepare. scripsit enim, et multis saepe verbis, et breviter apteque, in eo libro, quem modo nominavi, 'mortem nihil ad nos pertinere. quod enim dissolutum sit, id esse 'sine sensu: quod autem sine sensu sit, 'id nihil omnino ad nos pertinere.' hoc ipsum elegantius poni meliusque potuit. nam quod ita positum est, quod dissolutum sit, id esse sine sensu, id ejusmodi est, ut non satis plane dicat, quid sit dissolu-

Amynomachus et [illegible]
ſui, de Hermachi ſententia dent, quod ſatis ſit ad diem agendum natalem ſuum quotannis, menſe Gamelione: itemque omnibus menſibus, viceſimo die lunae, dent ad eorum epulas, qui unà ſecum philoſophati ſunt, ut et ſui et Metrodori memoria colatur.' haec ego non poſſum licere non eſſe hominis et belli et humaıi; ſapientis vero nullo modo, phyſici raeſertim, quem ſe ille eſſe vult, putare ıllum eſſe cujuſquam diem natalem. quid? verene poteſt eſſe dies ſaepius, qui ſemel fuit? certe non poteſt. an ejuſdem
[illegible] niſi cum multa an-

tamento cavebit is, qui vobis quaſi oraculum ediderit, nihil poſt mortem ad nos pertinere? haec non erant ejus, qui innumerabiles mundos infinitaſque regiones, quarum nulla eſſet ora, nulla extremitas, mente peragraviſſet. num quid tale Democritus? ut alios omittam, hunc appello, quem ille unum ſecutus eſt. quod ſi dies notandus fuit, eumne potius, quo natus, an eum, quo ſapiens factus eſt? non potuit, inquies, fieri ſapiens, niſi natus eſſet. et iſto modo ne ſi avia quidem ejus nata non eſſet. res tota, Torquate, non doctorum hominum, velle poſt mortem epulis celebrari memoriam ſui nominis. quos quidem dies quemadmodum agatis, et in quantam hominum facetorum urbanitatem incurratis, non dico. nihil opus eſt litibus. tantùm dico, magis fuiſſe veſtrûm agere Epicuri diem natalem, quam illius, teſtamento cavere ut ageretur. Sed, ut ad propoſitum revertamur, (de dolore enim cum diceremus, ad iſtam epiſtolam delati ſumus) nunc totum illud concludi ſic licet. qui in ſummo malo eſt, is tum, cum in eo eſt, non eſt beatus. ſapiens autem ſemper beatus eſt, et eſt aliquando

monides aut quis alius artem memoriae polliceretur, ‘ oblivionis, inquit, mal-‘ lem: nam memini etiam quae nolo, ob-‘ liviſci non poſſum quae volo.’ magno hic ingenio. ſed res ſe tamen ſic habet, ut nimis imperioſi philoſophi ſit, vetare meminiſſe. vide, ne iſta ſint Manliana veſtra, aut majora etiam, ſi imperes quod facere non poſſim. quid, ſi etiam jucunda memoria eſt praeteritorum malorum? ut proverbia nonnulla veriora ſint, quam veſtra dogmata. vulgo enim dicitur, ‘ jucundi acti labores:’ nec male Euripides, (concludam, ſi potero, Latine: Graecum enim hunc verſum noſti-

palude demerſus, tropaeorum recordatione levaret dolorem ſuum. audirem, et plane probarem. nec enim abſolvi beata vita ſapientis, nec ad exitum perduci poterit, ſi prima quaeque, bene ab eo conſulta atque facta, ipſius oblivione obruerentur. ſed vobis voluptatum perceptarum recordatio vitam beatam facit, et quidem corpore perceptarum. nam ſi quae ſunt aliae, falſum eſt, omnes animi voluptates eſſe e corporis ſocietate. corporis autem voluptas ſi etiam praeterita delectat, non intelligo, cur Ariſtoteles Sardanapali epigramma tantopere derideat: in quo ille rex Aſſyriae glorietur, ſe omnes ſecum libidinum voluptates abſtuliſſe. quod enim ne vivus quidem, inquit, diutius ſentire poterat, quam dum fruebatur; quo modo id potuit mortuo permanere? fluit igitur voluptas corporis, et prima quaeque avolat, ſaepiuſque relinquit cauſas poenitendi, quam recordandi. itaque beatior Africanus cum patria illo modo loquens,

Deſine Roma tuos hoſtes----

reliquaque praeclare:

Namque tibi monumenta mei peperere labores.

:? nihilne te delectat unquam? video, ·icum loquar: te igitur, Torquate, ip·m per se nihil delectat? omitto digni·tem, honestatem, speciem ipsam virtu·ım, de quibus ante dictum est: haec levi·ra ponam: poëma, orationem, cum aut ribis, aut legis; cum omnium factorum, ım regionum conquiris historiam; sig·ım, tabula, locus amoenus, ludi, ve·ıtio, villa Luculli, (nam si tuam dice·m, latebram haberes: ad corpus dice·s pertinere) sed ea, quae dixi, ad cor·ısne refers? an est aliquid, quod te sua ·onte delectet? aut pertinacissimus fue·

ſit, corpore autem praeſentia ſolum ſentiantur; qui probari poteſt? ut is, qui propter me aliquid gaudeat, plus quam ego ipſe gaudeat? animi voluptas oritur propter voluptatem corporis, et major eſt animi voluptas quam corporis. ita ſit, ut gratulator laetior ſit quam is, cui gratuletur. ſed, dum efficere vultis beatum ſapientem, cum maximas animo voluptates percipiat, omnibuſque partibus majores quam corpore, quid occurrat non videtis. animi enim quoque dolores percipiet omnibus partibus majores, quam corporis. ita miſer ſit aliquando neceſſe eſt is, quem vos beatum ſemper vultis eſſe. nec vero id, dum omnia ad voluptatem doloremque referetis, efficietis unquam. quare aliud aliquid, Torquate, hominis ſummum bonum reperiendum eſt. voluptatem beſtiis concedamus: quibus vos de ſummo bono teſtibus uti ſoletis. quid, ſi etiam beſtiae multa faciunt, duce ſua quaeque natura? partim indulgenter, vel cum labore; ut in gignendo, in educando perfacile appareat, aliud quiddam iis propoſitum, non voluptatem: partim curſu et peregrinatione laetantur.

atum esse dicemus? Nos vero, si qui- 34
em in voluptate sint omnia, longe mul-
ımque superamur a bestiis: quibus ipsa
erra fundit ex sese pastus varios, varieque
bundantes, nihil laborantibus: nobis
utem aut vix, aut ne vix quidem, sup-
etunt multo labore quaerentibus. nec
amen ullo modo summum pecudis bo-
um et hominis idem mihi videri potest.
uid enim tanto opus est instrumento in
ptimis artibus comparandis, quid tan-
o concursu honestissimorum studiorum,
anto virtutum comitatu, si ea nullam ad
liam rem nisi ad voluptatem conquirun-
ur? ut, si Xerxes, cum tantis classibus,
ntisque equestribus et pedestribus co-
, *Hellesponto* juncto, Athone perfos-

.o, maria ambulavisset, terramque navigasset, si cum tanto impetu in Graeciam venisset, causam ejus quis ex eo quaereret tantarum copiarum tantique belli, mel se auferre ex Hymetto voluisse diceret, certe sine causa videretur tanta conatus: sic nos sapientem, plurimis et gravissimis artibus atque virtutibus instructum et ornatum, non, ut illum, maria pedibus peragrantem, classibus montes, sed omne caelum totamque cum universo mari terram mente complexum, voluptatem petere si dicemus, mellis causa dicemus tanta molitum. ad altiora quaedam et magnificentiora, mihi crede, Torquate, nati sumus: nec id ex animi solum partibus, in quibus inest memoria rerum innumerabilium, et ea quidem infinita; inest conjectura consequentium, non multum a divinatione differens; inest moderator cupiditatis pudor; inest ad humanam societatem justitiae fida custodia; inest in perpetiendis laboribus adeundisque periculis firma et stabilis doloris mortisque contemptio. ergo haec in animis. tu autem etiam membra ipsa sensusque considera: qui tibi, *ut reliquae* corporis partes, non co-

, fotu...
buntur. quid, si in ip... ut vire,
uptati praeponenda sunt, ut vires, quid tan-
udo, velocitas, pulchritudo? quid tan-
m in animis censes? in quibus doctissi-
i illi veteres inesse quiddam caeleste et
ivinum putaverunt. quod si esset in vo-
uptate summum bonum, ut dicitis; op-
tabile esset, in voluptate maxima, nullo
intervallo interjecto, dies noctesque ver-
sari, cum omnes sensus dulcedine omni
quasi perfusi moverentur. quis est autem
dignus nomine hominis, qui unum diem
totum velit esse in isto genere voluptatis?
Cyrenaici quidem non recusant. vestri
haec verecundius: illi fortasse constanti-
... sed lustremus animo non has maxi-
... ibus qui carebant, inerte
... sed quaer...

m ſummum bonum eſſe decernit, non cum ea parte animi, in qua ineſt ratio atque conſilium, ſed cum cupiditate, id eſt, cum animi leviſſima parte deliberat? quaero enim de te: ſi ſunt dii, ut vos etiam putatis, quî poſſunt eſſe beati, cum voluptates corpore percipere non poſſint? aut ſi ſine eo genere voluptatis beati ſunt, cur ſimilem animi uſum in ſapiente eſſe nolitis? Lege laudationes, Torquate, non eorum, qui ſunt ab Homero laudati, non Cyri, non Ageſilai, non Ariſtidis, non Themiſtoclis, non Philippi, non Alexandri: lege noſtrorum hominum, lege veſtrae familiae: neminem videbis ita laudatum, ut artifex callidus comparandarum voluptatum diceretur. non elogia monumentorum id ſignificant, velut hoc ad portam: ‘Uno ore, cui plurimae con‘ſentiunt gentes, populi primarium fu‘iſſe virum.’ idne conſenſiſſe de Calatino plurimas gentes arbitramur, primarium populi fuiſſe, quod praeſtantiſſimus fuiſſet in conficiendis voluptatibus? ergo in iis adoleſcentibus bonam ſpem eſſe dicemus et magnam indolem, quos ſuis commodis inſervituros, et quidquid ipſis

t facturos arbitramur? nonne vi-
quanta perturbatio rerum omni-
sequatur? quanta confusio? tolli-
:ficium: tollitur gratia: quae sunt
concordiae. nec enim, si tuam
àm cuiquam commodes, benefi-
lud habendum est, sed foenera-
: gratia deberi videtur ei, qui su-
causam commodaverit. maxi-
ro virtutes jacêre omnes necesse
ptate dominante. sunt etiam tur-
es plurimae, quae, nisi honestas
plurimum valeat, cur non cadant
ntem non est facile defendere. ac,
complectar, (sunt enim innume-

gentibus salutemque ferres, vel Herculis perpeti aerumnas. sic enim majores nostri labores non fugiendos, tristissimo tamen verbo aerumnas etiam in deo nominaverunt. exigerem ex te, cogeremque ut responderes, nisi vererer, ne Herculem ipsum ea, quae pro salute gentium summo labore gessisset, voluptatis causa gessisse diceres. quae cum dixissem, habeo, inquit Torquatus, ad quos ista referam: et, quanquam aliquid ipse poteram, tamen invenire malo paratiores familiares nostros. credo, Syronem dicis et Philodemum, cum optimos viros, tum doctissimos homines. recte, inquit, intelligis. age sane, inquam. sed erat aequius, Triarium aliquid de nostra dissensione judicare. immo, inquit arridens, iniquum, hac quidem de re. tu enim ista lenius: hic Stoicorum more nos vexat. tum Triarius, posthac quidem, inquit, audacius. nam haec ipsa mihi erunt in promptu, quae modo audivi; nec ante aggrediar, quam te ab istis, quos dicis, instructum videro. quae cum essent dicta, finem fecimus et ambulandi, et disputandi.

BONORUM ET MALO[R

LIBER TERTIUS

VOluptatem equidem, Bru[t
pro se loquatur, nec tam
ces habeat patronos, concessu
tror, convictam superiore libro
etenim sit impudens, si virtuti
pugnet, aut si honestis jucun[
nat, aut pluris esse contendat [
[...] titillantem, ex ea ve[

contra eos dici possunt, qui vacuitatem doloris finem bonorum esse voluerunt: nec vero ita ullum probetur summum bonum, ut virtute careat: qua nihil potest esse praestantius. itaque quanquam in eo sermone, qui cum Torquato est habitus, non remissi fuimus: tamen haec acrior est cum Stoicis parata contentio. quae enim de voluptate dicuntur, ea nec acutissime, nec abscondite differuntur. neque enim qui defendunt eam, versuti in differendo sunt; nec qui contrà dicunt, caussam difficilem repellunt. ipse etiam dicit Epicurus, ne argumentandum quidem esse de voluptate, quod sit positum ejus judicium in sensibus, ut commoneri nos satis sit, nihil attineat doceri. quare illa nobis simplex fuit in utramque partem disputatio. nec enim in Torquati sermone quidquam implicatum aut tortuosum fuit; nostraque, ut mihi videtur, dilucida oratio. Stoicorum autem non ignoras quam sit subtile, vel spinosum potius, disserendi genus: idque cum Graecis, tum magis nobis, quibus etiam verba parienda sunt, imponendaque nova novis rebus nomina. quod quidem nemo medi-

tur. itaque et dialectici et physic
utuntur iis, quae ipsi Graeciae n
sunt. geometrae vero, musici, g
tici, etiam more quodam loquun
item ipsae rhetorum artes, quae
tae forenses atque populares, ve
men in docendo quasi privatis
ac suis. Atque, ut omittam h
elegantes et ingenuas, ne opifices
tueri sua artificia possent, nisi v
uterentur nobis incognitis, usit
quin etiam agricultura, quae abh
omni politiore elegantia, tamen
in quibus versatur, nominibus

rique uberiorem putant, concessum a Graecia est, ut doctissimi homines, de rebus non pervagatis, inusitatis verbis uterentur: quanto id nobis magis concedendum, qui ea nunc primum audemus attingere? etsi, quod saepe diximus, et quidem cum aliqua querela, non Graecorum modo, sed etiam eorum, qui se Graecos magis quam nostros haberi volunt, nos non modo non vinci a Graecis verborum copia, sed esse in ea etiam superiores: elaborandum est, ut hoc non in nostris solum artibus, sed etiam in illorum ipsorum consequamur. quanquam ea verba, quibus ex instituto veterum utimur pro Latinis, ut ipsa Philosophia, ut Rhetorica, Dialectica, Grammatica, Geometria, Musica, quanquam Latine ea dici poterant, tamen, quoniam usu recepta sunt, nostra ducamus. atque haec quidem de rerum nominibus. de ipsis rebus autem saepenumero, Brute, vereor, ne reprehendar, cum haec ad te scribam, qui cum in philosophia, tum in optimo genere philosophiae tantum processeris. quod si facerem quasi te erudiens, jure reprehenderer. sed ab eo plurimum absum: neque,

judicem. attendes igitur, ut sol
genter, eamque controversiam
cabis, quae mihi fuit cum avunc
divino ac singulari viro. nam, in
lano cum essem, vellemque e bib
pueri Luculli quibusdam libris u
in ejus villam, ut eos ipse (ut so
inde promerem. quò cum venis
Catonem, quem ibi esse nescieran
bibliotheca sedentem, multis ci
sum Stoicorum libris. erat enim
in eo inexhausta aviditas legendi,
tiari poterat: quippe qui ne repre
nem quidem vulgi inanem refor

[redacted]

in congreſſu ſolemus: quid tu, inquit, huc? e villa enim, credo: et, ſi ibi te eſſe ſciſſem, ad te ipſe veniſſem. heri, inquam, ludis commiſſis, ex urbe profectus veni ad veſperum. cauſa autem fuit huc veniendi, ut quoſdam hinc libros promerem. et quidem, Cato, totam hanc copiam jam Lucullo noſtro notam eſſe oportebit. nam his libris eum malo, quam reliquo ornatu villae delectari. eſt enim mihi magnae curae: quanquam hoc quidem proprium tuum munus eſt, ut ita erudiatur, ut et patri, et Caepioni noſtro, et tibi tam propinquo reſpondeat. laboro autem non ſine cauſa. nam et avi ejus memoria moveor, (nec enim ignoras, quanti fecerim Caepionem: qui, ut opinio mea fert, in principibus jam eſſet, ſi viveret) et Lucullus mihi verſatur ante oculos, vir cum omnibus excellens, tum mecum et amicitia et omni voluntate ſententiaque conjunctus. praeclare, inquit, facis, cum et eorum memoriam tenes, quorum uterque tibi teſtamento liberos ſuos commendavit, et puerum diligis. quod autem meum munus dicis, non equidem recuſo: ſed te adjungo ſocium. addo eti-

dum est ...
niet paratior. sic, et quidem ...
saepiusque, ista loquemur inter no
musque communiter. sed resideam
quit, si placet. itaque fecimus.
ille: tu autem, cum ipse tantum lib
habeas, quos hîc tandem requiris
mentarios quosdam, inquam, Ari
os, quos hic sciebam esse, veni u
rem, quos legerem, dum essem
quod quidem nobis (ut scis) n
contingit. quàm vellem, inq
Stoicos inclinavisses! erat enim
quam, certe tuum, nihil praete
... ducere. vide, ne magi

ftinxeris; et virtutem penitus everteris: dicuntur ista, Cato, magnifice, inquam: sed videsne verborum gloriam tibi cum Pyrrhone et Aristone, qui omnia exaequent, esse communem? de quibus cupio scire quid sentias. egone, quaeris, inquit, scire quid sentiam? quos bonos viros, fortes, justos, moderatos aut audivimus in republica fuisse, aut ipsi vidimus: qui, sine ulla doctrina naturam ipsam secuti, multa laudabilia fecerunt; eos melius a natura institutos fuisse, quam institui potuissent a philosophia, si ullam aliam probavissent, praeter eam, quae nihil aliud in bonis habet, nisi honestum; nihil, nisi turpe, in malis. caeterae philosophorum disciplinae, omnino alia magis alia, sed tamen omnes, quae rem ullam virtutis expertem aut in bonis aut in malis numerent; eas non modo nihil adjuvare arbitror, neque afferre quo meliores simus, sed ipsam depravare naturam. nam si hoc non obtineatur, id solum bonum esse, quod honestum sit: nullo modo probari possit, beatam vitam virtute effici. quod si ita sit; cur opera philosophiae sit danda nescio. si enim sapi-

ıae ego iſ-
ıue virtu-
n putem.
nt, eadem, 4
erere Pyr-
nim igno-
ſummum
ſolum bo-
equitur id
nnes ſem-
ıſne igitur
tiam ſequi
vero iſto-
m virtutis
n, quae ſe-

[redacted]

le, decorum, (erit enim notius quale sit, pluribus notatum vocabulis idem declarantibus) id ergo, inquam, si solum est bonum, quid habebis praeterea, quod sequare? aut, si nihil malum, nisi quod turpe, inhonestum, indecorum, pravum, flagitiosum, foedum, (ut hoc quoque pluribus nominibus insigne faciamus) quid praeterea dicis esse fugiendum? non ignoranti, inquit, tibi, quid sim dicturus, sed aliquid, ut ego suspicor, ex mea brevi responsione arripere cupienti, non respondebo ad singula: explicabo potius, quoniam otiosi sumus, nisi alienum putas, totam Zenonis Stoicorumque sententiam. minime id quidem, inquam, alienum: multumque ad ea, quae quaerimus, explicatio tua ista profecerit. experiamur igitur, inquit, etsi habet haec Stoicorum ratio difficilius quiddam et obscurius. nam cum in Graeco sermone haec ipsa quondam rerum nomina novarum nova videbantur, quae nunc consuetudo diuturna trivit: quid censes in Latino fore? facillimum id quidem est, inquam. si enim Zenoni licuit, cum rem aliquam invenisset inusitatam, inauditum

ſum, idem pluribus ...
tamen puto concedi nobis oporter
Graeco verbo utamur, ſi quando n
occurret Latinum, ne hoc ephippii
cratophoris potius, quam proëgme
apoproëgmenis concedatur. quan
haec quidem. Praepoſita recte e
jecta dicere licebit. bene facis, i
quod me adjuvas: et iſtis quidem
modo dixiſti, utar potius Latinis.
teris ſubvenies, ſi me haerentem v
ſedulo, inquam, faciam. ſed ' F
' fortes.' quare conare, quaeſo.
nim hoc poſſumus agere divinius
... anorum ratio n

teritum videantur afferre. id ita esse sic probant, quod, antequam voluptas aut dolor attigerit, salutaria appetant parvi, aspernenturque contraria. quod non fieret, nisi statum suum diligerent, interitum timerent. fieri autem non posset, ut appeterent aliquid, nisi sensum haberent sui, eoque se et sua diligerent. ex quo intelligi debet, principium ductum esse a se diligendi. in principiis autem naturalibus diligendi sui, plerique Stoici non putant voluptatem esse ponendam. quibus ego vehementer assentior: ne, si voluptatem natura posuisse in iis rebus videatur, quae primae appetuntur, multa turpia sequantur. satis esse autem argumenti videtur, quamobrem illa, quae natura prima sunt adscita, natura diligamus; quod est nemo, quin, cum utrumvis liceat, aptas malit et integras omnes partes corporis, quam eodem usu imminutas aut detortas habere. rerum autem cognitiones; vel, si haec verba aut minus placent, aut minus intelliguntur, καταλήψεις appellemus licet: eas igitur ipsas propter se adsciscendas arbitramur; quod habeant quiddam in se quasi com-

plexum et continens veritatem. id au-tem in parvis intelligi poteſt; quos delec-tari videamus, etiam ſi eorum nihil inter-ſit, ſi quid ratione per ſe ipſi invenerunt. artes etiam ipſas propter ſe aſſumendas putamus; tum quia ſit in his aliquid dig-num aſſumptione, tum quod conſtent ex cognitionibus, et contineant quiddam in ſe ratione conſtitutum et via. a falſa au-tem aſſenſione magis nos alienatos eſſe, quam a caeteris rebus, quae ſunt contra naturam, arbitrantur. jam membrorum, id eſt, partium corporis, alia videntur propter eorum uſum a natura eſſe dona-ta, ut manus, crura, pedes, ut ea, quae

[redacted]

didior oratio. eſt ut dicis, inquam. ſed tamen omne, quod de re bona dilucide dicitur, mihi praeclare dici videtur. iſtius modi autem res dicere ornate velle, puerile eſt: plane autem et perſpicue expedire poſſe, docti et intelligentis viri.

6 Progrediamur igitur, quoniam, inquit, ab his principiis naturae diſceſſimus: quibus congruere debent, quae ſequuntur. ſequitur autem prima diviſio haec. aeſtimabile eſſe dicitur: ſic enim, ut opinor, appellamus id, quod aut ipſum ſecundum naturam ſit, aut tale quid efficiat, ut ſelectione dignum propterea ſit, quod aliquod pondus habeat dignum aeſtimatione; quam ille ἀξίαν vocat: contraque inaeſtimabile, quod ſit ſuperiori contrarium. initiis igitur ita conſtitutis, ut ea, quae ſecundum naturam ſunt, ipſa propter ſe ſumenda ſint, contrariaque item rejicienda; primum eſt officium (id enim appello καθῆκον) ut ſe conſervet in naturae ſtatu: deinceps ut ea teneat, quae ſecundum naturam ſint, pellatque contraria. qua inventa ſelectione et item rejectione, ſequitur deinceps cum officio ſelectio: deinde ea perpetua, tum ad extremum con-

appellant ἔννοιαν illi, viditque r
gendarum ordinem, et, ut ita dica
cordiam: multo eam pluris aes
quam omnia illa, quae primum di
atque ita cognitione et ratione c
ut statueret, in eo collocatum su
illud hominis per se laudandum e
tendum bonum. quod cum pos
in eo, quod ὁμολογίαν Stoici, r
pellemus Convenientiam, si plac
igitur in eo sit id bonum, qu
renda sunt omnia honeste facta,
que honestum, quod in bonis d
quanquam post oritur tamen id s

[redacted]

turae: nec tamen ut hoc sit bonorum ul-
timum, propterea quod non inest in pri-
mis naturae conciliationibus honesta ac-
tio. consequens enim est, et post oritur,
ut dixi. est tamen ea secundum naturam,
multoque nos ad se expetendam magis
hortatur, quam superiora omnia. sed ex
hoc primum error tollendus est; ne quis
sequi existimet, ut duo sint ultima bono-
rum. ut enim, si cui sit propositum col-
lineare hastam aliquò, aut sagittam, sicut
nos ultimum in bonis diximus: sic illi fa-
cere omnia, quae possit, ut collineet: huic
in ejus similitudine omnia sint facienda;
ut collineet: et tamen ut omnia faciat, quo
propositum assequatur: sed hoc, quasi ul-
timum, quale nos summum in vita bo-
num dicimus: illud autem, ut feriat, quasi
7 seligendum, non expetendum. Cum
autem omnia officia a principiis naturae
proficiscantur, ab iisdem necesse est pro-
ficisci ipsam sapientiam. sed quemadmo-
dum saepe fit, ut is, qui commendatus sit
alicui, pluris eum faciat, cui commenda-
tus sit, quam illum, a quo; sic minime
mirum est, primo nos sapientiae commen-
dari ab initiis naturae, post autem ipsam

... ad quamquam formam vivend
data: itemque et ratio, et perfe
ut enim histrioni actio, saltato
non quivis, sed certus quidam
sic vita agenda est certo genere
non quolibet: quod genus co
consentaneumque dicimus. n
gubernationi aut medicinae simi
entiam esse arbitramur, sed actio
tius, quam modo dixi, et saltatio
ipsa arte insit, non foris petat
mum, id est, artis effectio. et tan
tiam alia cum his ipsis artibus s
dissimilitudo; propterea quod
...

[redacted]

teris artibus non ſit. inſcite autem medicinae et gubernationis ultimum cum ultimo ſapientiae comparatur. ſapientia enim et animi magnitudinem complectitur, et juſtitiam, et ut omnia, quae homini accidant, infra ſe eſſe judicet: quod idem in caeteris artibus non contingit. tenere autem virtutes eas ipſas, quarum modo mentionem feci, nemo poterit, niſi ſtatuerit, nihil eſſe, quod interſit aut differat aliud ab alio, praeter honeſta et turpia. videamus nunc, quam ſint praeclare illa iis, quae jam poſui, conſequentia. cum enim hoc ſit extremum, (ſentis enim, credo, me jam diu, quod τέλος Graecus dicat, id dicere tum extremum, tum ultimum, tum ſummum: licebit etiam finem pro extremo aut ultimo dicere) cum ergo hoc ſit extremum, congruenter naturae convenienterque vivere; neceſſariò ſequitur, omnes ſapientes ſemper feliciter, abſolute, fortunate vivere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nulla egere. quod autem continet non magis eam diſciplinam, de qua loquor, quam vitam fortunaſque noſtras, id eſt, ut, quod honeſtum ſit, id ſolum bonum judicemus.

omne laudabile est: quod autem
le est, omne honestum est. bon
quod est, honestum est: satisne
clusum videtur? certe: quod er
ebatur ex his duobus, quae eran
in eo vides esse conclusum: du
tem, e quibus effecta conclusio e
superius dici solet, non omne b
se laudabile: nam quod laudabil
nestum esse conceditur. illud au
absurdum, bonum esse aliquid, c
expetendum sit: aut expetendu
non placens: aut, si id, non et
gendum. ergo et probandum.

fine vitae contingere. ita fit, ut honesta vita vita beata sit. et quoniam is, cui contingit, ut jure laudetur, habet insigne quiddam ad decus et ad gloriam, ut ob ea, quae tanta sunt, beatus dici jure possit: idem de vita talis viri rectissime dicitur. ita, si bona vita honestate cernitur: quod honestum est, id bonum solum habendum est. quod vero negari nullo modo possit, quem unquam stabili, et firmo, et magno animo, quem fortem virum dicimus effici posse, nisi constitutum sit, non esse malum dolorem? ut enim qui mortem in malis ponit, non potest eam non timere: sic nemo ulla in re potest id, quod malum esse decernit, non curare, idque contemnere. quo posito et omnium assensu approbato, illud assumitur, eum, qui magno sit animo atque forti, omnia, quae cadere in hominem possint, despicere, et pro nihilo putare. quae cum ita sint, effectum est, nihil esse malum, quod turpe non sit. atque iste vir altus et excellens, magno animo, verè fortis, infra se omnia humana ducens, is inquam, quem efficere volumus, quem quaerimus certe, et confidere sibi debet, et suae vi-

bus, qui mancam fore putaverunt, si
aliqua accessione, virtutem, ob eamq
rem trium earum rerum, quas supra di
singulis singulas addiderunt: his tam
omnibus eos antepono, cujusmodi sun
qui summum bonum in animo atque
virtute posuerunt. sed sunt tamen per
surdi et ii, qui, cum scientia vivere, ul
mum bonorum, et qui nullam rerum dif
rentiam esse dixerunt, atque ita sapient
beatum fore, nihil aliud alii momento
o anteponentem: ut quidam Academ

[redacted]

constituisse dicuntur, extremum bonorum et summum munus esse sapientis, obsistere visis, assensusque suos firme sustinere. his singulis copiose responderi solet. sed quae perspicua sunt, longa esse non debent. quid autem apertius, quam, si selectio nulla sit ab iis rebus, quae contra naturam sint, earum rerum, quae sint secundum naturam, tollatur omnis ea, quae quaeratur laudeturque prudentia? circumscriptis igitur iis sententiis, quas posui, et iis, quae similes earum sunt, relinquitur, ut summum bonum sit, vivere, scientiam adhibentem earum rerum, quae naturâ eveniant; seligentem, quae secundum naturam; et, si quae contra naturam sunt, rejicientem: id est, convenienter congruenterque naturae vivere. sed in caeteris artibus cum dicitur 'artificiose,' posterum quodam modo et consequens putandum est: quod illi ἐπιγεννηματικὸν appellant. quod autem in quo 'sapienter' dicimus, id adprimo rectissime dicitur. quidquid enim a sapiente proficiscitur, id continuo debet expletum esse omnibus suis partibus. in eo enim positum est id, quod dicimus

non in posteris et in co
in primis continuo pe
quae proficiscuntur a
ne prima, non perfecti
dicanda. Bonum a
sermone toties usurpa
definitione explicetur.
tiones paulum oppidò
et tamen eodem specta
Diogeni, qui bonum de
esset natura absolutum
quens, illud etiam quod
enim sic appellemus) n
esse dixit, e natura abso

[redacted]

Ipſum bonum, non acceſſione, neque creſcendo, aut cum caeteris comparando, ſed propria vi ſua et ſentimus et appellamus bonum. ut enim mel, etſi dulciſſimum eſt, ſuo tamen proprio genere ſaporis, non comparatione cum aliis, dulce eſſe ſentitur: ſic bonum hoc, de quo agimus, eſt illud quidem plurimi aeſtimandum, ſed ea aeſtimatio genere valet, non magnitudine. nam cum aeſtimatio, quae ἀξία dicitur, neque in bonis numerata ſit, neque rurſus in malis: quantumcumque eo addideris, in ſuo genere manebit. alia eſt igitur propria aeſtimatio virtutis: quae genere, non creſcendo, valet. nec vero perturbationes animorum, quae vitam inſipientium miſeram acerbamque reddunt, (quas Graeci πάθη appellant: poteram ego verbum ipſum interpretans, morbos appellare: ſed non conveniret ad omnia: quis enim miſericordiam, aut ipſam iracundiam, morbum ſolet dicere? at illi dicunt πάθος. ſit igitur Perturbatio, quae nomine ipſo vitioſa declarari videtur:) nec hae perturbationes vi aliqua naturali moventur: omneſque hae ſunt genere quatuor, partibus plures, ae-

la naturae vi comm
ea sunt opiniones ac
taque his sapiens sem
ne autem, quod hone
ter se expetendum,
cum multorum alior
sententiis. praeter ei
quae virtutem a summ
caeteris omnibus phil
enda sententia, maxi
eis; qui nihil aliud in
nisi honestum, esse vo
quidem est perfacilis
sensio. quis est enim

bis sunt, qui moveantur, quibusque de causis ea versentur in caelo? quis autem tam agrestibus institutis vivit, aut quis contra studia naturae tam vehementer obduruit, ut a rebus cognitu dignis abhorreat, easque sine voluptate aut utilitate aliqua non requirat, et pro nihilo putet? aut quis est, qui majorum, aut Africanorum, aut ejus, quem tu in ore semper habes, proavi mei, caeterorumque virorum fortium atque omni virtute praestantium, facta, dicta, consilia cognoscens, nulla animo afficiatur voluptate? quis autem honesta in familia institutus et educatus ingenue, non ipsa turpitudine, etiam si eum laesura non sit, offenditur? quis animo aequo videt eum, quem impure ac flagitiose putet vivere? quis non odit sordidos, vanos, leves, futiles? quid autem dici poterit, si turpitudinem non ipsam per se fugiendam esse statuerimus, quo minus homines tenebras et solitudinem nacti, nullo dedecore se abstineant, nisi eos per se foeditate sua turpitudo ipsa deterreat? innumerabilia dici possunt in hanc sententiam: sed non necesse est. nihil est enim, de quo minus

media, quae ex eo com
am autem, et temeritat
et intemperantiam cum
enda propter eas res, q
ant, non ita dicimus,
poſitum eſt, ſolum id
turpe ſit, haec pugnare
propterea quod ea non
commodum referuntur,
tiones, quae oriuntur e
Graeci κακίας appella
quam malitias, nomina
quam, Cato, verbis illuſ

nullis tamen partitionibus, nullis definitionibus utuntur: ipſique dicunt, ea ſe modo probare, quibus natura tacita aſſentiatur. itaque in rebus minime obſcuris non multus eſt apud eos diſſerendi labor. quare attendo te ſtudioſe, et, quaecumque rebus iis, de quibus hic ſermo eſt, nomina imponis, memoriae mando. mihi enim erit iiſdem iſtis fortaſſe jam utendum. virtutibus igitur rectiſſime mihi videris, et ad conſuetudinem noſtrae orationis, vitia poſuiſſe contraria. quod enim vituperabile eſt per ſe ipſum, id eo ipſo vitium nominatum puto, vel etiam a vitio dictum vituperari. ſin *κακίαν* malitiam dixiſſes, ad aliud nos unum certum vitium conſuetudo Latina traduceret. nunc omni virtuti vitium contrario nomine opponitur. tum ille: his igitur ita poſitis, inquit, ſequitur magna contentio: quae pertractata eſt a Peripateticis mollius. eſt enim eorum conſuetudo dicendi non ſatis acuta, propter ignorationem dialecticae. Carneades tuus, egregia quadam exercitatione in dialecticis, ſummaque eloquentia, rem in ſummum diſcrimen adduxit: propterea quod pue

ſententias eorum philoſoph
ter ſe magis, quam verbis, di
jorem multo inter Stoicos e
cos rerum eſſe aio diſcrepa
verborum: quippe, cum Peri
nia, quae ipſi bona appellar
dicant ad beate vivendum:
quod aeſtimatione omnino
num ſit, complecti beatam vi
An vero certius quidquam
quam illorum ratione, qui
malis ponunt, non poſſe ſap
tum eſſe, cum eculeo torque
autem, qui dolorem in malis

quae sententia est Peripateticorum, eo beatior quisque sit, quo sit corporis aut externis bonis plenior; ut hoc idem approbandum sit nobis, ut, qui plura habeat ea, quae in corpore magni aestimantur, sit beatior. illi enim corporis commodis compleri vitam beatam putant: nostri nihil minus: nam cum ita placeat, ne eorum quidem bonorum, quae nos bona naturae appellemus, frequentia beatiorem vitam fieri, aut magis expetendam, aut pluris aestimandam; certe minus ad beatam vitam pertinet multitudo corporis commodorum. etenim si et sapere expetendum sit, et valere; conjunctum utrumque magis expetendum sit, quam sapere solum: neque tamen, si utrumque sit aestimatione dignum, pluris sit conjunctum, quam sapere ipsum separatum. nam qui valetudinem aestimatione aliqua dignam judicamus, neque tamen eam in bonis ponimus, iidem censemus nullam esse tantam aestimationem, ut ea virtuti anteponatur. quod idem Peripatetici non tenent: quibus dicendum est, quae et honesta actio sit, et sine dolore, eam magis esse expetendam, quam si esset eadem ac-

tio cum dolore. nobis aliter videtur: recte, ſecuſne, poſtea. ſed poteſtne rerum major eſſe diſſenſio? Ut enim obſcura- 14
tur et offunditur luce ſolis lumen lucernae; et ut interit magnitudine maris Aegaei ſtilla muriae: et ut in divitiis Croeſi teruncii acceſſio; et gradus unus in ea via, quae eſt hinc in Indiam: ſic, cum ſit is bonorum finis, quem Stoici dicunt, omnis iſta rerum in corpore ſitarum aeſtimatio ſplendore virtutis et magnitudine obſcuretur et obruatur atque intereat neceſſe eſt. et quemadmodum opportunitas (ſic enim appellemus εὐκαιρίαν) [redacted]

longa, quam si brevis: utunturque simili: ut si cothurni laus illa esset, ad pedem apte convenire, neque multi cothurni paucis anteponerentur, nec majores minoribus: sic quorum omne bonum convenientia atque opportunitate finitur, nec plura paucioribus, nec longinquiora brevioribus anteponentur. nec vero satis acute dicunt: si bona valetudo pluris aestimanda sit longa quam brevis, sapientiae quoque usus longissimus quisque sit plurimi. non intelligunt, valetudinis aestimationem spatio judicari: virtutis, opportunitate: ut videantur qui illud dicant, iidem hoc esse dicturi, bonam mortem et bonum partum meliorem longum esse quam brevem. non vident, alia brevitate pluris aestimari; alia diuturnitate. itaque consentaneum est his, quae dicta sunt, ratione illorum, qui illum bonorum finem, quod appellamus extremum, quod ultimum, crescere putent posse, iisdem placere, esse alium alio etiam sapientiorem, itemque alium magis alio vel peccare, vel recte facere. quod nobis non licet dicere: qui crescere bonorum finem putamus. ut enim qui demersi sunt

quam is, qui modo e
cessit aliquantum ad
hilo minus in miser
nihil processit. H
intelligo. sed cum ce
ac vera sint, his aute
consequentia: ne de e
tate est dubitandum.
gent, nec virtutes, ne
tamen utrumque eor
modo et quasi dilatari
autem Diogenes cens
vim habere, ut quasi du

ab ulla re, quae non ſit in bonis, id, quod ſit in bonis, contineri poteſt: ob eamque cauſam, quia cognitiones comprehenſioneſque rerum, e quibus efficiuntur artes, appetitionem movent; cum divitiae non ſint in bonis, nulla ars divitiis contineri poteſt. quod ſi de artibus concedamus, virtutis tamen non ſit eadem ratio; propterea quod haec plurimae commentationis et exercitationis indigeat, quod idem in artibus non ſit: et quod virtus ſtabilitatem, firmitatem, conſtantiam totius vitae complectatur, nec eadem haec in artibus eſſe videamus. deinceps explicatur differentia rerum: quam ſi non ullam eſſe diceremus, confunderetur omnis vita, ut ab Ariſtone: nec ullum ſapientiae munus aut opus inveniretur, cum inter res eas, quae ad vitam degendam pertinerent, nihil omnino intereſſet, neque ullum delectum adhiberi oporteret. itaque cum ſatis eſſet conſtitutum, id ſolum eſſe bonum, quod eſſet honeſtum, et id malum ſolum, quod turpe: tum inter haec, et illa quae nihil valerent ad beate miſereve vivendum, aliquid tamen, quo differrent, eſſe voluerunt, ut eſſent eorum alia aeſtima-

bus: alia autem non esse ejusm
que eorum, quae nulla aestima
na essent, partim satis habe
quamobrem rejicerentur, ut
morbum, sensuum amissionem
tatem, ignominiam, similia ho
tim non. itemque hinc esse il
tum, quod Zeno προηγμένον, c
quod ἀποπροηγμένον nominav
teretur in lingua copiosa factis t
minibus ac novis: quod nob
inopi lingua non conceditur. q
tu hanc copiosiorem etiam dice

patum: sic in vita non ea, quae primario loco sunt, sed ea, quae secundum locum obtinent, προηγμένα, id est, producta, nominentur. quae vel ita appellemus (id erit verbum e verbo) vel promota et remota, vel, ut dudum diximus, praeposita, vel praecipua, et illa rejecta. re enim intellecta in verborum usu faciles esse debemus. quoniam autem omne, quod est bonum, primum locum tenere dicimus, necesse est, nec bonum esse, nec malum hoc, quod praepositum, vel praecipuum nominamus. itaque id definimus, quod sit indifferens, cum aestimatione mediocri. quod enim illi ἀδιάφορον dicunt, id mihi ita occurrit, ut indifferens dicerem. neque enim illud fieri poterat ullo modo, ut nihil relinqueretur in mediis, quod aut secundum naturam esset, aut contra: nec, cum id relinqueretur, nihil in his poni, quod satis aestimabile esset: nec, hoc posito, non aliqua essent praeposita. recte igitur haec facta distinctio est: atque etiam ab iis, quo facilius res perspici possit, hoc simile ponitur. ut enim, inquiunt, si hoc fingamus esse quasi finem et ultimum, ita jacere talum, ut rectus assi-

quae Graeci *ποιητικα*, alia utrumq
le pertinentibus nihil eſt bonum, pr
ter actiones honeſtas. de efficientibus
nil praeter amicum. ſed et pertinent
et efficientem ſapientiam volunt eſſe. n
quia ſapientia eſt conveniens actio, eſ
illo pertinenti genere, quod dixi. qu
autem honeſtas actiones affert, et effi
deò efficiens dici poteſt. Haec, q
praepoſita dicimus, partim ſunt per ſe i
praepoſita, partim quod aliquid efficiu
partim ob utrumque. per ſe, ut quid
habitus oris et vultûs, ut ſtatus, ut m
s; in quibus ſunt et praeponenda q

dam, et rejicienda: alia ob eam rem praeposita dicuntur, quod ex se aliquid efficiant, ut pecunia: alia autem ob utramque rem, ut integri sensus, ut bona valetudo. de bona autem fama (quam enim appellant εὐδοξίαν, aptius est hoc loco bonam famam appellare, quam gloriam) Chrysippus quidem et Diogenes, detracta utilitate, ne digitum quidem, ejus causâ, porrigendum esse dicebant. quibus ego vehementer assentior. qui autem post eos fuerunt, cum Carneadem sustinere non possent, hanc, quam dixi, bonam famam, ipsam propter se praepositam et sumendam esse dixerunt, esseque hominis ingenui et liberaliter educati, velle bene audire a parentibus, a propinquis, a bonis etiam viris, idque propter rem ipsam, non propter usum: dicuntque, ut liberis consultum velimus, etiam si posthumi futuri sint, propter ipsos; sic futurae post mortem famae tamen esse propter rem, etiam detracto usu, consulendum. sed cum, quod honestum sit, id solum bonum esse dicamus, consentaneum tamen est, fungi officio, cum id officium nec in bonis ponamus, nec in malis. est enim aliquid in

[redacted] nec in contrariis. Atque per-
[redacted] etiam illud eſt, in iſtis rebus me-
[redacted] uid agere ſapientem. judicat igi-
[redacted] agit, officium illud eſſe: quod
[redacted] nunquam fallitur in judicando,
[redacted] ediis rebus officium. quod effi-
[redacted] m hac concluſione rationis. quo-
[redacted] m videmus eſſe quiddam, quod
[redacted] um appellemus, id autem eſt per-
[redacted] ficium: erit autem etiam inchoa-
[redacted] i juſte depoſitum reddere in rec-

te factis ſit, in officiis ponatur depoſitum reddere: illo enim addito, ‘juſte,’ facit recte factum: per ſe autem hoc ipſum ‘reddere’ in officio ponitur. quoniamque non dubium eſt, quin in iis, quae media dicimus, ſit aliud ſumendum, aliud rejiciendum: quidquid ita ſit, aut dicitur, communi officio continetur. ex quo intelligitur, quoniam ſe ipſos omnes natura diligunt, tam inſipientem, quam ſapientem, ſumpturum quae ſecundum naturam ſint, rejecturumque contraria. ita eſt quoddam commune officium ſapientis, et inſipientis. ex quo efficitur, verſari in iis, quae media dicamus. ſed cum ab his omnia proficiſcantur officia, non ſine cauſa dicitur ad ea referri omnes noſtras cogitationes: in his et exceſſum e vita, et in vita manſionem. in quo enim plura ſunt, quae ſecundum naturam ſunt, hujus officium eſt in vita manere: in quo autem aut ſunt plura contraria, aut fore videntur, hujus officium eſt e vita excedere. ex quo apparet, et ſapientis eſſe aliquando officium, excedere e vita, cum beatus ſit: et ſtulti manere in vita, cum ſit miſer. nam bonum illud, et malum,

manendi in vita, et migrandi ra
bus iis rebus, quas ſupra dixi,
nam neque iis, qui virtute reti
vita, neque iis, qui ſine virtute ſ
eſt oppetenda: ut ſaepe officiun
entis, deſciſcere a vita, cum ſi
mus, ſi id opportune facere poſ
eſt convenienter naturae viver
cenſent, opportunitatis eſſe bea
itaque a ſapientia praecipitur,
ſi uſus ſit, ſapiens ut relinquat.
rem cum vitiorum iſta vis non ſ
ſam afferant mortis voluntariae
cuum eſt, etiam ſtultorum, qui i

tem ad rem arbitrantur, intelligi natura fieri, ut liberi a parentibus amentur: a quo initio profectam communem humani generis societatem persequimur. quod primum intelligi debet figura membrisque corporum; quae ipsa declarant procreandi a natura habitam esse rationem. neque vero haec inter se congruere possint; ut natura et procreari vellet, et diligi procreatos non curaret. atque etiam in bestiis vis naturae inspici potest: quarum in foetu et in educatione laborem cum cernimus, naturae ipsius vocem videmur audire. quare ut perspicuum est, natura nos a dolore abhorrere: sic apparet a natura ipsa, ut eos, quos genuerimus, amemus impelli. ex hoc nascitur, ut etiam communis hominum inter homines naturalis sit commendatio, ut oporteat hominem ab homine, ob id ipsum quod homo sit, non alienum videri. ut enim in membris alia sunt tanquam tibi nata, ut oculi, ut aures: aliqua etiam caeterorum membrorum usum adjuvant, ut crura, ut manus: sic immanes quaedam bestiae sibi solum natae sunt: at illa, quae in concha patula pinna dicitur; isque, qui enat e

concha, qui, quod eam cuſtodiat, p
teres vocatur, in eamque cum ſe r
includitur, ut videatur monuiſſe, u
ret: itemque formicae, apes, cicon
liorum etiam causâ quaedam fa
multo magis haec conjunctio eſt
nis. itaque natura ſumus apti ad c
concilia, civitates. mundum auter
ſent regi numine deorum, eumqu
quaſi communem urbem et civitate
minum et deorum: et unumquemq
ſtrûm ejus mundi eſſe partem: ex c
lud natura conſequi, ut commune
litatem noſtrae anteponamus. ut
leges omnium ſalutem ſingulorum

cuſare, quo minus ipſis mortuis terrarum omnium deflagratio conſequatur: quod vulgari quodam verſu Graeco pronuntiari ſolet: certe verum eſt, etiam iis, qui aliquando futuri ſint, eſſe propter ipſos conſulendum. Ex hac animorum affectione teſtamenta commendationeſque morientium natae ſunt. quodque nemo in ſolitudine vitam agere velit, ne cum infinita quidem voluptatum abundantia; facile intelligitur, nos ad conjunctionem congregationemque hominum et ad naturalem communitatem eſſe natos. impellimur autem natura, ut prodeſſe velimus quam plurimis, in primiſque docendo, rationibuſque prudentiae tradendis. itaque non facile eſt invenire, qui quod ſciat ipſe, non tradat alteri. ita non ſolum ad diſcendum propenſi ſumus, verum etiam ad docendum. atque ut tauris natura datum eſt, ut pro vitulis contra leones ſumma vi impetuque contendant: ſic ii, qui valent opibus, atque id facere poſſunt, ut de Hercule et de Libero accepimus, ad ſervandum genus hominum natura incitantur. atque etiam, Jovem cum optimum et maximum dicimus, cumque

idem ſalutarem, hoſpitalem, ſtatorem;
: intelligi volumus, ſalutem hominum
ejus eſſe tutela. minime autem conve-
, cum ipſi inter nos abjecti neglectique
us, poſtulare, ut diis immortalibus ca-
imus, et ab his diligamur. quemad-
dum igitur membris utimur prius,
m didicimus, cujus ea utilitatis cauſa
eamus: ſic inter nos natura ad civilem
nmunitatem conjuncti et conſociati
nus. quod ni ita ſe haberet, nec juſti-
ullus eſſet, nec bonitati locus. et
modo hominum inter homines juris
vincula putant, ſic homini nihil ju-
eſſe cum beſtiis. praeclare enim Chry-

[redacted]

ls quo minus suum quidque cujusque
cum autem ad tuendos conservandos-
s homines hominem natum esse videa-
ns consentaneum est huic naturae, ut sa-
sin velit gerere et administrare rempu-
am: atque, ut e natura vivat, uxorem
jungere, et velle ex ea liberos procre-
e. ne amores quidem sanctos a sapien-
alienos esse arbitrantur. Cynicorum
tem rationem atque vitam alii cade-
in sapientem dicunt, si quis ejusmodi
te casus inciderit, ut id faciendum sit:
i nullo modo. ut vero conservetur
nis homini erga hominem societas,
ijunctio, caritas: et emolumenta, et de-
nenta, quae ὠφελήματα et βλάμματα
pellant, communia esse voluerunt: quo-
n altera prosunt, nocent altera. nec
um ea communia, verum etiam paria
: dixerunt. commoda autem et incom-
da, (ita enim εὐχρηστήματα et δυσχρηστή-
τα appello) communia esse voluerunt,
ia noluerunt. illa enim, quae prosunt
: quae nocent, aut bona sunt aut mala:
ie sint paria necesse est. commoda au-
: aut incommoda in eo genere sunt,
e *praeposita* et rejecta dicimus. ea

quamquam autem in amici
aeque caram esse sapienti
ci ac suam : alii autem sibi
rem suam: tamen hi quoq
fatentur, alienum esse a just
nati esse videamur, detrahe
quo,quod sibi assumat. mini
batur huic disciplinae, de qu
amicitiam, aut justitiam pro
tes adscisci aut probari. eaed
litates poterunt eas labefacta
vertere. etenim nec justitia,
esse omnino poterunt, nisi ips
petantur. jus autem, quod
pellaria

[redacted]

ſet, id ètiam honeſtum: viciſſimqı
quid eſſet honeſtum, id juſtum e
que aequum fore. ad eaſque virt
quibus diſputatum eſt, dialectica
adjungunt, et phyſicam: eaſqu
virtutum nomine appellant: a
quod habeat rationem, ne cui fall
tiamur, neve unquam captioſa pr
tatè fallamur, eaquè, qùae de boni
lis diceremus, ut tenere tueriqı
mus. nam ſine hac arte quemvis
bantùr a vero abduci, fallique po
te igitur, ſi omnibus in rebus te
ignoratioque vitioſa eſt, ab his e
tollit haec, virtùs nominata eſt.
cae quoque non ſine cauſa tribut
eſt honos: propterea quod qui c
enter naturae victurus ſit, ei et
cendum eſt àb omni mundo, et
procuratione. nec vero poteſt qı
de bonis et de malis vere judicare.

[redacted]

DE
FINIBUS
BONORUM ET MALORUM,
LIBER QUARTUS.

QUAE cum dixiſſet, finem ille. ego autem, nae tu, inquam, Cato, iſta expoſuiſti tam multa memoriter, tam obſcura dilucide. itaque aut omittamus contra omnino velle aliquid, aut ſpatium ſumamus ad cogitandum: tam enim diligenter, et, ſi minus vere, (nam nondum id quidem audeo dicere) ſed tamen accurate non modo fundatam, verum etiam exſtructam diſciplinam non eſt facile perdiſcere. tum ille, ain' tandem, inquit? cum ego te hac nova lege videam eodem die accuſatori reſpondere, et tribus horis perorare, in hac me cauſa tempus dilaturum putas? quae tamen a te agetur non melior, quam illae ſunt, quas interdum

pudore impu... ae vix intelligam. obſcura, inqu..., aedam eſſe confiteor: nec tamen ab illis ita dicuntur de induſtria: ſed ineſt in ebus ipſis obſcuritas. cur igitur eaſdem es, inquam, Peripateticis dicentibus, verbum nullum eſt, quod non intelligatur? eaſdemne res, inquit? an parum diſſerui, non verbis Stoicos a Peripateticis, ſed univerſa re et tota ſententia diſſentire? atqui, inquam, Cato, ſi iſtud obtinueris, traducas me ad te totum licebit. putabam equidem ſatis, inquit, me dixiſſe. quare ad ea primum, ſi videtur. ſin aliud quid ... immo iſto quidem, inquam,

tis et copioſe et eleganter habuiſſe conſti-tutam diſciplinam, ut non eſſet cauſa Zenoni, cum Polemonem audiſſet, cur et ab eo ipſo et a ſuperioribus diſſideret, quorum fuit haec inſtitutio: in qua animadvertas velim, quid putes mutandum, nec exſpectes, dum ad omnia dicam, quae a te dicta ſunt. univerſa enim illorum ratione cum tota veſtra confligendum puto. qui cum viderent, ita nos eſſe natos, ut et communiter ad eas virtutes apti eſſemus, quae notae illuſtreſque ſunt, juſtitiam dico, temperantiam, caeteraſque generis ejuſdem, quae omnes ſimiles artium reliquarum, materia tantum ad meliorem partem et tractatione differunt: eaſque ipſas virtutes viderent nos magnificentius appetere et ardentius: habere etiam inſitam quandam vel potius innatam cupiditatem ſcientiae, natoſque eſſe ad congregationem hominum et ad ſocietatem communitatemque generis humani, eaque in maximis ingeniis maxime elucere: totam philoſophiam tres in partes diviſerunt; quam partitionem a Zenone retentam eſſe videmus. quarum cum una ſit, qua mores conformari putantur, diſ-

bant, eum locum, quem civil
appellaturi videmur, Graece ϖ
graviter et copiose esse tractatum
multa illi de republica scripserur
multa de legibus? quàm multa
lum praecepta in artibus, sed e
empla in orationibus bene dice
querunt? primum enim ipsa illa,
tiliter differenda erant, polite ap
xerunt, cum definientes, tum pa
ut vestri etiam: sed vos squalidi
rum, vides, quam niteat oratio,
ea, quae requirebant orationem
et gravem, quam magnifice sunt

quae cohortationes? quae etiam monita et conſilia, ſcripta ad ſummos viros? erat enim apud eos, ut eſt rerum ipſarum natura, ſic dicendi exercitatio, duplex. nam quidquid quaeritur, id habet aut generis ipſius ſine perſonis temporibuſque, aut iis adjunctis, facti aut juris, aut nominis controverſiam. ergo in utroque exercebantur: eaque diſciplina effecit tantam illorum utroque in genere dicendi copiam. totum genus hoc et Zeno, et ab eo qui ſunt, aut non potuerunt, aut noluerunt, certe reliquerunt. quanquam ſcripſit artem rhetoricam Cleanthes, Chryſippus etiam, ſed ſic, ut, ſi quis obmuteſcere concupierit, nihil aliud legere debeat. itaque vides, quo modo loquantur. nova verba fingunt: deſerunt uſitata. at quanta conantur? mundum hunc omnem oppidum eſſe noſtrum. incendit igitur eos, qui audiunt. vides, quantam rem agas: ut, Circeis qui habitet, totum hunc mundum ſuum municipium eſſe exiſtimet. quid ille incendat? reſtinguet citius, ſi ardentem acceperit. iſta ipſa, quae tu breviter, regem, dictatorem, divitem ſolum eſſe ſapientem, a te quidem apte ac rotunde

etiam qui aſſentiuntur, ni
tur animo, et iidem abeun
res enim fortaſſe verae, ce
ita tractantur, ut debent
minutius. Sequitur d
cognitioque naturae. nar
no mox, ut dixi, videbin
plicandum diſputationem
remus. in iis igitur parti
hil erat, quod Zeno com
res enim praeclare ſe hab
in utraque parte. quid
quis ex eo genere, quod
valet, praetermiſſum eſt
runt plurima: et definien
runt: quodque eſt definiti
ut res in partes dividatur

inde ordinem ſequuntur: tum, quid verum ſit in ſingulis, extrema concluſio eſt. quanta autem ab illis varietas argumentorum, ratione concludentium, eorumque cum captioſis interrogationibus diſſimilitudo? quid, quod pluribus locis quaſi denuntiant, ut neque ſenſuum fidem ſine ratione, nec rationis ſine ſenſibus exquiramus, atque ut ne eorum alterum ab altero ſeparemus? quid? ea, quae dialectici nunc tradunt et docent, nonne ab illis inſtituta ſunt et inventa? de quibus etſi a Chryſippo maxime eſt elaboratum, tamen a Zenone minus multo quam ab antiquis. ab hoc autem quaedam non melius quam veteres: quaedam omnino relicta. cumque duae ſint artes, quibus perfecte ratio et oratio compleatur, una inveniendi, altera diſſerendi: hanc poſteriorem et Stoici, et Peripatetici, priorem autem illi egregie tradiderunt: hi omnino ne attigerunt quidem. nam e quibus locis, quaſi theſauris, argumenta depromerentur, veſtri ne ſuſpicati quidem ſunt, ſuperiores autem artificio et via tradiderunt. quae quidem res efficit, ne neceſſe ſit, iiſdem de rebus ſemper quaſi dictata

copiam sine ratione consequui
tamen est dux certior, quam na
ud est enim poëtarum more ver
re ; aliud ea, quae dicas, ratio
distinguere. Similia dici possi
plicatione naturae,qua hi utun
tri : neque vero ob duas mod
quod Epicuro videtur, ut pell
tis et religionis metus ; sed eti
stiam quandam cognitio rerur
um affert iis,qui videant,quam
apud deos moderatio, quantu
magnitudinem animi, deorun
facta cernentibus : justitiam e

[redacted]

confectis rebus necessariis, vacui negotiis, honeste ac liberaliter possumus vivere. ergo in hac ratione tota de maximis fere rebus Stoici illós secuti sunt, ut et deos esse, et quatuor ex rebus omnia constare dicerent. cum autem quaereretur res admodum difficilis, num quinta quaedam natura videretur esse, ex qua ratio et intelligentia oriretur, in quo etiam de animis, cujus generis essent, quaereretur: Zeno dixit esse ignem: nonnulla deinde aliter, sed ea pauca. de maxima autem re, eodem modo, divina mente atque natura mundum universum atque ejus maximas partes administrari. materiam vero rerum et copiam apud hos exilem; apud illos uberrimam reperiemus. quam multa ab his conquisita et collecta sunt de omnium animantium genere, ortu, membris, aetatibus? quam multa de rebus iis, quae gignuntur e terra? quam multae, quamque de rebus variis et causae, cur quidque fiat, et demonstrationes, quemadmodum quaeque fiant? qua ex omni copia, plurima et certissima argumenta sumuntur ad cujusque rei naturam explicandam. ergo adhuc, quantum equidem

quidem etiam Epicurum, in phys
uidem, Democritum puto : pauca
at, vel plura ſane. at cum e plurimis
lem dicit, tum certe de maximis. q
tem cum veſtri faciant, non ſatis m
am tribuunt inventoribus gratiam.
aec hactenus. nunc videamus, q
o, de ſummo bono, quod continet ph
ophiam, ecquid tandem attulerit, qu
brem ab inventoribus, tanquam a
entibus, diſſentiret. hoc igitur lo
uanquam a te, Cato, diligenter eſt ex
atus finis hic bonorum, qui continet
loſophiam, et quis a Stoicis, et quen
modum diceretur; tamen ego quoque
onam, ut perſpiciamus, ſi potuerin

lud, quod a te dictum eſt, convenienter naturae vivere. alterum ſignificare idem, ut ſi diceretur, officia omnia media, aut pleraque ſervantem, vivere. hoc ſic expoſitum diſſimile eſt ſuperiori. illud enim rectum, quod κατόρθωμα dicebas, contingit ſapienti ſoli: hoc autem inchoati cujuſdam officii eſt, non perfecti; quod cadere in nonnullos inſipientes poteſt. tertium autem, omnibus aut maximis rebus iis, quae ſecundum naturam ſint, fruentem vivere. hoc non eſt poſitum in noſtra actione. completur enim et ex eo genere vitae, quod virtute fruitur, et ex iis rebus, quae ſecundum naturam ſunt, neque ſunt in noſtra poteſtate. ſed hoc ſummum bonum, quod tertia ſignificatione intelligitur, eaque vita, quae ex ſummo bono degitur, quia conjuncta ei virtus eſt, in ſapientem ſolum cadit: iſque finis bonorum, ut ab ipſis Stoicis ſcriptum videmus, a Xenocrate atque ab Ariſtotele conſtitutus eſt. itaque ab his conſtitutio illa prima naturae, a qua tu quoque ordie-
7 bare, his prope verbis exponitur. Omnis natura vult eſſe conſervatrix ſui, ut et *ſalva ſit*, et in genere conſervetur ſuo. ad

cumque eorum utru
dum esse dixissent,
usque eorum per se
bant: et cum animum
de anteponerent cor
animi bonis corpori
cum sapientiam toti
et procuratricem esse
naturae comes et ad
tiae munus esse dice
tur, qui constaret ex
in utroque juvaret e
ret. atque ita re prin

et id, quod temporum ordine antiquius eſt, ut conjugia virorum et uxorum, natura conjuncta eſſe dicerent: qua ex ſtirpe orirentur amicitiae cognationum. atque ab his initiis profecti, omnium virtutum et originem et progreſſionem perſecuti ſunt. ex quo magnitudo quoque animi exſiſtebat, qua facile poſſet repugnari obſiſtique fortunae, quod maximae res eſſent in poteſtate ſapientis. varietates autem injuriaſque fortunae facile veterum philoſophorum praeceptis inſtituta vita ſuperabat. principiis autem a natura datis, amplitudines quaedam bonorum excitabantur, partim profectae a contemplatione rerum occultiorum, quod erat inſitus menti cognitionis amor, ex quo etiam rationis explicandae, diſſerendique cupiditas conſequebatur: quodque hoc ſolum animal natum eſt pudoris ac verecundiae particeps, appetenſque conjunctionem hominum ac ſocietatum, animadvertenſque in omnibus rebus, quas ageret aut diceret, ne quid ab eo fieret, niſi honeſte et decore: his initiis, ut ante dixi, tanquam ſeminibus, a natura da-

quidnam horum ab eo non n
quodne omnem naturam cor
ſui dixerint ? an quod omn
ſum ſibi commendatum, ut
in ſuo genere incolumeque
cum omnium artium is fin
natura maxime quaereret, ic
bere de totius arte vitae ? a
animo conſtaremus et cor
ipſa, et eorum virtutes per
das ? an vero diſplicuit ea,
eſt animi virtutibus tanta p
quae de prudentia, de cogn
de conjunctione generis hu

[redacted]

esse peccata, quae ille veri investigandi cupidus nullo modo ferre potuerit. quid enim perversius, quid intolerabilius, quid stultius, quam bonam valetudinem, quam dolorum omnium vacuitatem, quam integritatem oculorum reliquorumque sensuum ponere in bonis, potius quam dicere, nihil omnino inter eas res iisque contrariis interesse? ea enim omnia, quae illi bona dicerent, praeposita esse, non bona: itemque illa, quae in corpore excellerent, stulte antiquos dixisse per se esse expetenda: et sumenda potius, quam expetenda. eademque de omni vita, quae in una virtute consisteret: illam vitam, quae etiam caeteris rebus, quae essent secundum naturam, abundaret, magis expetendam non esse, sed magis sumendam. cumque ipsa virtus efficiat ita beatam vitam, ut beatior esse non possit, tamen quaedam deesse sapientibus, tum, cum sunt beatissimi: itaque eos id agere, ut a se dolores,
9 morbos, debilitates repellant. O magnam vim ingenii, causamque justam, cur nova exsisteret disciplina! perge porro. sequentur enim, quae tu scientissime complexus es, omnem insipientiam et injusti-

esse: ut Plato, tantus ille vi non fuerit, nihilo melius quan probissimus nec beatius vixe delicet est correctio philosop et emendatio: quae omnino bere nullum potest in urbem in curiam. quis enim ferre quentem eum, qui se auctore viter et sapienter agendae, nomina rerum commutant idem sentiret, quod omnes bus eandem vim tribueret, imponentem, verba modo r opinionibus nihil detrahen

lis capi, venire, interfici, patriam amittere? an senatus, cum triumphum Africano decerneret, QUOD EJUS VIRTUTE, AUT FELICITATE, posset dicere, si neque virtus in nullo, nisi in sapiente, nec felicitas vere dici potest? quae est igitur ista philosophia, quae communi more in foro loquitur; in libello, suo? praesertim cum, quod illi verbis suis significent, in eo nihil novetur, de ipsis rebus nihil mutetur, eaedem res maneant alio modo. quid enim interest, divitias, opes, valetudinem, bona dicas, anne praeposita, cum ille, qui ista bona dicit, nihilo plus his tribuat quam tu, qui eadem illa praeposita nominas? itaque homo in primis ingenuus et gravis, dignus illa familiaritate Scipionis et Laelii, Panaetius, cum ad Q. Tuberonem de dolore patiendo scriberet: quod esse caput debebat, si probari posset, nunquam posuit, non esse malum dolorem: sed quid esset et quale, quantumque in eo inesset alieni, deinde quae ratio esset perferendi: cujus quidem, quoniam Stoicus fuit, sententiâ, condemnata mihi videtur esse immanitas

10 ista verborum. Sed, ut propius ad ea,

quae in controverſ
placet, diſſeramus
placet agi ſubtiliu
preſſius: quae enim
pularia ſunt: ego
deſidero. a mene t
enitar, et, ſi minus
non fugiam iſta po
poſitum ſit, noſme
eſſe nobis, primamq
bere appetitionem,
metipſos. hoc con
ut animadvertamu
nos, quales oporte

et quam maxima adipisci. hunc igitur finem illi tenuerunt: quodque ego plurimis verbis, illi brevius, 'secundum naturam vivere.' hoc his bonorum videtur
11 extremum. Age nunc isti doceant, vel tu potius, (quis enim ista melius?) quonam modo ab iisdem principiis profecti, efficiatis, ut honeste vivere (id est enim vel ex virtute, vel naturae congruenter vivere) summum bonum sit, et quonam modo aut quo loco corpus subito deserueritis, omniaque ea, quae cum secundum naturam sint, absint a nostra potestate: ipsum denique officium. quaero igitur, quo modo hae tantae commendationes, a natura profectae, subito a sapientia relictae sint. quod si non hominis summum bonum quaereremus, sed cujusdam animantis: is autem esset nihil, nisi animus: (licet enim fingere aliquid ejusmodi, quo verum facilius reperiamus) tamen illi animo non esset hic vester finis. desideraret enim valetudinem, vacuitatem doloris: appeteret etiam conservationem sui, earumque rerum custodiam: finemque sibi constitueret, secundum naturam vivere: quod est, ut dixi, habere ea, quae se-

rum, quae ſint in c
do, niſi ut expoſui
bonorum. Chryſip
differentias animan
corpore excellere,
nonnullas valere ut
putat, quod cujuſq
ſtatui deceat extrem
minem in eo gener
bueret animi excelle
num id conſtituit, n
mo, ſed uti nihil eſſe,
deretur. Uno aut
ſola ſummum bon

dicit Epicurus de voluptate: quae minimae ſint voluptates, eas obſcurari ſaepe et obrui. ſed non ſunt in eo genere tantae commoditates corporis, tamque productae temporibus, tamque multae. itaque, in quibus, propter earum exiguitatem, obſcuratio conſequitur; ſaepe accidit, ut nihil intereſſe noſtra fateamur, ſint illa, necne ſint: ut in ſole, quod a te dicebatur, lucernam adhibere nihil intereſt, aut teruncium adjicere Croeſi pecuniae. quibus autem in rebus obſcuratio tanta non ſit, fieri tamen poteſt, ut id ipſum, quod intereſt, non ſit magnum. ut ei, qui jucunde vixerit annos decem, ſi aeque vita jucunda menſtrua addatur; quia momentum aliquod habeat ad jucundum acceſſio, bonum ſit: ſin autem id non conceDatur, non continuo vita beata tollitur. bona autem corporis huic ſunt, quod poſterius poſui, ſimiliora. habent enim acceſſionem dignam, in qua elaboretur: ut mihi in hoc Stoici jocari videantur interdum, cum ita dicant, ſi ad illam vitam, quae cum virtute degatur, ampulla aut ſtrigilis accedat, ſumpturum ſapientem *eam vitam* potius, quo haec adjecta ſint,

quem levet, magnam ...
si ille sapiens ad tortoris
ranno ire cogatur, similem
tum, ac si ampullam perdi
magnum et difficile certam
sibi cum capitali adversari
pugnandum videret, excit
tiones fortitudinis ac pati
praesidio iniret illud diffici
numque praelium. deind
mus, quid obscuretur aut
sit admodum parvum : se
ut expleat summam. una
tis obscuratur in illa vita

debet inter nos, eſt quaedam appetitio naturalis ea quae ſecundum naturam ſunt appetens, eorum omnium eſt aliqua ſumma facienda. quo conſtituto, tum licebit otioſe iſta quaerere, de magnitudine rerum, de excellentia, quanta in quoque ſit ad beate vivendum, de iſtis ipſis obſcurationibus, quae propter exiguitatem vix aut ne vix quidem appareant. quid, de quo nulla diſſenſio eſt? nemo enim eſt, qui aliter dixerit, quin omnium naturarum ſimile eſſet id, ad quod omnia referuntur: quod eſt ultimum rerum appetendarum. omnis enim eſt natura diligens ſui. quae eſt enim, quae ſi unquam deſerat, aut partem aliquam ſui, aut ejus partis habitum, aut vim, aut ullius earum rerum, quae ſecundum naturam ſint, aut motum, aut ſtatum? quae autem natura ſuae primae inſtitutionis oblita eſt? nulla profecto, quin ſuam vim retineat a primo ad extremum. quo modo igitur evenit, ut hominis natura ſola eſſet, quae hominem relinqueret, quae oblivíſceretur corporis, quae ſummum bonum non in toto homine, ſed in parte hominis poneret? quo modo autem, quod ipſi etiam fatentur,

celleret. tale enim
Stoicorum. quid d
principia naturae? q
animal, ſimul atque
eſſe ad ſe diligendun
ſervando occupatu
dicis, omne animal
quod in eo ſit optim
occupatum eſſe cuſt
turas nihil aliud age
vent, quod in quaq
modo autem optim
rea nullum eſt? ſi au
da ſunt, cur, quod e

debet institutum illud, quasi signum, absolvere. qualem igitur natura hominem inchoavit? et quod est munus, quod opus sapientiae? quid est, quod ab ea absolvi et perfici debeat? si nihil in eo quidem perficiendum est, praeter motum ingenii quendam, id est, rationem: necesse est, huic ultimum esse, ex virtute vitam fingere. rationis enim perfectio est virtus. si nihil, nisi corpus, summa erunt illa, valetudo, vacuitas doloris, pulchritudo, et caetera. nunc de hominis summo bono
14 quaeritur. Quid ergo dubitamus in tota ejus natura quaerere quid sit effectum? cum enim constet inter omnes, omne officium munusque sapientiae in hominis cultu esse occupatum: alii (ne me existimes contra Stoicos solum dicere) eas sententias afferunt, ut summum bonum in eo genere ponant, quod sit extra nostram potestatem, tanquam de animali aliquo loquantur: alii contra, quasi nullum corpus sit hominis, ita, praeter animum, nihil curant: cum praesertim ipse quoque animus non inane nescio quid sit, (neque enim id possum intelligere) sed in quodam genere corporis: ut ne is quidem vir-

omnium, multa praete
eligant aliquid, quod se
ta ſententia: at vero illa
na, eorum, qui cum de h
no quaererent, nullam
neque corporis partem
liquerunt. vos autem,
ut omnes fatemur, alt
homine et maxime exc
quod eos, qui ſapiente
et perfectos putamus,
noſtrorum virtutis ſple
tis. in omni enim anim
aliquid atque optimum,

cum ad ſpicam perduxerit ab herba, relinquat et pro nihilo habeat herbam, idem facit in homine, cum eum ad rationis habitum perduxerit. ſemper enim ita aſſumit aliquid, ut ea, quae prima dederit, ne deſerat. itaque ſenſibus rationem adjunxit; et, ratione effecta, ſenſus non reliquit. ut ſi cultura vitium, cujus hoc munus eſt, ut efficiat, ut vitis cum partibus ſuis omnibus quam optime ſe habeat: (ſed ſic intelligamus: licet enim, ut vos quoque ſoletis, fingere aliquid docendi cauſa) ſi igitur illa cultura vitium in vite inſit, ipſa caetera, credo, velit, quae ad colendam vitem attinebunt, ſicut antea: ſe autem omnibus vitis partibus praeferat, ſtatuatque nihil eſſe melius in vite quam ſe: ſimiliter ſenſus, cum acceſſit ad naturam, tuetur illam quidem, ſed etiam tuetur ſe: cum autem aſſumpta ratio eſt, tanto in dominatu locatur, ut omnia illa prima naturae hujus tutelae ſubjiciantur. itaque non diſcedit ab eorum curatione, quibus praepoſita vitam omnem debet gubernare: ut mirari ſatis eorum inconſtantiam non poſſimus. naturalem enim *appetitionem*, quam vocant ὁρμὴν, item-

mus, potius quam uno fine omnia con-
dant. At enim jam dicitis virtutem
posse constitui, si ea, quae extra virtu
sint, ad beate vivendum pertineant. q
totum contra est. introduci enim vi
nullo modo potest, nisi omnia quae le
quaeque rejiciet, unam referantur ad
mam. nam si omnino ea negligimus, i
ristonea vitia et peccata incidemus,
viscemurque quae virtuti ipsi prir
dederimus. sin ea non negligimus, i
tamen ad finem summi boni refer
non multum ab Herilli levitate abe
dnarum enim vitarum nobis

ut ad ſummam pertinentia, tenebit. quaeſita enim virtus eſt, non quae relinqueret naturam, ſed quae tueretur. at illa, ut vobis placet, partem quandam tuetur, reliquam deſerit. atque ipſa inſtitutio hominis ſi loqueretur, haec diceret: primos ſuos quaſi coeptus appetendi fuiſſe, ut ſe conſervaret in ea natura in qua ortus eſſet. nondum autem explanatum ſatis erat, quid maxime natura vellet. explanetur igitur. quid ergo aliud intelligetur, niſi ut ne qua pars naturae negligatur? in qua ſi nihil eſt praeter rationem, ſit in una virtute finis bonorum. ſin eſt etiam corpus, iſta explanatio naturae nempe hoc effecerit, ut ea, quae ante explicationem tenebamus, relinquamus. ergo id eſt convenienter naturae vivere, a natura diſcedere. ut quidam philoſophi, cum a ſenſibus profecti majora quaedam ac diviniora vidiſſent, ſenſus reliquerunt: ſic iſti, cum ex appetitione rerum virtutis pulchritudinem adſpexiſſent, omnia, quae praeter virtutem ipſam viderant, abjecerunt; obliti, naturam omnem appetendarum rerum ita late patere, ut a principiis permanaret ad fines; neque intelli-

rho ſcilicet maxir
ta, nihil omnino,
relinquat: deinde
quere non eſt auſ
quibus commotu
quid, quod cuiqu
et quodcumque ta
hoc melior quam
quod genus appe
quam caeteri, quo
ceſſit. Stoici autem,
in una virtute pon
rum:quod autem pı
runt, melius quam

[redacted]

rae, sed ea sejungunt a finibus et a summa bonorum; quae cum proponunt, ut sit aliqua rerum selectio; naturam videntur sequi. cum autem negant, ea quidquam ad beatam vitam pertinere, rursus naturam relinquunt. atque adhuc ea dixi, cur causa Zenoni non fuisset, quamobrem a superiorum auctoritate discederet. nunc reliqua videamus: nisi aut ad haec, Cato, dicere aliquid vis, aut nos jam longiores sumus. neutrum vero, inquit ille. nam et a te perfici istam disputationem volo, nec tua mihi oratio longa videri potest. optime, inquam. quid enim mihi potest esse optatius, quam cum Catone, omnium virtutum auctore, de virtutibus disputare? sed primum illud vide, gravissimam illam vestram sententiam, quae familiam ducit, 'honestum quod sit, id esse 'solum bonum; honesteque vivere, bo'norum finem,' communem fore vobis cum omnibus, qui in una virtute constituunt finem bonorum; quodque dicitis, informari non posse virtutem, si quidpiam, nisi quod honestum sit, numeretur, idem dicetur ab illis, quos modo nominavi. mihi autem aequius videbatur, Zenonem

na esse a natura pro
mentis, quibus illi
sententiis. Mini
quod, cum docuistis,
lum bonum esse, qu
rursum dicitis, initi
apta et accommoda
ex electione virtus p
enim in selectione v
ut id ipsum, quod erat
aliud aliquid acquir
quae sumenda, quae
tanda sunt, inesse debe
rum, ut is, qui eam ade

officia, quae actiones. vobis autem, quibus nihil eſt aliud propoſitum, niſi rectum atque honeſtum, unde officii, unde agendi principium naſcatur, non reperietis. hoc igitur quaeretis omnes, et ii, qui quodcumque in mentem veniat, aut quodcumque occurrat, ſe ſequi dicent: et vos, qui ad naturam revertemini. quibus natura jure reſponderit, non eſſe verum, aliunde finem beate vivendi, a ſe principia rei gerendae peti: eſſe enim unam rationem, qua et principia rerum agendarum et ultima bonorum continerentur: atque, ut Ariſtonis eſſet exploſa ſententia, dicentis, nihil differre aliud ab alio, nec eſſe res ullas, praeter virtutes et vitia, inter quas quidquam omnino intereſſet, ſic errare Zenonem, qui nulla in re, niſi in virtute aut vitio, propenſionem, ne minimi quidem momenti ad ſummum bonum adipiſcendum eſſe diceret: et, cum ad beatam vitam nullum momentum ea res haberet, ad appetitionem autem rerum eſſe in his momenta diceret: quaſi vero haec appetitio non ad ſummi boni adeptionem pertineret. quid autem minus conſentaneum eſt, quam, quod aiunt, cognito

tua brevia, quae con
bis: et primum illud, q
brevius; bonum omn
dabile autem omne; l
omne bonum, honestu
pugionem! quis enim
concesserit? quo quide
opus est secundo. si en
laudabile est, omne la
est. quis tibi ergo ist
Pyrrhonem, Aristonem
les? quos tu non probas
nocrates, tota illa fun
tusione qui valetudi

mum, illos etiam, si qui Carneadeum finem tueri volunt? jam aut Callipho, aut Diodorus, quo modo poterunt tibi istud concedere, qui ad honestatem aliud adjungant, quod ex eodem genere non sit? placet igitur tibi, Cato, cum res sumpseris non concessas, ex illis efficere quod velis? jam ille sorites, quo nihil putatis esse vitiosius, quod bonum sit, id esse optabile: quod optabile, id esse expetendum: quod expetendum, laudabile: deinde reliqui gradus: sed ego in hoc resisto. eodem enim modo tibi nemo dabit, quod expetendum sit, id esse laudabile. illud vero minime consectarium, sed in primis hebes illorum: gloriatione dignam esse beatam vitam, quod non possit sine honestate contingere, ut jure quisquam glorietur. dabit hoc Zenoni Polemon; etiam magister ejus, et tota illa gens, et reliqui, qui virtutem omnibus rebus multo anteponentes, adjungunt ei tamen aliquid summo in bono finiendo. si enim virtus digna est gloriatione, ut est, tantumque praestat caeteris rebus, ut dici vix possit: et beatus esse poterit virtute una praeditus, carens caeteris, nec tamen illud

voluptates faciunt n
vides igitur, te aut ea
concedantur, aut ea,
ſa, te nihil juvent.
bus iſtis concluſionibu
loſophia nobiſque di
cum ſummum bonum
tam noſtram, conſilia
verba corrigi. quis eni
te, ut ais, delectant, l
auditis, de ſententia de
ea ſpectant et avent au
lum non ſit, dicunt ill
lere, moleſtum, odioſ

tet. cur fortior ſit,ſi illud,quod tute concedis, aſperum et vix ferendum putabit? ex rebus enim timiditas,non ex vocabulis naſcitur. et ais, ſi una litera commota ſit, fore, tota ut labet diſciplina: utrum igitur tibi literam videor, an totas paginas commovere? ut enim ſit apud illos, id quod eſt a te laudatum, ordo rerum conſervatus, et omnia inter ſe apta et connexa, (ſic enim aiebas) tamen perſequi non debemus, ſi a falſis principiis profecta congruent ipſa ſibi, et a propoſito non aberrant. in prima igitur conſtitutione Zeno tuus a natura receſſit; cumque ſummum bonum poſuiſſet in ingenii praeſtantia, quam virtutem vocamus, nec quidquam aliud bonum eſſe dixiſſet, niſi quod eſſet honeſtum, nec virtutem poſſe conſtare, ſi in caeteris rebus eſſet quidquam,quod aliud alio melius eſſet aut pejus: his propoſitis, tenuit prorſus conſequentia. recte dicis. negare enim non poſſum. ſed ita falſa ſunt ea, quae conſequuntur, ut illa, e quibus haec nata ſunt, vera eſſe non poſſint. docent enim nos (ut ſcis) dialectici, ſi ea quae rem aliquam ſequantur, falſa ſunt, falſam

igitur dubium est, quin, u ııı .
peccatur a superioribus, verbi
modius utuntur? Videamus
tentias eorum: tum ad verba
dicunt appetitionem animi m
aliquid ei secundum naturam
tur: omniaque, quae secundu
sunt, aestimatione aliqua di
pro eo, quantum in quoque s
esse aestimanda: quaeque se
turam sint, partim nihil habe
petitionis, de qua saepe ja
quae nec honesta, nec laud
tur: partim habere, quae vo

cunt, quam Zeno, qui negat) longe praeſtantiſſimum eſſe, quod honeſtum eſſet atque laudabile: ſed, ſi duo honeſta propoſita ſint, alterum cum valetudine, alterum cum morbo, non eſſe dubium, ad utrum eorum natura nos ipſa deductura ſit. ſed tamen tantam vim honeſtatis eſſe, tantumque eam rebus omnibus praeſtare et excellere, ut nullis nec ſuppliciis, nec praemiis demoveri poſſit ex eo, quod rectum eſſe decreverit: omniaque, quae dura, difficilia, adverſa videantur, ea virtutibus iis, quibus a natura eſſemus ornati, obteri poſſe: non facilia illa quidem, nec contemnenda, (quid enim eſſet in virtute tantum?) ſed ut hoc judicaremus, non eſſe in his partem maximam poſitam aut beate aut ſecus vivendi. ad ſummum, ea, quae Zeno aeſtimanda, et ſumenda, et apta naturae eſſe dixit, eadem illi bona appellant: vitam autem beatam illi eam, quae conſtaret ex iis rebus, quas dixi, aut plurimis, aut graviſſimis. Zeno autem, quod ſuam, quod propriam ſpeciem habeat, cur appetendum ſit, id ſolum bonum appellat; beatam autem vitam eam ſolam, quae cum virtute degatur. ſi de

ea, quae dicit, ita sen
nificant; quid inter eu
vel Aristonem intere
non probabat, quid at
buscum re concineba
re? Quid si reviv
et deinceps qui eorum
et tecum ita loquantur
Cato, studiosissimum p
simum virum, optimu
ossimum testem audir
mus, quid esset, cur n
ferres, qui de rebus bo

in republica princeps eſſe velles, ad eam-que tuendam cum ſumma tua dignitate maxime a nobis ornari atque inſtrui poſ-ſes? nobis enim iſta quaeſita, a nobis de-ſcripta, notata, praecepta ſunt: omnium-que rerumpublicarum rectiones, genera, ſtatus, mutationes, leges etiam et inſti-tuta ac mores civitatum perſcripſimus. e-loquentiae vero, quae et principibus ma-xime ornamento eſt, et qua te audivimus valere plurimum, quantum tibi ex mo-numentis noſtris addidiſſes? ea cum dixiſ-ſent, quid tandem talibus viris reſponde-res? rogarem te, inquit, ut diceres pro me tu idem, qui illis orationem dictaviſſes; vel potius paulum loci mihi, ut his re-ſponderem, dares; niſi et te audire nunc mallem, et iſtis tamen alio tempore re-ſponſurus eſſem, tunc ſcilicet, cum tibi.
23 Atqui, ſi verum reſpondere velles, Cato, haec erant dicenda, non eos tibi non pro-batos, tantis ingeniis homines tantaque auctoritate, ſed te animadvertiſſe, quas res illi propter antiquitatem parum vidiſ-ſent, eas a Stoicis eſſe perſpectas, eaſdem-que de rebus hos tum acutius diſſeruiſſe, tum ſenſiſſe gravius et fortius. quippe

re non potuisse. quod a
barbati, ut nos de nostri
crediderint, ejus, qui h
idem et bene valeret, be
osus esset, optabiliorem
lioremque, et magis ex
illius, qui aeque vir bo
dis esset, ut Ennii Alcm

Circumventus morbo,
opia.

illi igitur antiqui non ta
liorem illam vitam puta
rem, beatiorem. Stoici
modo praeponendam in

cum caste et integre viverent, nondum
perfectam illam sapientiam essent conse-
cuti. atque hoc loco similitudines eas,
quibus illi uti solent, dissimillimas profe-
rebas. quis enim ignorat, si plures ex al-
to emergere velint, propius fore eos qui-
dem ad respirandum, qui ad summam jam
aquam appropinquant, sed nihilo magis
respirare posse, quam eos, qui sunt in
profundo? nihil ergo adjuvat procedere
et progredi in virtute, quo minus miser-
rimus sit, antequam ad eam pervenerit,
quoniam in aqua nihil adjuvat: et quo-
niam catuli, qui jam despecturi sunt, caeci
aeque et ii, qui modo nati; Platonem quo-
que necesse est, quoniam nondum videbat
sapientiam, aeque caecum animo ac Pha-
24 larim fuisse. Ista similia non sunt, Cato:
in quibus quamvis multum processeris,
tamen illud in eadem causa est, a quo abes-
se velis, donec evaseris. nec enim ille re-
spirat ante quam emersit, et catuli aeque
caeci priusquam despexerunt, ac si ita fu-
turi semper essent. illa sunt similia: he-
bes acies est cuipiam oculorum; corpore
alius languescit: hi curatione adhibita le-
vantur in dies; alter valet plus quotidie,

ſtuduerit, alter ever
erat ſapiens: quis e
do? aut ubi? aut un
laudi et dignitati, m
ceſſerat. conferam
Druſum, cum C. Gr
quali. quae hic reip
ponebat, eadem ille ſ
quod tam miſeros f
tas et ſcelus. ut jam
ſint miſeri, quod pr
tamen aeque miſer,
et is, qui illam exſtin
igitur vitiorum magn

ad virtutis autem ſummam accedere nihil poteſt. ne vitia quidem igitur creſcere poterunt, quae ſunt virtutum contraria. utrum igitur tandem perſpicuiſne dubia aperiuntur, an dubiis perſpicua tolluntur? atqui hoc perſpicuum eſt, vitia alia in aliis eſſe majora: illud dubium, ad id, quod ſummum bonum dicitis, ecquaenam fieri poſſit acceſſio. vos autem cum perſpicuis dubia debeatis illuſtrare, dubiis perſpicua conamini tollere. itaque uſi eadem ratione, qua ſum paulo ante uſus, haerebitis. ſi enim propterea vitia alia aliis majora non ſunt, quia ne ad finem quidem bonorum eum, quem vos facitis, quidquam poteſt accedere: quoniam perſpicuum eſt, vitia non eſſe omnium paria, finis bonorum vobis mutandus eſt. teneamus enim illud neceſſe eſt, cum conſequens aliquod falſum ſit, illud, cujus id conſequens ſit, non poſſe eſſe verum. Quae eſt igitur cauſa iſtarum anguſtiarum? glorioſa oſtentatio in conſtituendo ſummo bono. cum enim, quod honeſtum ſit, id ſolum bonum eſſe confirmatur, tollitur cura valetudinis, diligentia rei familiaris, adminiſtratio reipublicae, ordo gerendorum

ippo.

'quae' (ut ait Accius) manu
quid enim? ſapientia ubi pe
non habebat, ſublatis offic
officia autem tollebantur,
et diſcrimine remoto. quae
terant, rebus omnibus ſic e
inter eas nihil intereſſet? ex
iſta evaſerunt deteriora, qu
illa tamen ſimplicia: veſtr
ges enim Ariſtonem, bon
tur haec, vacuitas doloris
tudo? neget. quid, quae
his, malane? nihilo magis
respondeat totidem

pies, nunquam timebis. quid Zeno? ortenta haec esse dicit, nec ea ratione lo modo vivi; sed differre inter honeum et turpe nimium quantum, nescio uid immensum: inter caeteras res nihil mnino interesse. idem adhuc: (audi reua, et risum contine, si potes) media a, inquit, inter quae nihil interest, taen ejusmodi sunt, ut eorum alia eligen- sint, alia rejicienda, alia omnino ne- igenda, hoc est, ut eorum alia velis, alia olis, alia non cures. at modo dixeras, hil in his rebus esse, quod interesset. et unc idem dico, inquies, sed ad virtutes ad vitia nihil interesse. Quis istud, aeso, nesciebat? verùm audiamus. ista, quit, quae dixisti, valere, locupletem se, non dolere, bona non dico: sed dimGraece προηγμένα, Latine autem proucta: sed praeposita, aut praecipua ma- ; sic tolerabilius et mollius. illa autem, estatem, morbum, dolorem, non ap- llo mala, sed, si libet, rejectanea. itaque a non dico me expetere, sed legere; nec otare, sed sumere: contraria autem non gere, sed quasi secernere. quid ait Ari- *teles*, reliquique Platonis alumni? se

difcrepare: cui igitu
tiat, non malimus u
ceat, paratiorem me
pecuniam fore, fi ill
fitis, quam fi in boni
que in patiendo dol
et difficilem perpeff
effe, quam fi malun
Pifo, familiaris noft
hoc loco Stoicos ir
(aiebat) bonum neg
pofitum effe dicis ?
tiamne minuis ? qu
mur, primum longi

magnum bonum, et prae rectis honestis-que contemnendum ac despiciendum, nec magnopere expetendum: omninoque de omnibus istis verbis a Zenone mutatis ita disputabat, et quae bona negarentur esse ab eo, et quae mala, illa laetioribus nominibus ab eo appellari quam a nobis,
27 haec tristioribus. Piso igitur hoc modo, vir optimus, tuique, ut scis, amantissimus. nos paucis ad haec additis, finem faciamus aliquando. longum est enim ad omnia respondere, quae a te dicta sunt. nam ex iisdem verborum praestigiis et regna nata vobis sunt, et imperia, et divitiae, et tantae quidem, ut omnia, quae ubique sint, sapientis esse dicatis. solum praeterea formosum, solum liberum, solum civem: stultorum omnia contraria, quos etiam insanos esse vultis. haec παράδοξα illi, nos admirabilia dicamus. quid autem habent admirationis, cum prope accesseris? conferam tecum, quam cuique verbo rem subjicias: nulla erit controversia. omnia peccata paria dicitis. non ego tecum jam ita loquar, ut iisdem his de rebus, cum L. Murenam, te accusante, defenderem. apud imperitos

diſſenſio eſt. illa a
deamus, cur omni
ut, inquit, in fidibu
rum ita contenta m
tum ſervare poſſit,
tentae ſunt: ſic pec
aeque diſcrepant: p
ambiguo ludimur.
omnibus fidibus,ut i
non continuo,ut ae
latio igitur iſta te n
omnes avaritias ſi a
xerimus,ſequitur et
camus.ecce aliud ſim

rentem et servulum intersit intelligi et potest, et debet. ergo in gubernando nihil, in officio plurimum interest, quo in genere peccetur. et, si in ipsa gubernatione negligentia est navis eversa, majus est peccatum in auro, quam in palea. omnibus enim artibus volumus attributam esse eam, quae communis appellatur prudentia: quam omnes, qui cuique artificio praesunt, debent habere. ita ne hoc mo-
28 do paria quidem peccata sunt. Urgent tamen, et nihil remittunt. quoniam, inquiunt, omne peccatum imbecillitatis et inconstantiae est: haec autem vitia in omnibus stultis aeque magna sunt: necesse est paria esse peccata. quasi vero aut concedatur, in omnibus stultis aeque magna esse vitia, et eadem imbecillitate et inconstantia L. Tubulum fuisse, qua illum, cujus is condemnatus est rogatione, P. Scaevolam: et quasi nihil inter res quoque ipsas, in quibus peccatur, intersit; ut, quo hae majores minoresve sint, eo, quae peccentur in his rebus, aut majora sint, aut minora. itaque (jam enim concludatur oratio) hoc uno vitio maxime mihi premi videntur tui Stoici, quod se

tarum a natura profeć
lunt retinere, quae ſi
conveniunt, in Ariſto
id fugiunt, re eadem d
ripatetici; verba tene
rurſus dum ſibi evelli e
ridiores evadunt, aſpe
oratione, et moribus.
titiam atque aſperitate
tius, nec acerbitatem
differendi ſpinas proba
tero genere mitior, in
ſemperque habuit in or

gam a te operam, ut audias me, quae a te dicta ſunt, refellentem. ſed memento, te, quae nos ſentiamus, omnia probare, ni quod verbis aliter utamur: mihi autem veſtrorum nihil probari. ſcrupulum, inquam, abeunti: ſed videbimus. quae cum eſſent dicta, diſceſſimus.

BONORUM ET 1

LIBER QUI

CUM audivissem An
ut solebat, cum 1
gymnasio, quod Ptolen
unaque nobiscum Q. fra
ponius, et L. Cicero, fr
natione patruelis,amore
stituimus inter nos, ut
postmeridianam conficer

dicam, an errore quodam: ut, cum ea loca videamus, in quibus memoria dignos viros acceperimus multum esse versatos, magis moveamur, quam si quando eorum ipsorum aut facta audiamus, aut scriptum aliquod legamus? velut ego nunc moveor. venit enim mihi Platonis in mentem: quem accepimus primum hîc disputare solitum: cujus etiam illi hortuli propinqui non memoriam solum mihi afferunt, sed ipsum videntur in conspectu meo hîc ponere. hîc Speusippus, hîc Xenocrates, hîc ejus auditor Polemo: cujus ipsa illa sessio fuit, quam videmus. equidem etiam curiam nostram (Hostiliam dico, non hanc novam, quae mihi minor esse videtur, posteaquam est major) solebam intuens, Scipionem, Catonem, Laelium, nostrum vero in primis avum cogitare. tanta vis admonitionis inest in locis; ut non sine causa ex his memoriae ducta sit disciplina. tum Quintus, est plane, Piso, ut dicis, inquit. nam me ipsum huc modo venientem convertebat ad sese Coloneus ille locus, cujus incola Sophocles ob oculos versabatur: quem scis quam admirer, quamque eo delecter. me

Pomponius, at eg
tum Epicuro, inſe
tum equidem cum
diligo, ut ſcitis, in
modo praeteribam
bii admonitu, viv
men Epicuri licet
jus imaginem non
familiares, ſed eti
nulis habent. Hi
dem, inquam, noſt
taſſe ſuo jure. ita
cavit, ut ſit paene
etiam cognomine

etſi multa in omni parte Athenarum ſunt in ipſis locis indicia ſummorum virorum, tamen ego illa moveor exedra. modo enim fuit Carneades: quem videre videor, eſt enim nota imago: a ſedeque ipſa tanta ingenii magnitudine orbata deſiderari illam vocem puto. tum Piſo, quoniam igitur aliquid omnes, quid Lucius noſter, inquit? an eum locum libenter inviſit, ubi Demoſthenes et Aeſchines inter ſe decertare ſoliti ſunt? ſuo enim quiſque ſtudio maxime ducitur. et ille, cum erubuiſſet, noli, inquit, ex me quaerere, qui in Phalericum etiam deſcenderim: quo in loco ad fluctum aiunt declamare ſolitum Demoſthenem, ut fremitum aſſueſceret voce vincere. modo etiam paulum ad dextram de via declinavi, ut ad Periclis ſepulcrum accederem. quanquam id quidem infinitum eſt in hac urbe: quacumque enim ingredimur, in aliquam hiſtoriam veſtigium ponimus. tum Piſo, atqui, Cicero, inquit, iſta ſtudia, ſi ad imitandos ſummos viros ſpectant, ingenioſorum ſunt: ſin tantummodo ad indicia veteris memoriae cognoſcenda, curioſorum. te autem hortamur omnes, curren-

ut solebat, nos vero,
nia ad hujus adolesc
in primisque ut alic
rum philosophiae qu
ut te imitetur, que
lud ipsum, quod stu
natius. sed utrum
Luci, inquit, an eti
pensus es? mihi q
quem audis, satis bel
tum ille timide, vel p
cio, inquit, equiden
do de Carneade? ra
autem Antiochus: ne

patetici veteres, quorum princeps Aristoteles, quem, excepto Platone, haud scio an recte dixerim principem philosophorum. ad eos igitur converte te, quaeso. ex eorum enim scriptis et institutis cum omnis doctrina liberalis, omnis historia, omnis sermo elegans sumi potest, tum varietas est tanta artium, ut nemo sine eo instrumento ad ullam rem illustriorem satis ornatus possit accedere. ab his oratores, ab his imperatores, ac rerumpublicarum principes exstiterunt. ut ad minora veniam, mathematici, poëtae, musici, medici denique ex hac, tanquam ex omnium artium officina, profecti sunt. ad quae ego, scis me, inquam, istud idem sentire, Piso: sed a te opportune mentio facta est. studet enim meus audire Cicero, quaenam sit istius veteris, quam commemoras, Academiae de finibus bonorum, Peripateticorumque sententia. censemus autem te facillime id explanare posse, quod et Staseam Neapolitanum multos annos habueris apud te, et complures jam menses Athenis haec ipsa te ex Antiocho videmus exquirere. et ille ridens, agè agè, inquit: satis enim scitè me nostri sermo-

poſtularet. vit
maxime quiden
contemplatione
rum: quae quis
lima, ſapiente
his de rebus et
luſtris oratio.
duo genera lib
lariter ſcriptum
bant; alterum li
tariis reliqueru
cere videntur
aut varietas eſ
quos nominari

datur: quod ſi ita ſe habeat, non poſſit beatam praeſtare vitam ſapientia. haec mihi videtur delicatior, ut ita dicam, molliorque ratio, quam virtutis vis gravitaſque poſtulat. quare teneamus Ariſtotelem, et ejus filium Nicomachum: cujus accurate ſcripti de moribus libri dicuntur illi quidem eſſe Ariſtotelis: ſed non video, cur non potuerit patri ſimilis eſſe filius. Theophraſtum tamen adhibeamus ad pleraque, dummodo plus in virtute teneamus, quam ille tenuit, firmitatis et roboris. ſimus igitur contenti his. namque horum poſteri, meliores illi quidem, mea ſententia, quam reliquarum philoſophi diſciplinarum: ſed ita degenerant, ut ipſi ex ſe nati eſſe videantur. primum Theophraſti Strato, phyſicum ſe voluit: in quo etſi eſt magnus, tamen nova pleraque, et perpauca de moribus. hujus Lyco, oratione locuples, rebus ipſis jejunior. concinnus deinde et elegans hujus Ariſto: ſed ea, quae deſideratur a magno philoſopho, gravitas in eo non fuit. ſcripta ſane et multa et polita: ſed neſcio quo pacto auctoritatem oratio non habet. praetereo multos, in his doctum

ſentit. Critolaus i
it, et quidem eſt g
redundat oratio :
patriis inſtitutis m
auditor, adjungit
tatem doloris. hic
ſummoque bono d
ripateticus non po
tem ſententiam A
videtur perſequi d
andem Ariſtotelis :
cet. Facit igitur
ter, qui audire de
mum velit. hoc e

n portum ſe recipiant, ſcire non poſſint. ɔognitis autem rerum finibus, cum intelligitur, quid ſit et bonorum extremum ɛt malorum, inventa vitae via eſt conformatioque omnium officiorum. eſt igitur, quo quidque referatur: ex quo, id quod omnes expetunt, beate vivendi ratio inveniri et comparari poteſt. quod quoniam in quo ſit, magna diſſenſio eſt; Carneadea nobis adhibenda diviſio eſt, quâ noſter Antiochus libenter uti ſolet. ille igitur vidit, non modo quot fuiſſent adhuc philoſophorum de ſummo bono, ſed quot omnino eſſe poſſent ſententiae. negabat igitur ullam eſſe artem, quae ipſa a ſe proficiſceretur. etenim ſemper illud extra eſt, quod arte comprehenditur. nihil opus eſt exemplis hoc facere longius. eſt enim perſpicuum, nullam artem in ſe verſari, ſed eſſe aliud artem ipſam, aliud quod propoſitum ſit arti. quoniam ut medicina valetudinis, navigationis gubernatio, ſic vivendi ars eſt prudentia: neceſſe eſt eam quoque ab alia re eſſe conſtitutam, et profectam. conſtitit autem fere inter omnes, id, in quo prudentia *verſaretur*, et quod aſſequi vellet, aptum

non conſtat, deque eo e
phos, cum ſummum bo
omnis diſſenſio. totius
ejus, quae habetur de fir
malorum, cum quaeritu
extremum et ultimum,
eſt, in quo ſint prima ii
rae. quo invento, omn
pite, de ſummo bono et
ducitur. Voluptatis a
titum putant,et priman
loris: alii cenſent primu
loris vacuitatem, et pri
dolorem. ab his alii. c

ſit, quo primum natura moveatur vel ad appetendum, vel ad repellendum, nec quidquam omnino, praeter haec tria, poſſit eſſe: neceſſe eſt omnino officium aut fugiendi, aut ſequendi, ad eorum aliquid referri; ut illa prudentia, quam artem vitae eſſe diximus, in earum trium rerum aliqua verſetur, a qua totius vitae ducat exordium. ex eo autem, quod ſtatuerit eſſe, quo primum natura moveatur, exſiſtet etiam recti ratio atque honeſti, quae cum uno aliquo ex tribus illis congruere poſſit: ut id honeſtum ſit, facere omnia, aut voluptatis cauſa, etiam ſi eam non conſequare; aut non dolendi, etiam ſi id aſſequi nequeas; aut eorum, quae ſecundum naturam, adipiſcendi. ita fit, ut, quanta differentia eſt in principiis naturalibus, tanta ſit in finibus bonorum malorumque diſſimilitudo. alii rurſus iiſdem a principiis omne officium referunt aut ad voluptatem, aut ad non dolendum, aut ad prima illa ſecundum naturam obtinenda. expoſitis jam igitur ſex de ſummo bono ſententiis, trium proximarum hi principes; voluptatis, *Ariſtippus;* non dolendi, *Hieronymus;* *fruen-*

cauſa, ..
eſſe poſſent: quarum
eaque vehementer. nam vo
ſa facere omnia, cum, etiam
ſequamur, tamen ipſum il
ita faciendi,per ſe expeten
tum, et ſolum bonum ſi
ne vitationem quidem dc
ſe quiſquam in rebus exp
ne ſi etiam evitare poſſet
omnia, ut adipiſcamu
naturam ſint, etiam ſ
mur, id eſſe et honeſtu
expetendum, et ſolun
Sex igitur h

naturae, ut antiquis: quos eoſdem Academicos et Peripateticos nominamus. ſed quoniam non poſſunt omnia ſimul dici, haec in praeſentia nota eſſe debebunt, voluptatem ſemovendam eſſe: quando ad majora quaedam, ut jam apparebit, nati ſumus. de vacuitate doloris eadem fere dici ſolent, quae de voluptate. quoniam igitur et de voluptate cum Torquato, et de honeſtate, in qua una omne bonum poneretur, cum Catone eſt diſputatum: primum, quae contra voluptatem dicta ſunt, eadem fere cadunt contra vacuitatem doloris. nec vero alia ſunt quaerenda contra Carneadeam illam ſententiam. quocumque enim modo ſummum bonum ſic exponitur, ut id vacet honeſtate: nec officia, nec virtutes in ea ratione, nec amicitiae conſtare poſſunt. conjunctio autem cum honeſtate vel voluptatis, vel non dolendi, id ipſum honeſtum, quod amplecti vult, efficit turpe. ad eas enim res referre quae agas, quarum una, ſi quis malo careat, in ſummo eum bono dicat eſſe; altera verſetur in leviſſima parte naturae; obſcurantis eſt omnem ſplendorem honeſtatis, ne dicam in-

ſed nunc, quod ... lec
lemus. Democriti autem ſec
eſt animi tanquam tranquil
appellant ἀθυμίαν, eo ſepa
hac diſputatione, quia iſta
quillitas ea ipſa eſt beata
mus autem, non quae ſit,
jam exploſae ejectaeque ſe
rhonis, Ariſtonis, Herilli,
orbem, quem circumſcrip
re non poſſunt, adhibend
fuerunt. nam cum omni
de finibus, et quaſi de ext
et malorum, ab eo profici
... eſſe aptum

hinc capiamus exordium. omne animal ſe ipſum diligit, et, ſimul ac ortum eſt, id agit, ut ſe conſervet, quod hic ei primus ad omnem vitam tuendam appetitus a natura datur, ſe ut conſervet, atque ita ſit affectum, ut optime ſecundum naturam affectum eſſe poſſit. hanc initio conſtitutionem confuſam habet et incertam, ut tantummodo ſe tueatur, qualecumque ſit: ſed nec quid ſit, nec quid poſſit, nec quid ipſius naturæ ſit, intelligit. cum autem proceſſit paulum, et quatenus quidquid ſe attingat, ad ſeque pertineat, perſpicere coepit; tum ſenſim incipit progredi, ſeſeque agnoſcere, et intelligere quam ob cauſam habeat eum, quem diximus a-

hibet, quaedam esse
bus reliquis, et cum
omnia, quoniam om
munis. sed extrema
quaerimus, inter an
tincta et dispertita su
pria, et ad id apta, q
desiderat. quare cum
nimalibus extremum
ram vivere; non ita a
dicamus, unum esse
sed ut omnium artiu
commune esse, ut in
sentur, scientiam au

nuntur e terra, multa quodam modo efficere ipsa sibi per se, quae ad vivendum crescendumque valeant, et suo genere perveniant ad extremum. ut jam liceat una comprehensione omnia complecti; non dubitemque dicere, omnem naturam esse conservatricem sui, idque habere propositum quasi finem et extremum, se ut custodiat quam in optimo sui generis statu: ut necesse sit, omnium rerum, quae natura vigeant, similem esse finem, non eundem. ex quo intelligi debet, homini id esse in bonis ultimum, secundum naturam vivere: quod ita interpretemur, vivere ex hominis natura undique perfecta et nihil requirente. haec igitur nobis explicanda sunt: sed si enodatius, vos ignoscetis. hujus enim aetati, et huic, nunc hoc primum fortasse audienti, servire debemus. ita prorsus, inquam. etsi ea quidem, quae adhuc dixisti, quamvis ad ae-
10 tatem recte isto modo dicerentur. Exposita igitur, inquit, terminatione rerum expetendarum, cur ista se res ita habeat, ut dixi, deinceps demonstrandum est. quamobrem ordiamur ab eo, quod primum posui, quod idem reapse primum est, ut in-

audiatur) tamen, ne qui
mus, rationes quoque, c
ferendas puto. etsi quî po
cogitari, esse aliquod ani
derit? res enim concurr
nam cum appetitus ille a
se trahere coeperit consul
sit, quia sit sibi inimicus:
sa faciet; et oderit se, e
quod fieri non potest.
dem, si quis sibi ipsi ini
quae bona sunt, mala pu
tra, quae mala: et quae a
re: et quae fugienda, app

feruntur: et cum in mala ſcientes irruunt, tamen ſe optime ſibi conſulere arbitrantur: itaque dicunt, nec dubitant,

Mihi ſic uſus eſt: tibi ut opus eſt facto,
face.

velut, qui ipſi ſibi bellum indixiſſent, cruciari dies, noctes torqueri vellent: nec vero ſeſe ipſi accuſarent ob eam cauſam, quod ſeſe male rebus ſuis conſuluiſſe dicerent. eorum enim haec eſt querela, qui ſibi cari ſunt, ſeſeque diligunt. quare, quotieſcumque dicetur male de ſe quis mereri, ſibique eſſe inimicus atque hoſtis, vitam denique fugere, intelligatur aliquam ſubeſſe ejuſmodi cauſam, ut ex eo ipſo poſſit intelligi, ſibi quemque eſſe carum. nec vero id ſatis eſt, neminem eſſe, qui ipſe ſe oderit: ſed illud quoque intelligendum eſt, neminem eſſe, qui, quo modo ſe habeat, nihil ſua cenſeat intereſſe. tolletur enim appetitus animi, ſi, ut in iis rebus, inter quas nihil intereſt, neutram in partem propenſiores ſumus, item in nobiſmetipſis, quemadmodum affecti ſimus, nihil noſtra arbitramur in-
11 tereſſe. Atque etiam illud, ſi quis dicere velit, perabſurdum ſit: ita diligi a ſe-

autem ipsis ne intelligi
ter aliam quampiam r
propter voluptatem, no
ter nos enim illam, non
metipsos diligimus. qu
quod magis perspicuu
carum sibi quemque, v
menter carum esse? q
quotus quisque, cui, r
pinquet,

Non refugiat timido
albescat metu?

etsi hoc quidem est in

dam eſſent modica naturâ. nec vero dico eorum metum mortis, qui quia privari ſe vitae bonis arbitrentur, aut quia quaſdam poſt mortem formidines extimeſcant, aut ſi metuant, ne cum dolore moriantur, idcirco mortem fugiant: in parvis enim ſaepe, qui nihil eorum cogitant, ſi quando his ludentes minamur praecipitaturos alicunde, extimeſcunt. quin etiam ferae, inquit Pacuvius,

Quibus abeſt ad praecavendum intelli-
gendi aſtutia,

ſibi injecto terrore mortis horreſcunt. quis autem de ipſo ſapiente aliter exiſtimat, quin, etiam cum decreverit eſſe moriendum, tamen diſceſſu a ſuis atque ipſa relinquenda luce moveatur? maxime autem in hoc quidem genere vis eſt perſpicua naturae, cum et mendicitatem multi perpetiantur, ut vivant: et angantur appropinquatione mortis confecti homines ſenectute: et ea perferant, quae Philoctetam videmus in fabulis: qui cum cruciaretur non ferendis doloribus, propagabat tamen vitam aucupio ſagittarum:

Configebat tardus celeres, ſtans volan-
tes,

um eadem paene natur
tiſſimis viris viſum eſt,
ſa atque divinior hanc
hoc ita ſit fortuito. v
terra gignit, corticibus
da ſervari; quod con
ſenſuum diſtributione,
pactione membrorum.
re, quanquam aſſenti
omnia regi natura put
tura negligat, ipſa eſſe
men concedo, ut, qui
unt, exiſtiment quod v
intelligant, ſi quando

runt omnibus, qui continentur ea commendatione naturae, qua se ipsi diligunt.
12 Deinceps videndum est, quoniam satis apertum est sibi quemque natura esse carum, quae sit hominis natura. id est enim, de quo quaerimus. atqui perspicuum est, hominem e corpore animoque constare, cum primae sint animi partes, secundae corporis. deinde id quoque videmus, et ita figuratum corpus, ut excellat aliis, animumque ita constitutum, ut et sensibus instructus sit, et habeat praestantiam mentis, cui tota hominis natura pareat, in qua sit mirabilis quaedam vis rationis, et cognitionis, et scientiae, virtutumque omnium. nam quae corporis sunt, ea nec auctoritatem cum animi partibus comparandam, et cognitionem habent faciliorem. itaque ab his ordiamur. corporis igitur nostri partes, totaque figura, et forma, et statura, quam apta ad naturam sit apparet: neque est dubium, quin frons, oculi, aures, et reliquae partes, quales propriae sunt hominis, intelligatur: sed certe opus est ea valere et vigere, naturales motus ususque habere, ut nec absit quid eorum, nec ae

... tione et deprava
motu statuve deform
ingrediatur quis, aut
fugere plane se ipse, et
ne exuens naturam od
obrem etiam sessione
xi fractique motus, q
hominum aut mollium
naturam sunt: ut, etia
eveniat, tamen in cor
minis natura videatur.
rio moderati aequabil
fectiones, usus que cor
naturam videntur. jam

ſi
ca
qu
pe
ita
arb
vig
enu
quae
rum
dam
ars ag
putet,
quo na
tes, ſi
endaſq
quod e
loquar,

[redacted] titur, quae ſit animi corporiſ-
[redacted] ta virtutibus: in eoque ſum-
[redacted] num poni neceſſe eſt, quando-
[redacted] d tale eſſe debet, ut rerum expe-
[redacted] ſit extremum. quo cognito,
[redacted] non poteſt, quin, cum ipſi ho-
[redacted] ſint per ſe et ſua ſponte cari,
[redacted] oque et corporis, et animi, et
[redacted] rum, quae ſunt in utriuſque mo-
[redacted] u, ſua caritate colantur, et per
[redacted] ppetantur. quibus expoſitis, fa-
[redacted] onjectura, ea maxime eſſe expe-
[redacted] noſtris, quae plurimum habent
[redacted] : ut optimae cujuſque partis,
[redacted]

14 tam pro ſale, ne putreſceret. Sunt autem beſtiae quaedam, in quibus ineſt aliquid ſimile virtutis, ut in leonibus, ut in canibus, ut in equis: in quibus non corporum ſolum, ut in ſuibus, ſed etiam animorum aliqua ex parte motus quoſdam videmus. in homine autem ſumma omnis animi eſt, et in animo, rationis: ex qua virtus eſt, quae rationis abſolutio definitur: quam etiam atque etiam explicandam putant. earum etiam rerum, quas terra gignit, educatio quaedam et perfectio eſt, non diſſimilis animantium. itaque et vivere vitem et mori dicimus: arboremque et novellam, et vetulam, et vigere, et ſeneſcere. ex quo non eſt alienum, ut animantibus, ſic illis et apta quaedam ad naturam aptare, et aliena: earumque augendarum et alendarum quandam cultricem eſſe, quae ſit ſcientia atque ars agricolarum, quae circumcidat, amputet, erigat, extollat, adminiculetur, ut quo natura ferat, eo poſſit ire: ut ipſae vites, ſi loqui poſſint, ita ſe tractandas tuendaſque eſſe fateantur. et nunc quidem quod eam tuetur, ut de vite potiſſimum loquar, eſt id extrinſecus. in ipſa e

nique cuique r
ducem. quae
humano appar
tu ſic jacent, t
mo ſint. cum
acceſſerit, et an
connituntur que
bus utantur: et
educantur: dein
tur, libenterque
dantque ſe ad luc
auditione ducun
ſuperat, aliis grat
vertuntque ea, qu

causam parvi virtutum simulacris, quarum in se habent semina, sine doctrina moventur. sunt enim prima elementa naturae: quibus auctis, virtutis quasi carmen efficitur. nam cum ita nati factique simus, ut et agendi aliquid, et diligendi aliquos, et liberalitatis, et referendae gratiae principia in nobis contineremus, atque ad scientiam, prudentiam, fortitudinemque aptos animos haberemus, a contrariisque rebus alienos: non sine causa eas, quas dixi, in pueris virtutum quasi scintillulas videmus, e quibus accendi philosophi ratio debet, ut eam, quasi deum, ducem subsequens, ad naturae perveniat extremum. nam, ut saepe jam dixi, in infirma aetate imbecillaque mente vis naturae per caliginem cernitur. cum autem progrediens confirmatur animus, agnoscit ille quidem naturae vim, sed ita, ut progredi possit longius, per se sit tamen inchoata.

16 Intrandum est igitur in rerum naturam, et penitus, quid ea postulet, pervidendum. aliter enim nosmetipsos nosse non possumus. quod praeceptum quia majus erat quam ut ab homine videretur, idcirco assignatum est

am autem is anim
fuit, ut ea, quae di
natura haberemus
id adepti ſimus, qu
quaſi ultimo conſiſ
eſſe ſummum bonu
ſum ſua ſponte ipſ
ſe, neceſſe eſt, quo
tum eſt,etiam ſingu
ſe expetendas. in
corporis commodis
a nobis voluptatem
pus quaeſtio differ
voluptas in iis rebu

accesserit, unum aliquod accesserit commodum corporis, neque eam constitutionem summi boni, quae est proposita, mu-
17 taverit. Et adhuc quidem ita nobis progressa ratio est, ut ea duceretur omnis a prima commendatione naturae. nunc autem aliud jam argumentandi sequamur genus, ut non solum, quia nos diligamus, sed quia cujusque partis naturae et in corpore et in animo sua quaeque vis est: idcirco in his rebus summa nostra sponte moveamur. atque ut a corpore ordiar, videsne, ut, si qua in membris prava, aut debilitata, aut imminuta sint, occultent homines? ut etiam contendant et elaborent, si efficere possint, ut aut non appareat corporis vitium, aut quam minimum appareat? multosque etiam dolores curationis causa perferant? ut, si ipse usus membrorum non modo non major, verum etiam minor futurus sit, eorum tamen species ad naturam revertatur? etenim cum omnes naturâ totos se expetendos putent, nec id ob aliam rem, sed propter ipsos: necesse est ejus etiam partes propter se expeti, quod universum propter se expetatur. quid? in motu et

in ſtatu corporis nihilne eſt, *quod animadvertendum* eſſe ipſa natura *judicet?* quemadmodum quis ambulet, ſedeat, *qui* ductus oris, qui vultus in quoque ſit: *nihilne* eſt in his rebus, quod dignum libero aut indignum eſſe ducamus? nonne odio dignos multos putamus, qui quodam motu aut ſtatu videntur naturae legem et modum contempſiſſe? et, quoniam haec ducuntur de corpore, quid eſt, cur non recte pulchritudo etiam ipſa propter ſe expetenda ducatur? nam ſi pravitatem imminutionemque corporis propter ſe fugiendam putamus: cur non etiam, ac fortaſſe magis, propter ſe for-

tes; quarum eſt adſpectus illuſtrior: quae quo ſunt excelſiores, eo dant clariora indicia naturae. tantus eſt igitur innatus in nobis cognitionis amor et ſcientiae, ut nemo dubitare poſſit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento invitata rapiatur. videmuſne, ut pueri ne verberibus quidem a contemplandis rebus perquirendiſque deterreantur? ut pulſi requirant, et aliquid ſcire ſe gaudeant? ut aliis narrare geſtiant? ut pompa, ludis, atque ejuſmodi ſpectaculis teneantur, ob eamque rem vel famem et ſitim perferant? quid vero? qui ingenuis ſtudiis atque artibus delectantur, nonne videmus eos nec valetudinis nec rei familiaris habere rationem? omniaque perpeti, ipſa cognitione et ſcientia captos? et cum maximis curis et laboribus compenſare eam, quam ex diſcendo capiant, voluptatem? mihi quidem Homerus hujuſmodi quiddam vidiſſe videtur in iis, quae de Sirenum cantibus finxerit. neque enim vocum ſuavitate videntur, aut novitate quadam et varietate cantandi revocare eos ſolitae, qui praetervehebantur, ſed quia multa ſe ſcire profitebantur; ut homines

Auribus ut nostros po
tus.
Nam nemo haec unq
tus caerula cursu,
Quin prius adstiterit
captus;
Post variis avido satia
Doctior ad patrias la
ras.
Nos grave certamen
tenemus,
Graecia quam Troj
vexit;
Omniaque e latis rer

platione ad cupiditatem scientiae, sum-
19 morum virorum est putandum. Quem enim ardorem studii censetis fuisse in Archimede, qui dum in pulvere quaedam describit attentius, ne patriam quidem captam esse senserit? quantum Aristoxeni ingenium consumptum videmus in musicis? quo studio Aristophanem putamus aetatem in literis duxisse? quid de Pythagora? quid de Platone aut Democrito loquar, a quibus propter discendi cupiditatem videmus ultimas terras esse peragratas? quae qui non vident, nihil unquam magna cognitione dignum amaverunt. atque hoc loco, qui propter animi voluptates coli dicunt ea studia, quae dixi, non intelligunt idcirco esse ea propter se expetenda, quòd, nulla utilitate objecta, delectentur animi, atque ipsa scientia, etiam si incommoda datura sit, gaudeant. sed quid attinet de rebus tam apertis plura requirere? ipsi enim quaeramus a nobis, stellarum motus contemplationesque rerum caelestium, eorumque omnium, quae naturae obscuritate occultantur, cognitiones, quemadmodum nos movent: et quid historia delectet, quam sole-

nulla duci potest, cum v
quid, cum volumus no
quid gesserint, nota no
patriam, multa praeter
saria? quid, quod hom
na, nulla spe rerum ger
denique, delectentur hi
que eos videre possumu
re et legere velle, qui a
sunt, confecti senectute
ligi necesse est, in ipsis
cuntur et cognoscuntu
esse, quibus ad discen
dumque moveamur. a
philosophi ...

tationem videmus, ſed etiam levamentum miſeriarum. itaque multi cum in poteſtate eſſent hoſtium aut tyrannorum; multi in cuſtodia, multi in exilio, dolorem ſuum doctrinae ſtudiis levaverunt. princeps hujus civitatis Phalereus Demetrius cum patria pulſus eſſet injuriâ, ad Ptolemaeum ſe regem Alexandriam contulit. qui cum in hac ipſa philoſophia, ad quam te hortamur, excelleret, Theophraſtique eſſet auditor, multa praeclara in illo calamitoſo otio ſcripſit, non ad uſum aliquem ſuum, quo erat orbatus: ſed animi cultus ille erat ei quaſi quidam humanitatis cibus. equidem e Cn. Aufidio, praetorio, erudito homine, oculis capto, ſaepe audiebam, cum ſe lucis magis quam utilitatis deſiderio moveri diceret. ſomnum denique nobis, niſi requietem corporibus et medicinam quandam laboris afferret, contra naturam putaremus datum: aufert enim ſenſus, actionemque tollit omnem. itaque, ſi aut requietem natura non quaereret, aut eam poſſet alia quadam ratione conſequi, facile pateremur; qui etiam nunc agendi aliquid, diſcendique cauſa, prope contra naturam vigilias ſuſci-

one quietem ſempiterna
cile eſt haec cernere in p
aetatulis. quanquam eni
mius in hoc genere videa
veteres philoſophi, maxi
cunabula accedunt, quo
cillime ſe arbitrentur n
tem poſſe cognoſcere. vi
conquieſcere ne infantes
cum vero paulum proc
bus vel laborioſis delect
beribus quidem deterrer
cupiditas agendi aliqui
cum aetatibus. itaque,

rere quempiam ludum, aut ſermonem aliquem requirere: cumque non habeant ingenuas ex doctrina oblectationes, circulos aliquos et ſemicirculos conſectari. ne beſtiae quidem, quas delectationis cauſa concludimus, cum copioſius alantur, quam ſi eſſent liberae, facile patiuntur ſeſe contineri: motuſque ſolutos et vagos, a natura ſibi tributos, requirunt. itaque, ut quiſque optime natus inſtitutuſque eſt, eſſe omnino nolit in vita, ſi gerendis negotiis orbatus poſſit paratiſſimis veſci voluptatibus. nam aut privatim aliquid gerere malunt: aut, qui altiore animo ſunt, capeſſunt rempublicam honoribus imperiiſque adipiſcendis, aut totos ſe ad ſtudia doctrinae conferunt. qua in vita, tantum abeſt ut voluptates conſectentur, etiam curas, ſollicitudines, vigilias perferunt: optimaque parte hominis, quae in nobis divina ducenda eſt, ingenii et mentis acie fruuntur, nec voluptatem requirentes, nec fugientes laborem. nec vero intermittunt aut admirationem earum rerum, quae ſunt ab antiquis repertae, aut inveſtigationem novarum: quo ſtudio cum ſatiari non poſſunt, omnium

rebus quaerendis explic
aetates conterere videa
quidem apparet, nos
natos. actionum auten
obſcurentur etiam mi
maximae autem ſunt,
quidem videtur, et iis,
ratione verſamur, conſi
ve rerum caeleſtium, et
tura occultatas et latent
poteſt: deinde rerump
niſtratio, aut adminiſt
prudens, temperata, foı
reliquaeque virtutes, et

nec res videre optimas, nec agere poſſint. virtutis enim beataeque vitae, quae duo maxime expetenda ſunt, ſerius lumen apparet: multo etiam ſerius, ut plane, qualia ſint, intelligantur. praeclare enim Plato, ‘ beatum, cui etiam in ſenectute ‘ contigerit, ut ſapientiam veraſque opi- ‘ niones aſſequi poſſit.’ quare, quoniam de primis naturae commodis ſatis dictum eſt, nunc de majoribus, conſequentibuſque videamus. natura igitur corpus quidem hominis ſic et genuit, et formavit, ut alia in primo ortu perficeret, alia progrediente aetate fingeret; neque ſane multum adjumentis externis et adventitiis uteretur. animum autem reliquis rebus ita perfecit, ut corpus. ſenſibus enim ornavit ad res percipiendas idoneis, ut nihil, aut non multum adjumento ullo ad ſuam conformationem indigeret. quod autem in homine praeſtantiſſimum atque optimum eſt, id deſeruit. etſi dedit talem mentem, quae omnem virtutem jam accipere poſſet, ingenuitque ſine doctrina notitias parvas rerum maximarum, et quaſi inſtituit docere, et induxit in ea, quae inerant, tanquam elementa virtutis.

dem pluris ſit haud pa
ſum propter ſe expete
ſenſus, aut corporis e
quibus tantum praeſtat
perfectio, ut vix cogita
terſit. itaque omnis ho
ratio, omne ſtudium, a
eas actiones, quae virtu
neae, refertur: eaque o
ta in animis ſunt, aut i
nomine Honeſta dicunt
nium quaeque ſint notiti
nificentur rerum voca
cujuſque vis et natura

cerint? ut pudet victos? ut ſe accuſari nolunt? quàm cupiunt laudari? quos illi labores non perferunt, ut aequalium principes ſint? quae memoria eſt in his bene merentium? quae referendae gratiae cupiditas? atque ea in optima quaeque indole maxime apparent: in qua haec honeſta, quae intelligimus, a natura tanquam adumbrantur, ſed haec in pueris expreſſa. in iis vero aetatibus, quae jam confirmatae ſunt, quis eſt tam diſſimilis homini, qui non moveatur et offenſione turpitudinis, et comprobatione honeſtatis? quis eſt, qui non oderit libidinoſam, protervam adoleſcentiam? quis contrà in illa aetate pudorem, conſtantiam, etiam ſi ſua nihil interſit, non tamen diligat? quis Pullum Numitorem, Fregellanum, proditorem, quanquam reipublicae noſtrae profuit, non odit? quis urbis conſervatorem Codrum, quis Erechthei filias non maxime laudat? cui Tubuli nomen odio non eſt? quis Ariſtidem mortuum non diligit? an obliviſcimur, quantopere in audiendo, in legendoque moveamur, cum pie, cum amice, cum magno animo aliquid factum cognoſcimus? quid loquar

contraque —

Immo enimvero ego f
reftes.

cum autem etiam exitus
tur conturbato erranti
ergo unà vivere precam
agitur, quandove, nifi
maximis? nemo eft igit
affectionem animi prob
qua non modo utilitas
fed contra utilitatem et
fides. talibus exemplis
fabulae, verum etiam h
funt, et quidem maxime
... ad facra Idaea accip

morte lueret, inventa eſt; et qui interficeret filiam, ne ſtupraretur: quae quidem omnia, et innumerabilia praeterea, quis eſt, qui non intelligat, et eos, qui fecerunt, dignitatis ſplendore ductos, immemores fuiſſe utilitatum ſuarum, noſque, cum ea laudemus, nulla alia re, niſi ho-
23 neſtate duci? Quibus rebus expoſitis (nec enim ſum copiam, quam potui, quia dubitatio in re nulla erat, perſecutus) ſed his rebus concluditur profecto, et virtutes omnes, et honeſtum illud, quod ex his virtutibus exoritur, et in his haeret, eſſe per ſe expetendum. in omni autem honeſto, de quo loquimur, nihil eſt tam illuſtre, nec quod latius pateat, quam conjunctio inter homines hominum, et quaſi quaedam ſocietas et communicatio utilitatum, et ipſa caritas generis humani: quae nata a primo ſatu, quo a procreatoribus nati diliguntur, et tota domus conjugio et ſtirpe conjungitur, ſerpit ſenſim foras cognationibus primum, tum affinitatibus, deinde amicitiis; poſt vicinitatibus; tum civibus, et iis, qui publici ſocii atque amici ſunt: deinde totius complexu gentis humanae. quae animi af-

que sunt generis ejusdem
justitiae propria sunt, ut sin
liquarum communia. nam
nis natura generata sit, ut
dam innatum quasi civile
re, quod Graeci πολιτικὸν
quid aget quaeque virtu
munitate, et ea, quam ex
atque societate humana no
vicissimque justitia, ut ipsa
in caeteras virtutes, sic illa
vari enim justitia, nisi a se
sapiente non potest. quali
nis haec, quam dico, consp

ne quadam diſtinguitur. nam cum ita copulatae connexaeque ſunt, ut omnes omnium participes ſint, nec alia ab alia poſſit ſeparari: tamen proprium ſuum cujuſque munus eſt, ut fortitudo in laboribus periculiſque cernatur: temperantia in praetermittendis voluptatibus: prudentia in delectu bonorum et malorum: juſtitia in ſuo cuique tribuendo. quando igitur ineſt in omni virtute cura quaedam quaſi foras ſpectans, alioſque appetens atque complectens, exſiſtit illud, ut amici, ut fratres, ut propinqui, ut affines, ut cives, ut omnes denique (quando unam ſocietatem hominum eſſe volumus) propter ſe expetendi ſint. atque eorum nihil eſt ejus generis, ut ſit in fine atque extremo bonorum. ita fit, ut duo genera propter ſe expetendorum reperiantur: unum, quod eſt in iis, in quibus completur illud extremum; quae ſunt aut animi, aut corporis. haec autem, quae ſunt extrinſecus, id eſt, quae neque in animo ſunt, neque in corpore, ut amici, ut parentes, ut liberi, ut propinqui, ut ipſa patria, ſunt illa quidem ſua ſponte cara, ſed eodem in genere, quo illa, non ſunt. nec vero

ad ſummum bonum
pinquitates,ſi reliqu
no non continentui
one: quod ea, quae
mur officiis, quae o
que genere virtutis.
et parentis, et qui o
ipſo prodeſt, quod,
recte factis eſt: quae
quae quidem ſapiente
tes tanquam duce na
homines,et tamen in
praediti, excitantur
habet formam hone

acerrime concupivisset, tanta laetitia perfundi arbitramur, quanta aut superiorem Africanum Annibale victo: aut posteriorem Carthagine eversa? quem Tiberina decursio, festo illo die, tanto gaudio affecit, quanto L. Paulum, cum regem Persen captum adduceret, eodem flumine invectum? agè nunc, Luci noster, exstrue animo altitudinem excellentiamque virtutum: jam non dubitabis, quin earum compotes homines, magno animo erectoque viventes, semper sint beati: qui omnes motus fortunae mutationesque rerum et temporum leves et imbecilles fore intelligant, si in virtutis certamen venerint. illa enim, quae sunt a nobis bona corporis numerata, complent ea quidem beatissimam vitam, sed ita, ut sine illis possit beata vita exsistere. ita enim parvae et exiguae sunt istae accessiones bonorum, ut, quemadmodum stellae in radio solis, sic istae in virtutum splendore ne cernantur quidem. atque hoc ut vere dicitur, parva esse ad beate vivendum momenta ista corporis commodorum; sic nimis violentum est, nulla esse dicere. qui enim sic disputant, obliti mi-

pro nihilo putare ea, qua
turam illi ipsi gloriosi ess
videre tantam vim virtu
ut ita dicam, auctoritatei
reliqua non illa quidem n
va sint, ut nulla esse vide
nec omnia spernentis pr
et virtutem ipsam suis la
cantis oratio. denique h
completa et perfecta ex
boni. hinc caeteri particu
nati, suam quisque vider
sententiam. Saepe ab A
ophrasto mirabiliter est la

ſitum eſt a noſtris in iis rebus, quae ſecundum naturam eſſent, non dolere. hoc Hieronymus ſummum bonum eſſe dixit. at vero Callipho, et poſt eum Diodorus, cum alter voluptatem adamaviſſet, alter vacuitatem doloris; neuter honeſtate carere potuit, quae eſt a noſtris laudata maxime. quin etiam ipſi voluptarii diverticula quaerant, et virtutes habeant in ore totos dies, voluptatemque primo duntaxat expeti dicant: deinde conſuetudine quaſi alteram naturam effici, qua impulſi multa faciunt, nullam quaerentes voluptatem. Stoici reſtant. hi quidem non unam aliquam aut alteram a nobis, ſed totam ad ſe noſtram philoſophiam tranſtulerunt. atque, ut reliqui fures, earum rerum, quas ceperunt, ſigna commutant: ſic illi, ut ſententiis noſtris pro ſuis uterentur, nomina, tanquam rerum notas, mutaverunt. ita relinquitur ſola haec diſciplina digna ſtudioſis ingenuarum artium, digna eruditis, digna claris viris, digna principibus, digna regibus. quae cum dixiſſet, paulumque inſtitiſſet, quid eſt, inquit? ſatiſne vobis videor pro meo iure in veſtris auribus commentatus? et e-

Staseam Neapolitanum,
tuum, nobilem sane Pe
quanto ista secus dicere
entem iis, qui multum i
da aut adversa, multum
lis corporis ponerent.
quit: sed haec ab Antioc
liari, dicuntur multo m
quam a Stasea dicebantur
go non quaero, quid tibi
sit, sed huic Ciceroni no
cipulum cupio a te abduce
cius, mihi vero ista valde
quod item fratri puto.

perceptum, quod comprehensum, quod cognitum non habet? non est ista, inquam, Piso, magna dissensio. nihil est enim aliud, quamobrem nihil percipi mihi posse videatur, nisi quod percipiendi vis ita definitur a Stoicis, ut negent quidquam posse percipi, nisi tale verum, quale falsum esse non possit. itaque haec cum illis est dissensio, cum Peripateticis nulla sane. sed haec omittamus; habent enim et bene longam et satis litigiosam disputationem. illud mihi a te nimium festinanter dictum videtur, sapientes omnes esse semper beatos. nescio quo modo praetervolavit oratio. quod nisi ita efficitur: quae Theophrastus de fortuna, de dolore, de cruciatu corporis dixit, cum quibus conjungi beatam vitam nullo modo posse putavit, vereor ne vera sint. nam illud vehementer repugnat, eundem et beatum esse et multis malis oppressum. haec quo modo conveniant, non sane intelligo. utrum igitur tibi non placet, inquit, virtutis tantam vim esse, ut ad beate vivendum se ipsa contenta sit? an, si id probas, ita fieri posse negas, ut ii, qui virtutis compotes sint, etiam malis quibusdam af-

tus, ut virtus sola, si
beatam: concedis e
quae enim mala illi r
re, aspera autem, et i
cienda, et aliena natu
ea nos mala dicimus,
minima. quare si po
qui est in asperis rejici
test is quoque esse, qu
lis. et ego, Piso, inqua
qui acute in causis vide
agatur, is es profecto t
quaeso: nam adhuc, r
quid ego quaeram no

'ate vivendum ſe ipſa contenta eſt.' quare, inquit? reſpondet, 'quia niſi quod ho'neſtum eſt, nullum eſt aliud bonum.' non quaero jam, verumne ſit: illud dico, ea, quae dicat, praeclare inter ſe cohaerere. dixerit hoc idem Epicurus, ſemper beatum eſſe ſapientem: quod quidem ſolet ebullire nonnunquam. quem quidem, cum ſummis doloribus conficiatur, ait dicturum: 'quàm ſuave eſt! quàm nihil 'curo!' non pugnem cum homine, cur tantum habeat in natura boni: illud urgeam, non intelligere eum, quid ſibi dicendum ſit, cum dolorem ſummum malum eſſe dixerit. eadem nunc mea adverſum te oratio eſt. dicis eadem omnia et bona et mala, quae quidem dicunt qui nunquam philoſophum pictum, ut dicitur, viderunt; valetudinem, vires, ſtaturam, formam, integritatem unguiculorum omnium, bona; deformitatem, morbum, debilitatem, mala. jam illa externa, parce tu quidem: ſed haec, cum corporis bona ſint, eorum conficientia certe in bonis numerabis, amicos, liberos, propinquos, divitias, honores, opes. contra haec attende me nihil dicere: ſi iſta

modo paulo antè ponere:
tiocho noſtro dici ſic ſol
minus probandum, quam
beatum, nec ſatis beatum
tem ſatis eſt, eo quidquid
mium eſt: et nemo nimiu
et nemo beato beatior. erg
Q. Metellus, qui tres fili
dit, e quibus unum etiam
triumphantem, quartum
rem, eoſque ſalvos reliqui
nuptas, cum ipſe conſul, ce
gurque fuiſſet, et triumph
ens fuerit, nonne beatior

quam, quaero, quid verum, ſed quid cuique dicendum ſit. utinam quidem dicerent alium alio beatiorem! jam ruinas videres. in virtute enim ſola et in ipſo honeſto cum ſit bonum poſitum, cumque nec virtus, ut placet illis, nec honeſtum creſcat, idque bonum ſolum ſit, quo qui potiatur, neceſſe eſt beatus ſit, cum id augeri non poſſit, in quo uno poſitum eſt beatum eſſe: quî poteſt eſſe quiſquam alius alio beatior? videſne, ut haec concinnant? et hercule (fatendum eſt enim quod ſentio) mirabilis eſt apud illos contextus rerum. reſpondent extrema primis, media utriſque, omnia omnibus: quid ſequatur, quid repugnet, vident. in geometria prima ſi dederis, danda ſunt omnia. concede nihil eſſe bonum, niſi quod honeſtum ſit: concedendum eſt, in virtute ſola poſitam eſſe beatam vitam. vide rurſus retro. dato hoc, dandum erit illud. quod veſtri non item. tria genera bonorum. proclivius currit oratio: venit ad extremum: haeret in ſalebra: cupit enim dicere, nihil poſſe ad beatam vitam deeſſe ſapienti. honeſta oratio, Socratica, Platonis etiam. audeo dicere,

in crucem qui agitur,
teſt. bonum, liberi: n
num, patria: miſerum
valetudo: miſerum, m
tegritas corporis: miſ
num, incolumis acies
quae ſi poteſt ſingula c
univerſa quo modo ſu
idem caecus, debilis,
affectus, exul, orbus,
eculeo: quem hunc app
tum, inquit. etiam bea
pe, inquiet, cum tam d
iſtam rem non hab

quin et Stoici convenientia ſibi dicant, (
vos repugnantia. Theophraſti igitur, ir
quit, tibi liber ille placet de beata vita
tamen aberramus a propoſito: et, ne loi
gius, prorſus, inquam, Piſo, ſi iſta ma
ſunt, placet. nonne igitur tibi videı
tur, inquit, mala? id quaeres? inquam
in quo, utrum reſpondero, verſes te hı
atque illuc neceſſe eſt. quo tandem m(
do, inquit? quia ſi mala ſunt, is, qui er
in his, beatus non erit. ſi mala non ſun
jacet omnis ratio Peripateticorum. (
ille ridens, video, inquit, quid agas: r
diſcipulum abducam times. tu vero, iı
quam, ducas licet, ſi ſequatur. erit eniı
29 mecum, ſi tecum erit. Audi igitur, iı
quit, Luci. tecum enim, ut ait The(
phraſtus, mihi inſtituenda oratio eſt. on
nis auctoritas philoſophiae conſiſtit i
beata vita comparanda: beate enim v
vendi cupiditate incenſi omnes ſumu
hoc mihi cum tuo fratre convenit. qua
hoc videndum eſt, poſſitne nobis hoc r
tio philoſophorum dare. pollicetur ce
te. niſi enim id faceret, cur Plato Aegy
tum peragravit, ut a ſacerdotibus bar
ris numeros et caeleſtia acciperet?

diabat, addifceret ? cur ipfe
et Aegyptum luſtravit, et Pe
gos adiit ? cur tantas region
rum, pedibus obiit? tot mari
cur haec eadem Democritus
falſone, quaereremus) dicit
privaſſe: certe ut quam minin
cogitationibus abduceretur,
um neglexit, agros deſeruit in
quaerens aliud niſi beatam vi
ſi etiam in rerum cognition
tamen ex illa inveſtigatione n
ſequi volebat, ut eſſet bono a
nim ille ſummum bonum. Z

ſic etiam beate vivendi ſpes poneretur. quae cum Zeno didiciſſet a noſtris: ut in actionibus praeſcribi ſolet, de re eadem fecit alio modo. hoc tu nunc in illo probas. ſcilicet vocabulis rerum mutatis, inconſtantiae crimen ille effugit, nos effugere non poſſumus? ille Metelli vitam negat beatiorem, quam Reguli: praeponendam tamen: nec magis expetendam, ſed magis ſumendam: et, ſi optio eſſet, eligendam Metelli, rejiciendam Reguli. ego, quam ille praeponendam et magis eligendam, beatiorem hanc appello: nec ullo minimo momento plus ei vitae tribuo, quam Stoici. quid intereſt, niſi quod ego res notas notis verbis appello: illi nomina nova quaerunt, quibus idem dicant? ita quemadmodum in ſenatu ſemper eſt aliquis, qui interpretem poſtulet: ſic iſti nobis cum interprete audiendi ſunt. bonum appello, quidquid ſecundum naturam eſt: quod contra, malum: nec ego ſolus: ſed tu etiam, Chryſippe, in foro, domi; in ſchola definis. quid ergo? aliter homines, aliter philoſophos loqui putes oportere, quanti quidque ſit? aliter doctos, et indoctos? ſed cum conſtiterit inter doc-

us dicas, me a
verbis; ego pc
tis erit hoc per
Stoicos optim
esse virtutis, u
ponantur, ne
omnia, quae il
esse, et sumenda
quae ita definit
manda sint: ha
minibus a Stoici
et commenticiis
ducta, partim id
enim interest, ex

tes, tanquam in solis radios, incurrere. at enim, qua in vita est aliquid mali, ea esse beata non potest. ne seges quidem igitur spicis uberibus et crebris, si avenam uspiam videris: nec mercatura quaestuosa, si in maximis lucris parum aliquid damni contraxerit. an hoc usquequaque, aliter in vita? et non ex maxima parte de tota judicabis? an dubium est, quin virtus ita maximam partem obtineat in rebus humanis, ut reliquas obruat? audebo igitur caetera, quae secundum naturam sunt, bona appellare, nec fraudare suo veteri nomine, potius quam aliquid novum exquirere; virtutis autem amplitudinem quasi in altera librae lance ponere. terram, mihi crede, ea lanx et maria deprimet. semper enim ex eo, quod maximas partes continet, latissimeque funditur, tota res appellatur. dicimus aliquem hilarè vivere. igitur, si semel tristior effectus est, hilara vita amissa est? at hoc in eo M. Crasso, quem semel ait in vita risisse Lucilius, non contigit, ut ea re minus ἀγέλαστος, ut ait idem, vocaretur. Polycratem Samium felicem appellant. nihil acciderat ei, quod nollet, nisi

nus) nunquam beatus. ſi ſapie
quidem miſer, cum ab Oroët
Darei in crucem actus eſt. at
lis affectus. quis negat? ſed e
tutis magnitudine obruebantu
hoc quidem Peripateticis conc
cant, omnium virorum bonoı
ſapientum, omnibuſque virtut
torum, vitam omnibus partib
bere ſemper boni, quam mali
dicit? Stoici ſcilicet? minime:
qui voluptate et dolore omn
tur, nonne clamant, ſapienti p
adeſſe quod velit, quam quod

quos non pudet ea, quae Stoici aspera dicunt, mala dicere, melius esse, turpiter aliquid facere cum voluptate, quam honeste cum dolore? nobis Heracleotes ille Dionysius flagitiose descivisse videtur a Stoicis propter oculorum dolorem. quis vero hoc didicisset a Zenone, non dolere, cum doleret? illud audierat, nec tamen didicerat, malum illud non esse, quia turpe non esset, et esset ferendum viro. hic si Peripateticus fuisset, permansisset, credo, in sententia, quoniam dolorem dicunt malum esse: de asperitate autem ejus fortiter ferenda praecipiunt eadem, quae Stoici. et quidem Arcesilas tuus, etsi fuit in disserendo pertinacior, tamen noster fuit. erat enim Polemonis. is cum arde-

et aerumna non poſ
et moleſtia: non du
ſapientes ſemper be
fieri poſſe, ut ſit aliu
iſte locus eſt, Piſo, ti
confirmandus,inqua
non modo meum Ci
meipſum abducas lic
mihi quidem, inqui
tum videtur. laetor q
am, cujus antea ſupe
ſtimabam,quam poſſe
ita mihi dives videbat

quam dicuntur a Graecis, verbis ap
tempus eſt, ſi videtur: et rectà qui
me. quod cum ille dixiſſet, et ſa
putatum videretur, in oppidum a
ponium perreximus omnes.

EXCUDEBANT
ROB. ET AND. FO
ACADEMIAE T
M.DCC.X